

T.C

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AİLE BÜTÜNLÜĞÜNÜN KORUNMASINDA AİLE
ARABULUCULUĞUNUN GEREKLİLİĞİ**

Uğur YAŞA

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN

İstanbul- 2019

T.C
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AİLE BÜTÜNLÜĞÜNÜN KORUNMASINDA AİLE
ARABULUCULUĞUNUN GEREKLİLİĞİ**

Uğur YAŞA

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN

İstanbul- 2019

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet
Program : Sosyal Hizmet Yüksek Lisans
Öğrenci No : 164205045
Öğrenci Adı Soyadı : Uğur Yaşa

“Aile Bütünlüğünün Korunmasında Aile Arabuluculuğunun Gerekliliği” isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 12/02/2019 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Hür Mahmut Yücer
(Sağlık Bilimleri Üniversitesi)

İmza

Danışman : Doç. Dr. Hasan Hüseyin Taylan
(Sakarya Üniversitesi)

İmza

Üye : Prof. Dr. Abdullah KARATAY
(Üsküdar Üniversitesi)

İmza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Türker Tekin ERGÜZEL
Enstitü Müdür V.

ÖZET

Günümüzde, boşanma oranlarında görülen hızlı artış, evliliklerin sona ermesi ve ayrılık durumunda uzlaşma bulma mekanizmalarına yönelik bir ihtiyaç ortaya çıkarmıştır. Türkiye'de son yıllarda yasal olarak gündeme gelen, uygulanması için çeşitli çalışmaların yapıldığı aile arabuluculuğunun Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da 30 yıllık bir geçmişi vardır. Aile arabuluculuğu, birincil olarak ayrılmakta olan çiftlere, bilhassa çocuk sahibi çiftlere, çocuklar ve mali konular ya da edinilmiş mülklere ilişkin düzenlemeler dâhil olmak üzere, boşanmadan kaynaklanabilecek hususlarda anlaşmaya varmalarına yardımcı olmak üzere kullanılmaktadır. Aile üyelerinin tamamı bu süreçte yer alabilmektedir. Aile arabuluculuğu, aile üyelerine kriz dönemlerinde destek sağladığı bu sayede aile üyelerinin birbirleriyle iletişimde kalıp karşılıklı anlaşmaya dayanan düzenlemeler yapabilmelerine veya çocuk-ebeveyn ilişkileri olmak üzere ilişkilerini devam ettirebilmelerine ya da baştan ilişki kurabilmelerine yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada, boşanmış ve boşanma süreçleri devam eden bireylerin, boşanmalarına neden olan sorunların, bu sorunların çözümü veya aile bütünlüğünün korunması noktasında aile arabuluculuğu gibi bir sistemin faydalı olup olmayacağı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca hâkim, avukat ve sosyal çalışma görevlileri ile aile arabuluculuğunun, aile bütünlüğünün korunmasında boşanma süreci öncesinde veya sonrasında böyle bir uygulamanın gerekliliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada aile arabuluculuğunun, aile bütünlüğünün korunmasındaki önemini anlayabilmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler elde etmek için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu görüşmeler: 4 aile mahkemesi hâkimi, 4 arabuluculuk yapan avukat, 4 sosyal çalışma görevlisi, 4 boşanmış birey ve 4 boşanma süreci içerisindeki bireylerden oluşmaktadır. Görüşmeler sonucunda 3 ana tema oluşturulmuştur. Bu başlıklar 'Parçalanmış Aile ve Aile Bütünlüğü', 'Aile Arabuluculuğu' ve 'Aile Bütünlüğünün Korunmasında Doğru Aile Arabuluculuğu Sistemi Nasıl Olmalıdır?' olarak belirlenmiştir. Bu veriler doğrultusunda aile arabuluculuğu sisteminin aile bütünlüğünü korunmasında gerekli olduğu, bu sistemin uygulanması durumunda ailenin bütünlüğünün korunmasında, anne ve babaların bilinçlendirilebileceği bu yüzden böyle bir sistemin gerekliliğine ihtiyaç duyulduğunu ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Sözcükler: Aile, Aile Arabuluculuğu, Boşanma, Aile Danışmanlığı, Sosyal Hizmet Müdahalesi

ABSTRACT

Today, the rapid rise in the divorce rates brought with it a need towards conciliation mechanisms in cases of terminating a marriage and splitting up. Family mediation, which has recently begun to be discussed from a legal standpoint and for the practice of which various studies have been conducted in Turkey, has a 30 year old history in European countries and in USA. Family mediation is primarily exercised in helping divorcing couples, especially ones with kids, come to an agreement on issues that may arise from the divorce such as the arrangements regarding the children, financial matters and acquired properties. All members of the family may participate in this process. Family mediation is a practice that provides supports to family members, enabling them to stay in communication with each other and thus making arrangements based on mutual agreement or retaining familial relationships including those between parents-children or start new ones. The aim of this study is to determine whether the divorced individuals or those still in the process of divorcing can benefit from a system like family mediation in matter such as ascertaining the problems leading to divorce, the resolution of these problems or preserving the family unity. Also, with the help of judges, lawyers and social workers the necessity of such a practice as family mediation were tried to be determined in preserving the family unity before or after the process of divorce. In the study, qualitative research method was used to assess the significance of the family mediation in preserving the family unity. Semi-structured interview technique was used to acquire data. These interviews were made with 4 family court judges, 4 lawyers acting as a mediator, 4 social workers, 4 divorced individual and 4 individuals in the process of getting divorced. At the end of the interviews 3 main themes developed: ‘Fragmented Family and Family Unity’, ‘Family Mediation’ and ‘How an Ideal Family Mediation System Should Be in the Preservation of the Family Unity?’ In light of these data it was determined that the family mediation system is necessary in preserving the.

Keywords: Family, Family Mediation, Divorce, Family counselling, Social Work Intervention

TEŞEKKÜR

Tez konusunda ve tez sürecinde benden yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN'a, tez sürem boyunca benim motive olmamı sağlayan ve bana yardım eden Emre Özdener'e, adliyede yaptığım çalışmalar da beni destekleyen ve gerekli kolaylıkları sağlayan Hatice Gümüş'e, gerekli argümanları düşünmemi sağlayan İnyet Hatice Karayazı ve Setenay Koç'a, benden dualarını esirgemeyen anneme ve babama teşekkür ederim.

BEYAN

Bu çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Uğur YAŞA

12.02.2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
BEYAN.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar DİZİNİ	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Konu	1
1.2 Problem	2
1.3 Amaç	3
1.4 Önem	4
1.5 Yöntem	5
2.GENEL BİLGİLER	6
2.1 Aile ve Evlilik	6
2.1.1 Aile Tanımı.....	6
2.1.2 Aile İşlevleri	6
2.1.3 Aile Türleri.....	8
2.1.4 Evlilik	9
2.1.5 Evlilik Doyumu	10
2.1.6 Evlilik Uyumu	10
2.2 Aile Sorunları	11
2.2.1 Aile İçi İletişimsizlik	11
2.2.2 Eşler Arası İletişim Sorunları	12
2.2.3 Aile içi Şiddet.....	13
2.2.4 Boşanma	15
2.3. Boşanma ve Sorunlar.....	15
2.3.1 Boşanma Nedenleri	15
2.3.2 Boşanmanın Artma Nedenleri	17
2.3.3 Boşanma Süreçleri.....	19
2.3.4 Boşanmaların Eşler Üzerindeki Etkileri.....	19
2.3.5 Boşanmaların Çocuklar Üzerindeki Etkileri.....	21
2.4 Ebeveyne Yabancılaştırma Sendromunu.....	25
2.5 Boşanmanın Hukuki Süreci.....	26
2.5.1 Anayasa	26
2.5.2 Medeni Hukuk	27

2.5.3 Aile Bütünlüğünün Korunmasına Yönelik Maddeler.....	28
2.5.4 Anlaşmalı Boşanma.....	29
2.5.5 Boşanmanın Tarafları Açısından Genel Sonuçları	31
2.5.6 Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Yönelik Çıkarılan Kanunlar	32
2.6 Arabuluculuk.....	33
2.6.1 Hukuk Literatüründe Arabuluculuk Sistemine Bakış.....	34
2.6.2 Sosyal Hizmet Literatüründe Arabuluculuk Sistemine Bakış	37
2.7 Aile Arabuluculuğu	39
2.7.1. Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Yaklaşımı.....	41
2.7.2 Aile Arabuluculuğunda Kullanılabilecek Sosyal Hizmet Müdahale Yaklaşımları	43
2.8 Aile Danışmanlığı ve Aile Terapisti.....	52
2.9 Aile Arabuluculuğu ve Aile Danışmanlığı, Aile Terapistleri Arasındaki Farklar	54
3. GEREÇ VE YÖNTEM	55
3.1 Araştırmanın Modeli	55
3.2. Araştırma Soruları	55
3.3. Evren ve Örneklem.....	55
3.4. Veri Toplama Araçları.....	56
3.5 Verilerin Analizi.....	56
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	57
4. BULGULAR	58
4.1 Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Bulgular.....	58
4.2 Parçalanmış Aile ve Aile Bütünlüğü	60
4.2.1 Boşanma Nedenleri	63
4.2.2 Boşanmayla Birlikte Gelen Problem: “Boşanmadan Etkilenen Çocuklar”	70
4.3 Aile Arabuluculuğu	75
4.3.1 Aile Bütünlüğü, Aile Arabuluculuğu ile Korunabilir.....	77
4.3.2 Aile Arabuluculuğundan Faydalanan Çiftlerin Çocuklarına Katkısı.....	82
4.4 Aile Bütünlüğünün Korunmasında Doğru Aile Arabuluculuğu Sistemi Nasıl Olmalı?.....	87
4.4.1 Aile Arabuluculuğu Hangi Süreçte Uygulanmalı.....	94
4.4.2 Aile Arabuluculuğu Hangi Esasa Dayanmalı: Gönüllük Mü, Zorunluluk Mu?	99
4.4.3 Aile Arabuluculuğunu Kimler Yaparsa Doğru Sonuç Elde Edilir	102
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	108
5.1 Sonuç.....	108
5.2 Öneriler.....	111
6.KAYNAKLAR	113
EKLER	121

TABLolar DİZİNİ

Tablo1: 2016 TÜİK Boşanma Nedenleri.....	16
Tablo 2: Aile Arabuluculuğu ve Aile Danışmanlığı, Aile Terapistleri Arasındaki Farklar.....	54
Tablo 3: Adliye Çalışanları Katılımcılar.....	59
Tablo4: Boşanma Süreci Yaşayan Katılımcılar.....	59

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt. : Aktaran

CSWE: Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyine

IFSW: Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu

TMK: Türk Medeni Kanunu,

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

KSGM: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

1. GİRİŞ

1.1 Konu

Araştırma konusu olarak ‐aile bütünlüğünün korunmasında aile arabuluculuğunun gerekliliği‐ seçilmiştir. Bu konu, boşanmaların hızla artmasıyla birlikte gelen parçalanmış aile yapısı ve dağılan aile bütünlüğüne dikkat çekerek, aile bütünlüğünün korunmasında aile arabuluculuğu gibi bir kuruma; çeşitli meslek gruplarının bakış açısını, boşanmış ve boşanması devam eden bireylerin aile arabuluculuğundan yararlanmış olmaları durumunda arabuluculuğun bu bireyler üzerinde ne derecede etkili olacağını araştırmak üzere seçilmiştir.

Günümüzde boşanmalar hızla artmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ‐Boşanma Nedenleri Araştırması'nda‐ (2014:76) yaptığı araştırmaya göre Türkiye'deki boşanma nedenleri: yakın çevrenin evliliğe müdahalesi, aldatma, ekonomik sorunlar, şiddet, yaşam tarzı, tarafların eski alışkanlıklarının devam etmesi, kişisel değerler; eşlerden birinin ev içinde görev ve sorumlulukları yerine getirmemesi, cinsel hayat, çalışma hayatı, işsizlik ve evlilik öncesi eşini yeterince tanıyamamasından kaynaklanmaktadır. Profesyonel kişilerin gerek ulaşılabilirliği, gerek aldıkları ücretin bireylerin ekonomik refah seviyelerine uygun olmaması gerekse alınan profesyonel yardımın bireyleri toplum içerisinde etiketlenmelerine neden olmasından kaynaklı olarak tarafların evlilik içinde yaşanan sorunlarını ortada kaldırmasına engel olmaktadır. Aile içerisinde yaşanan sorunlar, şiddetin zamanla artması, bireylerin fiziksel ve psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkileyerek bir yıkım etkisine neden olmaktadır.

Evliliklerin çeşitli nedenlerden dolayı bittiği, boşanma sürecinde, aile danışmanları ve aile terapistleri; aile birlikteliğinin devamını sürdürme hususunda evli bireylere destek sağlamakta, farkındalık kazandırmakta ve bireylerin tekrar evliliklerine şans vermelerini sağlamaktadırlar. Çoğu evli birey ise mevcut sorunları mahkeme sürecinde bile dile getiremeyip, iletişim kuramadığı için aile birlikteliğini sonlandırmak istemektedir.

Evliliklerde; evlenme yaşı, eğitim seviyesi, üçüncü kişilerin evliliğe müdahale etmesi, evlilik içerisinde sorumluluk ve ödevlerin yerine getirilmemesi ve iletişim sorunları evliliklerin bitmesine neden olmaktadır. Evlilik iki bireyin yaşamını birleştirdiği bir kurum iken boşanma durumunda bu evlilikten kalan çocuklar dezavantajlı duruma düşmektedir. Boşanma durumunda, eşlerin sosyal ve ekonomik durumlarında, statülerinde, toplumda sosyal

ilişkilerinde değişimler meydana getirmekte; boşanma sürecinde ve sonrasında en çok etkilenen çocuklar olmaktadır.

Boşanmaların, özellikle çekişmeli boşanma davalarının uzun yıllar sürdüğü, sistemdeki kişilerin bu durumdan çok fazla etkilendiği bilinmektedir. Özellikle de çocuklarda bu süreçte çeşitli düzeylerde psikolojik sorunların ortaya çıktığı, çocukların boşanma sürecinin etkisini uzun yıllar atlatamadığı görülmektedir. Boşanma sürecinin etkilerinin en aza indirilmesi, toplumun bilinçlendirilmesi ve boşanma sürecinde refah sistemlerinin eksiklerinin giderilerek aile arabuluculuğu sisteminin uygulanması oldukça önemlidir. Aile arabuluculuğu gibi bir sistemin uygulanması halinde parçalanmış ailelerdeki aile bütünlüğünün tekrar kazandırılması oldukça önem kazanmaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın konusu, aile bütünlüğünün korunması ve devamının sağlanması için 'aile bütünlüğünün korunmasında aile arabuluculuğunun gerekliliği' şeklinde belirlenmiştir.

İl (2009, s.23), aile arabuluculuğunu 'ayrılık ya da boşanma aşamasında olan çiftlerin aralarındaki anlaşmazlıkları tarafsız bir arabulucu yardımıyla çözümlenerek mahkeme süreci öncesinde ortak bir uzlaşmaya varabilmelerini sağlamaya yönelik bir uygulamadır.' diye tanımlamaktadır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesinde; boşanma kararına neden olan hususları, boşanma sürecinde bireyleri etkin bir şekilde iyi anlayabilmek; boşanma deneyimi yaşayan çiftlere sosyal hizmetin koruyucu, tedavi edici, önleyici, desteğini sağlayabilmek, aile arabuluculuğunun uygulanabilirliğini anlamak amacıyla; aile ve evlilik, aile içi sorunlar, boşanma, boşanma nedenleri ve etkileri, konu ile hukuksal süreç incelenmiştir.

Araştırmanın bulgular kısmında ise, 'parçalanmış aile bütünlüğü', 'aile arabuluculuğu' ve 'aile bütünlüğünün korunmasında doğru aile arabuluculuğu sistemi nasıl olmalı' şeklinde üç tema belirlenmiş; bu temalar altında, elde edilen verilerle aile arabuluculuğu sisteminin, boşanma sürecinde çiftlere ve çocuklara veya topluma olan yararı araştırılmıştır.

1.2 Problem

20. yüzyılın son çeyreğinde ve günümüzde toplumumuzda ortaya çıkan, ekonomik ve sosyal değişimler, aile kurumunda çok önemli konstrüktif ve işlevsel değişimler meydana getirmiştir. Daha önceki yıllarda, toplumumuz geniş ailelerden oluşurken, günümüzde ise çekirdek aile ve parçalanmış ailelerden meydana gelen bir toplum haline gelmiştir.

Boşanmalar ile birlikte; parçalanmış aileler, babasız veya annesiz büyüyen aile çocukları gündelik yaşamın alışılmış olgusu haline gelmiştir.

Bireyler, evlilik birlikteliği içerisinde; kişilikleri, kültürel farklılıkları, alışkanlıkları, birbirlerine uyumları, iş yerlerinde yaşadıkları sorunları vb. konularda birbirleri ile çatışma yaşamaya başladıktan sonra birbirlerinden fiziksel ve ruhsal anlamda uzaklaşmakta ve bu uzaklaşma ayrılığa kadar uzanabilmektedir. Ayrılık durumunda ise bireyler yaşamlarını daha sağlıklı idame ettirebilecekleri için günümüzde boşanmalar artmıştır.

Boşanmalar ile birlikte toplumsal yapı ve toplumsal sistem etkilenmekte, boşanmalar birbirini tetiklemekte, çiftlerin sosyal statülerinin değişmekte ve boşanan bireyler toplum tarafından dışlanabilmektedirler.

Boşanmalarla ile birlikte, boşanma sürecinde ve sonrasında iletişim kuramayan bireyler bu durumu çocuğa yansıtmakta, boşanma sürecindeki bireyler çocuklarını manipüle etmekte, diğer ebeveyn karşı yabancılaştırmakta bu yüzden parçalanmış ailelerin çocukları iki ebeveyn arasında kalmaktadır.

Boşanmaların hızla artmasıyla birlikte, mahkemelerin iş yükü artmakta, fazla dosya sayısı olmakta, çok sayıda müdahillerin olmasıyla karar verici mercii olan hâkimler, doğru kararları verme konusunda zorlanmaktadır.

Boşanma sürecinde, sosyal refah sisteminin bir uygulamasının olmadığı ve eksik kaldığı, adalet sisteminde ve mahkemelerde boşanmanın sonuç odaklı olduğu, mahkeme çalışanlarının boşanma süreci danışmanlığında gerekli formasyonlarının olmadığı bu yüzden boşanan bireylere yardım konusunda eksik kalmaktadır.

1.3 Amaç

Türkiye'de boşanma nedenleri: yakın çevrenin evliliğe müdahalesi, aldatma, ekonomik sorunlar, şiddet, yaşam tarzı, tarafların kötü alışkanlıklarının devam etmesi, kişisel değerler; eşlerden birinin ev içinde görev ve sorumlulukları yerine getirmemesi, cinsel hayat, çalışma hayatı, işsizlik ve evlilik öncesi eşini yeterince tanıyamamadan kaynaklanmaktadır.

Sosyal refah sistemi içerisinde boşanma aşamasında boşanmaları engelleyebilecek, boşanmaların etkisini en aza indirgeyebilecek, boşanan bireylerin psikolojik ve hukuki bir destek alabileceği bir uygulama bulunmamaktadır. Boşanan insanların, evlilik birlikteliğinin

devamında ya da boşanma sürecinde anlaşma hususunda gidebilecekleri, problemlerini çözebilecekleri ve destek alabilecekleri bir sisteme ihtiyaç duyulmaktadır.

Avrupa'da ve dünyanın birçok ülkesinde uygulanan aile arabuluculuğu ve Türkiye'de çalışmalarının yapıldığı ve uygulanacağı söylenen aile arabuluculuğu; boşanan tarafların görüş birliğine varmalarına, aralarındaki uyuşmazlıkları ve çatışmayı çözmelerinde taraflara yardımcı olmayı, belirlenen konularda taraflarla birlikte çalışılarak anlaşmaya varmalarını hedeflemekte, bazı çiftlerin ayrılık sonrasında ilk kez birbirlerini duymasını amaçlamaktadır.

Danışmanlar ve terapistler; eşlerden sadece birine danışmanlık verebilmekte, danışmanlığa ve terapistte giden bireyler barışma yolu arayabilmekte, yasal sürecin dışında bir süreç izlenmektedir. Bu süre uzun vadeli olabilmekte, duygulara, algılara ve ilişkilere odaklanmakta, yetişkin içerikli bilgiler vermekte, düşünmeyi teşvik etmekte, danışan-danışman ilişkileri bir süre sonra bağımlılık getirebilmektedir. Aile arabuluculuğunda ise; sürecin en başında iki eşin dâhil edilmesi, temel olarak ayrılmakta olan çiftlere arabuluculuk yapılması, yasal süreçle ilintisinin olması, kısa vadede oluşması, belirlenen kararlara ve ebeveyn düzenlenmelerine odaklanması, çocuk-ebeveyn ilişkilerine ve çocuğun ihtiyaçlarına odaklanması, tartışmaları yapılandırmaya ve olasılıkları etkin bir şekilde araştırmayı, katılımcıların özerkliğini güçlü kılmayı ve mahkeme işlerinden kaçınmayı amaçlamaktadır.

Bu araştırmada boşanmanın taraflar için adil koşullarda, kısa zaman içerisinde, psikolojik ve ekonomik yıpranma olmadan, boşanma sonucunda tarafların dost kalabileceği, tarafsız bir üçüncü kişinin denetiminde iştirakçi kararlar alarak boşanma sürecini tamamlamalarının çiftlere, çocuklara ve topluma olumlu yönde katkı sağlayabileceği bir sistemin nasıl yapılandırılması ve uygulanmasının gerektiğinin araştırılması amaçlanmıştır.

1.4 Önem

Bu alanda literatürde, kayıtlı sistem içerisinde aile arabuluculuğu konusunda yüksek lisans ve doktora tezine rastlanmamıştır. Bu konuda dolaylı yoldan bazı çalışmalar mevcut olsa da yeterli değildir. Ülkemizde son yıllarda boşanma oranları artmakta, eşler arasındaki problemleri çözebilecek bir sistemin mevcut olmadığı tespit edilmiştir. Boşanmaların artmasıyla birlikte parçalanmış aile yapısı ve tek ebeveynli aileler toplumun yapısını oluşturmaktadır. Boşanmalardaki hızlı artış, evlilik çağındaki gençler için olumlu bir örnek teşkil etmemektedir. İstatistikler, parçalanmış ailede büyüyen çocukların da boşanma oranının

yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun temel nedeni olarak ise, yetiştirildiği ailenin yöntemini gençlerin örnek alıp evliliklerini bitirmekte çözüm bulmalarındır. Sosyal refah sistemi içinde aileye destek verilmesi, boşanma kararı alan çiftlerin yaşam kalitelerinin artırılması ve çocukların her iki ebeveynle sağlıklı bir şekilde büyümesini sağlayabilmek için mevcut bir sistem yoktur. Aile arabuluculuğu sistemi aileler, çocuklar ve toplum için çok önemli bir konu olup bu çalışmanın yapılması elzemdir.

1.5 Yöntem

Bu araştırma yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Aile arabuluculuğuna ihtiyaç alanı içinde değerlendirilen boşanmış ve boşanması devam eden bireylerle; adalet sistemi içerisinde aile mahkemelerinde karar verici mercii olan hâkimlerle; tarafların savunucuları avukatlarla, aile mahkemelerinde uzman olarak çalışan sosyal çalışma görevlileri ile her bir grupta ayrı ayrı olmak hazırlanmış yarı yapılandırılmış soru formu kullanmak suretiyle veriler elde edilmiştir. Bu çalışmadaki yarı yapılandırılmış formu uygulamak için amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak araştırmaya dâhil edilen kişilere ulaşılmıştır. Amaçlı örnekleme, derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla, çalışmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir (Akgün ve Ark., 2012, s.90-91). Elde edilen verilerin yorumlanması için betimleyici analiz kullanılmıştır.

2.GENEL BİLGİLER

2.1 Aile ve Evlilik

Bu bölümde ailenin; tanımı, işlevleri ve yapısı, evlilik, evlilik doyumu ve evlilik uyumuna değinilecektir.

2.1.1 Aile Tanımı

Aile, evlilikle başlayan; kan bağı, akrabalık ve sosyal bağlarla birbirlerine bağlanan, rol ve statüler aracılığıyla yer alan bireylerin içinde bulunduğu sosyal bir gruptur (Taylan, 2003, s.5).

Aile, bireyin içinde bulunduğu dönem fark etmeksizin birey için vazgeçilmez temel bir birimdir. Aile kurumu; sosyal bir canlı olan insan için toplumsal hayat önemli ve gerekliyse, toplum içinde aile gerekli ve önemlidir. Evrensel bir kurum olan aile, toplumlarda insani değerler ve tarihin sürekliliğini sağlayan, aktaran ve koruyan, toplumun kültürel kimliğini oluşturan bir kurumdur (Demirkan, 2006 s.92).

Aile, biyolojik ilişki sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk olarak başladığı, belli kurallar çerçevesinde karşılıklı ilişkilerin bağlandığı, toplumda devam edegelen maddi ve manevi zenginliklerin kuşaktan kuşağa aktarılan, biyolojik, toplumsal, ekonomik ve hukuksal yönleri bulunan toplumsal birimdir (Sayın, 1990 s.2).

Aile, bireyin psiko-sosyal yaşamını etkileyen ve şekillendiren ilk sosyal çevresidir. Her bir bireyin aile ortamında doğduğu, gelişim dönemlerini aile içerisinde tamamladığı ve öldüğü düşünüldüğünde, kültürel değerlerin korunması ve aktarılmasında, bireylerin sosyalleşmesinde en etkili kurum ailedir (Adak, 2012, s.40).

2.1.2 Aile İşlevleri

Aile işlevlerini düzenleyen bazı alt faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler; aileye ait ve topluma ait olmak üzere iki temel gruba ayrılmaktadır. Aileye ait faktörler: aile türleri, ailenin toplumsal statüsü ve dinamikleri, ailenin sosyo-ekonomik durumu ve ailenin yaşam döngüsü olarak kategorilendirilmiştir. Topluma ait faktörler ise, toplumsal hizmetler ve imkânlar; gelenek ve görenekler, cinsel davranış modeli, cinsiyeye yüklenen roller ve toplumsal kurallar olarak düzenlemiştir. Bunlara göre ailenin temel işlevleri: toplum tarafından kültürel denetime bağlı olarak belirlenmesidir. Kültürel denetim ise, toplumdaki gelenek ve kuralların, aile

üyelerinin rollerine ve sorumlulukları gibi alanların sistemini belirleyebilmektedir. Ancak her toplumda denetimler değişmekte, bu beklenti ve denetimler toplum içerisindeki aileleri farklılaştırmaktadır (Erdoğan, 2016, s.50).

Ailenin işlevleri geleneksel ve çekirdek aileye göre 2'ye ayrılmaktadır. Geleneksel ailenin işlevleri; ekonomik, sosyal statü sağlama, eğitim, koruyucu, eğlenme ve dinlenme, eşler arası sevgi ve saygı, neslin devamı sağlamaktır. Çekirdek ailenin işlevleri ise, çocuğun sosyalleşmesi ve eşler arası psikolojik dengenin sağlanmasıdır (Kongar, 1970, s.63-65).

Aile işlevlerinde önemli iki boyut bulunmaktadır. İlki, çevrenin aileye karşı yüklediği sorumluluklardır. Bunlar, yaşamsal ihtiyaçların karşılanması, aile içindeki çocukların eğitiminin sağlanması ve yetiştirilmesi, çocukların gelişiminde uygun kültürel çevrenin oluşturulması ve aile bireylerinin sosyal kontrolünün geliştirilmesi için duygusal bağlarının beslenmesidir. İkincisi, aile içerisinde ortaya çıkan bir eyleme yöneltilen davranışsal durumlardır (Özbesler, 2001, s.9-20).

Aile kurumunun temel işlevleri; bireylerin cinsel davranışlarını düzenleyip, insan neslinin sürdürülebilir olmasını; ailenin çocukların bakımını ve toplumsal çevreye karşı adaptasyonunu sağlamaktır. Bireyler çocukluk evresini öncelikle ailesi içerisinde yaşamakta olup aile içtenliğe ve sevgiye dayanan ilişkilerin olduğu bu yüzden çocuğun sağlıklı gelişimi için en elverişli ortamın sağlandığı ve alışkanlıkların kazanılması için ailenin bu ortamı hazır hale getirmesini sağlamaktır. Kadın ve erkeğin ekonomik işbirliğinin sağlayıp, erkek evin ekonomik döngüsünü sağlarken, kadının ev içerisinde ev ekonomisini yönetmesi, birincil küme doyumların sağlanması, ev içerisinde çocukların sevgisi veya üzüntüleri aile üyelerini birbirlerine kaynaşmasını sağlamasıdır (Ozankaya, 1991, s.357-358).

Toplumsal bir kurum olarak aile çok önemli işlevleri bünyesinde barındırmaktadır. Ailenin bir parçası olarak birey yaşamını sürdürmektedir. Bireyin ilk eğitim, ilk sevgi, ilk yurdu, ilk sosyal ortamı olan aile; hayatları oluşturulan temel kurumdur. Aile için grup kültürünün oluşmaya başladığı, bu grupların kendilerine has kurallar ve buna bağlı olarak rollere bürünmektedir. Bunlardan kaynaklı olarak aile sayısız işlevleri sahiptir (Güven, 2016, s.24).

Aile, kadın ve erkek beraberliğinin meşrulaştırılması, çocukların yetiştirilmesi, kültür aktarımının sağlanması, toplum denetiminin sağlanması, ekonomik faaliyetleri gerçekleştirilmesi ve güvenlik işlevlerine sahiptir (Sezal, 2002, s.144).

Aileler, bireyin kim olduğunu, bireyin kişilik yapısını, hayata olan bakış açısını ve sahip olduğu olanakları etkilemektedir. Ailelerin bireylere sağlayabildikleri manevi güçler, pozitif değerler ve aidiyet duygusu, bireyin kendisini hayatta güçlü hissetmesini sağlamaktadır (Canel, 2012, s.149).

Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporlarına (1994, s.12) göre, ailenin temel işlevleri: kolaylaştırıcı, uyum sağlayıcı, arabulucu, farklı yetenek ve kapasiteye sahip üyeler için koruyucu bir sistem geliştiren, aile üyelerinin potansiyellerini geliştirmek, çocukların sosyalleştirilmesini gerçekleştirmek, aile üyelerinin işlevsel olarak yürüttükleri organizasyonların karşılanmasında yardımcı olmak, aile refahı için gerekli fiziksel ve ruhsal çevreni oluşturulması ve aile üyelerinin doyum sağlanmasını temin etmesidir.

2.1.3 Aile Türleri

Farklı disiplinler aileyle ilgili çalışmalarında aile tipini; anne, baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile; ebeveynler, çocuklar, büyük anne, büyük baba ve akrabalarından oluşan, üye sayısı fazla olan geniş aile tipi olmak üzere iki sınıfta toplamıştır (Gittins,2011, s.19).

Aile tiplerini tanımlayabilmek ve açıklayabilmek için iki temel ölçüt kullanılmaktadır. Birincisi, hane halkının düzenli bir şekilde bir araya getirilmesi ve otorite yapısına göre aile biçimlerinin belirlenmesi; ikincisi ise, kasaba, köy, şehir ve gecekondu yerleşim yerlerinin değişmesi ile ortaya çıkan yeri esasına göre yapılan aile biçimleri sınıflandırılmasıdır (Taylan, 2003, s.16).

Günümüzde sanayileşmiş ve ileri toplumlarında, toplumların yapısına uyum sağlayan yeni aile türleri de mevcuttur. Bu aileler, çözülen aile, parçalanmış aile ve tamamlanmamış aile türleridir (Sayın,1990, s.20-21). Genel sınıflama açısından günümüz toplumlarında yaygın olarak görülen geleneksel geniş aile ve modern çekirdek aile olmak üzere iki aile türü mevcuttur (Karataş, 2001, s.92).

A. Geleneksel Geniş Aile

Geniş aile, anne, baba, büyük baba ve büyük anne, çocuklar, teyze, amca, çocuklar ve kuzenlerin birçok aile üyesinin bir arada yaşadığı aile tipine denmektedir. Geniş aile yapısı, sanayi öncesinde daha çok görülen aile tipidir. Çiftçilik, ev işleri ve farklı görevler aile bünyesindeki bireyler arasında dağıtılmıştır (Zastrow, 2014 s. 257).

Geleneksel geniş ailelerde, evin yaşça en büyüğünün veya babasının yetkili konumunda olması, evlilikte son kararı aile reisinin veya ailenin en büyüğünün vermesi, evlenen erkek çocuğun baba evine yerleşmesi, komşuluk ilişkilerinin son derece önemsenmesi, aile kimliğinin birey kimliğinden önce gelmesi ve aile üyelerinin kimliklerini ailenin kendisinden alması gibi konular geleneksel geniş ailenin diğer ailelerden farklı kılan niteliklerdir (Taylan, 2005, s.2).

B. Modern / Çekirdek Aile

Kırsal kesimden, geniş aileden ayrılarak sanayi merkezlerine göç eden, genç ve çalışan insanların çoğunluğunu oluşturduğu, kentleşmenin bir ürünü olan, kişi sayısı az, anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileyi oluşturmaktadır (Özgüven, 2001, s.26).

Toplumda bireyselliğin arttığı, kişilerin geleneksel geniş aileden koparak kendi ayaklarının üzerinde durmak istedikleri ve yaşamayı arzulamaları çekirdek ailelerin oluşmasına neden olmuştur. Kendi dünyasını oluşturan çekirdek aileler, çevresinden destek almaksızın hayatlarını idame ettirmektedirler. Kendi öz ailesini oluşturan bireyler dışarıdan gelebilecek müdahaleyi en aza indirmektedirler. Bireysel sınırlılıklar çekirdek aile yapısını korumaktadır (Karadağ, 2015, s.4).

Çekirdek aile, sadece evli çiftlerin ve çocukların bir arada yaşadığı aile türüdür. Çekirdek aile geniş ailenin dağılmasıyla ortaya çıkmıştır. Geniş aileler tarım toplumlarında daha çok iş gücüne sahip olabilecek bireylerden oluşmaktadır. Çekirdek aileler ise, sanayileşmiş toplumların yapısına ideal bir tipidir. Bunun temel nedeni, coğrafi değişim hareketliliğinin daha kolay olması, farklı bir iş için taşınmanın daha hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi ve adapte olabilmesini sağlamasıdır (Zastrow, 2014 s. 257-258).

2.1.4 Evlilik

Evlilik, aile kavramının devamlılığının sürdürülmesini sağlayan ve ailenin kurulmasına öncülük eden bir kurumdur. Bu kurum, evlilik içindeki bireylerin,

sosyalleşmesini, yetişmesini ve kişiliklerini bulmasını sağlamaktadır. Evlilik toplumun yapısını oluşturmaktadır (İlkketenci, 2004, s.5).

Kültür farklılıklarının olmasına rağmen evrensel bir kurum niteliği taşıyan evlilik, iki insanın bir araya gelerek, toplumun temel yapısını oluşturan aileyi kurmak için atılan ilk adımdır (Kansız ve Arkar, 2011, s.118).

Evlilik, iki kişi arasındaki ilişkiler sistemini kurumsallaştıran, kadın ve erkeği birbirine yasal olarak bağlayan, evlilikten doğan çocuklara statü imkânı veren; devletin bu kurum üzerinde hak, kontrol ve yetkisi bulunan ilişkilerin yasal halidir (Özgüven, 2000 s.19).

2.1.5 Evlilik Doyumu

Evlilik, insan hayatının en önemli yaşantılarından olmasına rağmen bu yaşantının niteliğinin yaşam kalitesiyle birebir ilişkilidir (Hünler ve Gençöz 2003, s.100). Evlilik doyumu, evlilik çatısı altında yer alan çiftlerin vermiş olduğu kararlardaki eşitlik, kazanç, çalışma ve problem paylaşımı; eşlerin birbirlerine karşı olan sevgi biçimleri, cinsel doyumları ve iletişim biçimi boyutlardan elde ettiği psikolojik tatmindir (Buluş ve Bağcı 2016, s.137).

Evlilik doyumunu pek çok faktör etkilemektedir. Bu faktörleri: Hünler ve Gençöz (Hünler ve Gençöz 2003, s.100), evlilikte boyun eğici davranışların artmasının bireylerin problem çözme becerilerinin düşmesine bunun da evlilik doyumunun azalmasına neden olduğu, Güven ve Sevim (Güven ve Sevim, 2007); etkili ve işbirlikçi çatışma çözme yöntemlerini kullanmanın evlilik doyumunu etkilediği, Çağ ve Yıldırım (Çağ ve Yıldırım,2013) ise bireylerin evlilik doyumlarını öncelikle algıladıkları eş desteği daha sonra cinsel yaşam memnuniyeti ve eğitim düzeylerinin evlilik doyumunu etkilediğini tespit etmiştir.

Evlilik doyumunu; baskınlık, benzerlik, çocuk faktörü, ev işleri, serbest zaman, cinsellik, sosyal ilişkiler, kişilik özellikleri, sorun çözme becerileri, gelir, iş ve şiddet gibi faktörler etkilemektedir (Kocadere, 1995 s.9-36).

2.1.6 Evlilik Uyumu

Evlilik uyumu, olumlu bir ilişkiye sahip olma, eşlerin birbirleri hakkında olumlu düşünce ve duyguları benimsemesi, iletişim engellerinin olmadığı, problem çözme ve çözebilme, eşlerin birbiriyle vakit geçirmekten keyif almasıdır (Şafak Öztürk ve Arkar, 2014, s.17).

Evlilik uyumu evliliğin devamını sağlayan uyum anlamına gelmektedir. Bireylerin psikolojik olarak örselenmeleri, fiziksel rahatsızlıklar yaşamaları evlilikteki uyumsuzluğu arttırmaktadır. Kişiler arası iletişim, problem çözme becerileri ve empati evlilikteki uyumu etkileyebilmektedir (Bayraktaroğlu ve Çakıcı, 2013, s.310).

Evlilikte uyumu, eşler arasındaki sözsüz ve sözlü mesajların iletilmesiyle uygun olur. Eşlerin birbirlerine, duygusal, ruhsal, toplumsal ve cinsel beklentilerini mesajla iletebilmesi, bunlar dile getirmesi için etkileşim hakkında olması gerekmektedir (Özgüven, 2001, s.89).

Bireylerin tanışma sürelerinin uzunluğu, nişanlılık dönemi, evliliklerinin çevre tarafından onaylanması, cinsiyet rollerinde olgunluğa erişme, eğitim düzeyi, toplumsal statü, evlilik yaşı, çocukluk döneminde ebeveynlerle iyi ilişkiler geliştirmek evlilik uyumunu etkileyen etmenlerdendir (Özgüven, 2001, s.85).

2.2 Aile Sorunları

Taylan'ın 'Sakarya Üniversitesi Öğrencileri Penceresinden Türkiye'de Aile İçi Sorunlar' araştırmasında aile içinde en önemli sorunlar; aile içi iletişimsizlik, aldatma-sadakatsizlik, boşanma ve aile içi şiddet olarak ortaya çıkmıştır (2016, s.459). Aile içindeki genel sorunların temeli iletişimsizliğe dayanmaktadır. Evliliklerini sürdüren bireyler bir sorunla karşılaştıkları zaman bu sorunla yüzleşmek yerine sorundan kaçmayı tercih ediyorlar. Aile içerisinde yaşanan iletişim sorunu diğer sorunları da beraberinde getirmektedir.

Bu bölümde aile içi sorunlar ve sorunların sürekliliğinin devamında gelen boşanma konularına değinilecektir.

2.2.1 Aile İçi İletişimsizlik

Ailelerde mutluluğun elde edilebilmesi için eşler arasında uyumun sağlanabilmesinde ise en önemli konu eşler arası iletişimdir. Evlilik, etkileşim rollerinin ve iletişim kanallarının oluşturduğu bir sistem olarak da görülmektedir. Doğru iletişim, sağlıklı aile kurulmasında ve devam ettirilmesinde oldukça önemlidir. Ailede iletişim; iletilerin paylaşılması süreci, zamanla gelişen, kişiler arası ilişkilerde bir bütünlüğü gerektiren, organize olmuş ve doğal olarak oluşan etkileşim mekanizmasıdır (Steinmetz,1990 Akt. Şener ve Terzioğlu,2008, s.8).

Aile içi iletişimde; anlama, birebir ilişkide bulunma, aile içi rolleri paylaşma, bireysel alanların hak ve sorumluluklar çerçevesinde özerk olmasını sağlama gibi faktörler, eşler arası

ve aile üyeleri arasındaki iletişimin uzun yıllar boyunca sağlıklı bir şekilde sürmesinde oldukça önemlidir (Görgün Baran, 2004, s.34).

Aile içi iletişim sorunları; ahlaki yaptırımlar, sosyal değerler, dini inançlar, gelenek ve görenek gibi birçok faktörün etkileşiminden meydana gelmektedir (Özügürlü, 2013, s.74-107).

Aile içi etkileşimi ve iletişimi etkileyen diğer faktörler ise mekân ve zamandır. Aile fertlerinin birbirleriyle paylaştıkları süre, paylaşım sürelerinin değerlendirme yöntemi, ailenin eğitim, gelir düzeyi, aile yapısının büyüklüğü gibi birçok başka faktörde aile içi iletişim sorunlarını belirleyebilmektedir. Ekonomik, psikolojik, sosyolojik, kültürel, tıbbi gibi birçok sorun da aile içi sistemi etkileyebilmektedir (Avcı, 1991, s.328-627).

Toplumsal değişimler etkisiyle bireyselleşmenin etkin bir şekilde vurgulanması, aile içinde yaşayan bir bireyi ve aile üyelerini etkilemektedir. Günümüzde aile ilişkileri daha belirsiz, kaygan ve karmaşıktır. Aile yapısı ve ilişkileri, aile içi rollerinde, aile fertlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinde sorun çıkartabilecek bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyeli ortaya çıkararak en önemli faktör ise bireyselleşmenin, aile içi ilişkilere ve iletişime olan etkisidir (Willi, 2012, s.182).

Aile içi iletişim kendi içinde, çiftler arası iletişim, ebeveyn-çocuk iletişimi, kardeşler iletişimi ve kuşaklar arası iletişim olarak dört farklı türe ayrılmaktadır (Görgün Baran,2004, s.34).

2.2.2 Eşler Arası İletişim Sorunları

Evliliklerde kadın ve erkeğin arasındaki iletişim karı-kocalık ilişkisidir. Aile bireylerinin, bilinçli bir şekilde ortak düşünceyle sorumlulukları üstlenerek vardıkları karar sağlıklı bir ilişkinin temelidir. Sağlıklı ilişkilerde, eş diğer eşi değerli görür ve eşini olduğu gibi kabul eder, evliliklerdeki sınırları bilir ve eşiyile etkileşimden kaçınmaz. Böyle bir ailede yetişen çocuklar ise sağlıklı bir şekilde kişilik yapılarını keşfederek oluşturur. Sağlıklı ilişkilerin kurulamadığı ailelerde ise, aile için gereksinimlerin karşılanmasında güçlükler çekilir, çocuklar ebeveynleri tarafından bir araç olarak kullanılır, bu ortamda yetişen çocuklar kendilerini yeterince geliştiremezler (Demiray, 2007, s.230).

Eşler arasında uyumsuzluklar ve çatışmalar, bir eşin kendi duygu, düşünce ve isteklerini diğer eş tarafından engellenmek üzere olduğunun anlaşılmasıyla başlayıp iki

tarafında düşünce, duygu ve algılarının sözel ve fiziksel saldırganlığı içeren eylemlerde bulunulan bir süreci kapsamaktadır (Güleç, 2012, s.71).

Eşler arasında iletişim problemlerini ortaya çıkaran etkenler ise; iletişim eksiklikleri ve hataları, yanlış kullanılan iletişim metotları, cinsel doyumsuzluk, doyurulmamış duygusal ihtiyaçlar, kişisel değerler, eşlerin kendi aileleriyle ilgili sorunlar, para yönetimindeki anlaşmazlıklar, çocuklarla ilgili sorunlar, aile içi şiddet ve saldırganlık, alkol ve madde bağımlılığı, serbest zaman faaliyetlerini kullanmada yaşanan uyumsuzluklar, karşılıklı engellemeler, kişisel gerginlikler, bireysel iç çatışmalar, olumsuz duygu dışavurumu gibi birtakım psikolojik/ruhsal rahatsızlıklar, kültürel farklılıklar, siyasi görüş ve inanç farklılıklarıdır (Güleç, 2012, s.71).

2.2.3 Aile içi Şiddet

Evli bireylerden, bir eşin diğer eşe, çocuklarına ya da aynı ev içerisinde yaşayan diğer akrabalara yönelik; aynı evde yaşanan akrabaların, evde yaşayan diğer kişilere yönelik; evlilik birlikteliğinin devam ettiği fakat ayrı evlerde yaşıyor olan eşlerde bir eşin diğer eşe yönelik; tehdit, baskı ve kontrol içeren, fiziksel, cinsel, ekonomik veya psikolojik zarara neden olan her türlü davranış aile içi şiddettir (KSGM, 2008, s.6).

Aile içi şiddet, aile üyelerinden birisinin ailenin diğer üyelerinden biri veya daha fazlasının saldırısına uğramasıdır. Dövme, yaralama, cinsel saldırı, tecavüz gibi somut biçimde tespit edilebilir fakat tespit etmesi zor olan sözel, zihinsel ve duygusal boyutlara da uzanabilmektedir (Vatandaş, 2003, s.51).

Şiddetin en çok görüldüğü yer ailedir. Evlilik doyumunun az olması, aile fertlerinin birbirlerine karşı saldırgan eylemler ve tutumlar göstermesi, eşler arasında kültür, görenek, gelenek, ideoloji ve beklenti farklılıklarının bulunması, farklılıkların giderek artması, iletişimin ortadan kalkması, eşlerin sosyal ve iş hayatına yabancılaşması gibi nedenler aile içi şiddeti artırıcı etki yapmaktadır (Şentürk, 2010, s.10-11).

Aile içi şiddeti artıran birden fazla faktör bulunmaktadır. Bu faktörler bireyseli sosyal ve ekonomik gibi nedenlerden oluşmaktadır. Bu faktörler, ebeveynlerin biri veya çocuklardan birinin fazla alkol ve(ya) uyuşturucu kullanması, eşler arasında geçimsizlik, aldatması ve aile birliğini sarsılması, ailenin yeterli gelire sahip olmaması, ailenin sosyal desteğinin olmaması, kamusal sosyal yardım ve sosyal hizmetlerinden yeterince yararlanamaması, kötü barınma

mekânları, çevrenin ve sosyal çevrenin şiddete yönlendirici nitelikte olması, şiddetin toplumda ve sosyal çevrede benimsenmesi, yadırganmaması şeklinde sıralanabilmektedir (Genç ve Seyyar, 2010, s.23).

Kalyoncu'ya (2014, s.67-68) göre erkekleri şiddete iten sebepleri: kültürel nedenler, bazı psikiyatrik rahatsızlıklar, erkekte cinsel yetersizlik, alkol ve uyuşturucu alışkanlıkları, libido birikimi, eğitim zekâ faktörü, maddi nedenler, sağlıklı aile ortamıdır.

Aile içinde yaşanan şiddeti gören veya şiddete maruz kalan çocuklar, yetişkin bir birey olduğu zaman, şiddetin olumsuzluklarının etkisinde kalmaya devam etmektedirler. Bu olumsuzluklar ise, okul başarılarının düşmesi, ahlaki çöküşün yaşanması, sosyal ilişkilerinin bozulması ve hayat başarılarının olumsuz etkilenmesi, alkol, sigara veya uyuşturucu gibi kötü alışkanlık kazanması, cinsel istismarlar ve sapıkların ortaya çıkması, gelecekteki evlilik problemleri bunların arasında gelmektedir (Kalyoncu, 2014, s.39-41).

Genç ve ark. 'Aile İçi Şiddetin Ergenlerin Şiddet Eğilimlerine Etkisi: Antalya Liseleri Örneği' araştırmasında (2017, s.418), liseli öğrencilerin aile içi şiddete maruz kalmaları durumunda, şiddeti bir yöntem olarak öğrenmektedir. Şiddetin, bir davranış ve duygu olarak kendini bir sonraki nesile aktardığı ve şiddet kültürünü doğurduğunu tespit etmiştir. Annelerinin fiziksel şiddetini gören gençler, fiziksel şiddet görmeyen gençlere göre; başkalarına ve hayvanlara karşı sözel ve fiziksel bir şiddet uygulama eğilimi göstermektedir.

Aile içinde yaşanan şiddet davranışlarının yine aile içinde öğrenildiğini görülmektedir. Çocukluk çağında istismar edilen çocuklar, yetişkin bir birey oldukları zaman da kendi çocuklarına şiddet uygulayabilmektedirler. Çocukken aileleri tarafından şiddete maruz kalmış bireyler, ebeveynlerinin yaşlılık dönemlerine ebeveynlerine karşı şiddet uygulama ihtimali yüksektir (Zastrow, 2014 s. 271).

Aile içi şiddetten en çok etkilenen çocuklar, sadece babadan değil aynı zamanda anneden de şiddet görebilmektedir. Annelerin, çocuklarına şiddet uygulamasındaki nedenleri ise Kalyoncu (2014, s.85) şu şekilde sıralamaktadır: şiddeti terbiye yöntemi olarak kullanmak, çocuğun istenmemesi, eşe karşı olan intikam duygusudur.

Bastırılmışlık duygusu, bireyleri agresif tepki verme konusunda provoke etmektedir. Çalışma yerinde duyguların bastırılması ve sorun yaşayan bireyler, bu sorunları evdeki eşe veya çocuklara yansıtmaktadır. Bir kelebek etkisi yaratan bu durum büyük kardeşin diğer kardeşine karşı olan davranışını da etkileyebilmektedir (Zastrow, 2014 s.271).

2.2.4 Boşanma

Boşanma, hukuki, psikolojik ve sosyal yönleri olan bir süreç içerisinde, hukuki kurallar etrafında yapılmış olan evliliğin, tarafların karı-kocalık bağlarını hukuki normlar çerçevesinde sona erdirilmesi ve tarafların başkalarıyla yeniden evlenmelerine olanak kılan hukuki işlemdir (Arıkan, 1992, s.72).

Sucu'ya (2007, s.11) göre boşanma, “eşlerin ilişkilerini karşılıklı sevgi, saygı, bağlılık, güven ve yaşam boyu mutluluk beklentileri üstüne kurmaları ancak bu beklentilerinin çeşitli nedenlerle karşılanamaması sonucunda evlilik birliğinin yasal olarak sonlandırılması ile ortaya çıkan bir olgu” ; TÜİK'e (2010) göre ise boşanma, “evlenmenin yasal olarak sona erdirilmesidir.”

Boşanma olgusu evlilik kadar eskidir. Ailenin olduğu her yerde boşanma durumu söz konusudur. Boşanma tarihin ilk dönemlerinde ilk toplumlarda ve günümüzde arzu edilmeyen bir evlilik ve aile gerçeği olarak kabul edilmektedir. Çağımızda boşanma, küreselleşen gittikçe çoğalan sosyal bir gerçeklik haline gelmektedir (Sezal 1996.76). Sosyal bir kurum olarak kabul edilen toplumlarda evlilik, boşanma hakkı çeşitli nedenlerden dolayı kısıtlanmış ama hiç bir zaman kaldırılamamıştır. Aynı zamanda boşanma hiçbir zaman teşvik edilen bir uygulama da olmamıştır. Günümüzde gelişen olgular, popülerizm ve değer yargılarında meydana gelen değişimlere bağlı olarak boşanma olgusuna daha fazla hoşgörü ile bakıldığı için boşanmaların arttığı söylenebilmektedir (Yazıcıoğlu, 1995, s.89).

2.3. Boşanma ve Sorunlar

Bu bölümde boşanma nedenlerine, boşanma sürecine, boşanma sürecinin çocuk ve ebeveyn etkisine, boşanma sonrası oluşabilecek durumlara değinilecektir.

2.3.1 Boşanma Nedenleri

Boşanma nedenleri medeni kanuna göre özel boşanma nedenleri ve genel boşanma nedenleri olarak iki farklı şekilde düzenlenmiştir. Buna göre medeni kanununun 161-165 maddeleri özel boşanma nedenlerini; hayata kast zina, onur kırıcı davranışlar, haysiyetsiz

hayat sürdürme ve suç işleme, akıl hastalığı ve terk olarak belirtmiştir. 166. madde de ise eşlerin ortak hayatı sürdürmeleri temelinden sarsılmış olmaları durumunda genel boşanma nedeni olarak belirtilmiştir (TMK, Md. 161-166).

TÜİK ‘2016 Aile Yapısı Araştırmasına’ göre, boşanma nedenleri cinsiyete göre incelendiğinde; en önemli boşanma nedeni her iki cinsiyette de sorumsuz ve ilgisiz davranmadır. Bu oran, kadınlar için %61,5, erkekler için ise %40,2 oldu. Kadınlar için sorumsuz ve ilgisiz davranmadan sonra en önemli boşanma nedenleri %42,6 ile evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama, %36,4 ile dayak/kötü muamele oldu. Erkekler için sorumsuz ve ilgisiz davranmadan sonra en önemli boşanma nedenleri ise %24,5 ile eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması ve %24 ile eşlerin ailelerine karşı saygısız davranmasıdır.

Tablo 1: TÜİK Cinsiyete Göre Boşanma Nedenleri

	Erkek	Kadın
Eşin Tedavisi Güç Bir Hastalığa Yakalanması	2,4	2,5
Aile İçi Cinsel Taciz	0,2	2,8
Hırsızlık, Dolandırıcılık, Gasp, Taciz vb. Suçlar	1,1	2,9
Aldatma	8,7	32,2
Madde Bağımlılığı	0,7	4,3
Çocuk Olmaması	3,7	3,1
Ailedeki Çocuklara Karşı Kötü Muamele	2,6	9,2
Kumar	0,6	12,9
İçki	3,5	23,0
Evin Ekonomik Olarak Geçimini Sağlayamama	17,8	42,6
Terk Etme/Edilme	12,2	17,4
Eşlerin Ailelerine Karşı Saygısız Davranması	24,0	24,6
Dayak/ Kötü Muamele	2,5	36,4
Sorumsuz ve İlgisiz Davranma	40,2	61,5
Eşin Ailesinin Aile İçi İlişkilere Karışması	24,0	24,6
Diğer	8,2	20,2

Evlilik birlikteliğinin sona ermesine neden olan sebeplerin çok çeşitliliği mevcuttur. Boşanmalarda en çok görülen nedenler ise: eşler arasında kültürel farklılıklar, ekonomik nedenler, cinsel sorunlar, iletişim problemleri, aldatma, şiddet, ihmal edilme, aile büyüklerinin müdahalesi, eşlerin ailelerine karşı bağımlı ya da zayıf kişilikte olması, çocuk sahibi olamamak, sınıfsal farklılıklar, yaş farkının fazla olması, erken yaşta evlilik, aile baskısı ile evlendirme, taraflardan birinin yaşam pratiğinin değişmesi, psikolojik sorunlar, uyuşturucu madde kullanımı, alkol ve kumar alışkanlıklarıdır (Hortaçsu, 1991, s.37).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın "Boşanma Nedenleri Araştırması" (2014, s.76) yaptığı araştırmaya göre, Türkiye'de boşanmalardaki nedenler: yakın çevrenin evliliğe müdahalesi, aldatma, ekonomik sorunlar, şiddet, yaşam tarzı, tarafların eski alışkanlıklarının devam etmesi, kişisel değerler; eşlerden birinin ev içinde görev ve sorumlulukları yerine getirmemesi, cinsel hayat, çalışma hayatı, işsizlik ve evlilik öncesi eşini yeterince tanıyamamasıdır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının "Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması-2006" (2014, s. 66), boşanmış bireylere boşanmalarındaki en önemli sebebi sorduklarında; erkeklerin %29'unun kadınların %21'inin 'aldatma' olarak belirttikleri, kadınların %17'si 'eşi tarafından dayak ve kötü muamele', kadınların %12'si erkeklerin %4'ü 'içki ve kumar' olduğu, erkeklerin %16'si 'karısının ailesine saygısız davranışlar sergilediği' sonucuna ulaşılmıştır. Hem erkek hem de kadınlar da 'ilgisiz ve sorumsuz davranma' en önemli boşanma nedenleri arasında gelmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın "Boşanma Nedenleri Araştırması-2014" (2015, s.76) boşanma nedenlerine cinsiyet dağılımına göre bakıldığında, kadınların boşanmak istemelerinin nedenleri: şiddet, alışkanlıklar, aldatma, duygusal ilişki ve cinsel hayattır. Erkeklerin boşanmak istemelerinin nedenleri ise: yakın çevre, alışkanlıklar, şiddet, duygusal ilişki, ekonomik sorunlardır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın "Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması-2011" (2014, s.99), yaptığı çalışmada, en az bir kere boşanmış bireylere en önemli üç boşanma nedeni sorulduğunda her iki cinsinde, %27 ile 'sorumsuz ve ilgisiz davranma' diye belirttikleri; kadınların %21'i 'kötü muamele ve dayak', %16'sı 'aldatma' ve %14'ü 'evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama' demektedir. Erkeklerin %11'i 'eşlerin ailelerine karşı saygısız davranışları', %8'i ise 'eşin ailesinin aile içi karışması' sonucuna ulaşılmıştır.

2.3.2 Boşanmanın Artma Nedenleri

Boşanmaların hızla artmasının pek çok çeşitliliği mevcuttur. Toplumsal değişimler ve kültürel değişimler bu değişimlerin aileye olan yansımaları, boşanmaların artışına neden olarak gösterilebilir. Kentleşmenin hızına bağlı olarak da boşanmalardaki sayı hızla artmıştır. Kadın haklarının gelişmesi, kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi ve kadının toplumsal yaşama aktif katılımı evlilikte uyumu artırmamış aksine uyumsuzluğa neden olmuştur.

Kentleşme ile birlikte aile yaşam kalite düzeyi artmış fakat ailede rol çatışmalarını beraberinde getirmiştir (Ergin, 2008, s.102).

Bireyciliğin toplumdaki yükselişi boşanma oranlarının artmasının başka bir nedenidir. Bireycilik, bireyin ilk planda kendi isteklerini, amaçlarını ön plana çıkararak kendisini mutlu edebilecek etkinliklere yönelmesini, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesini ifade etmektedir. Böyle bir durum ise ailenin önüne geçmesine neden olmaktadır. Geleneksel yaşayan toplumlarda ve geniş ailelerde, grup çıkarları birinci planda tutulup, kişisel çıkarlar çok sonra gelmektedir (Zastrow, 2014 s. 265).

Boşanmalardaki hızlı artış, evlilik çağındaki gençler için olumlu bir örnek teşkil etmemektedir. İstatistiklere göre, parçalanmış ailede büyüyen çocukların evliliklerinin boşanma oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun temel nedeni olarak ise, yetiştirildiği ailenin yöntemi gençlerin örnek alıp evliliklerini bitirmekte çözüm bulmalarındır. Gelişen kentleşme, kolay iletişim ve ulaşım ile birlikte toplum yaşamı hızlanmış, çok sayıda insan tanıma olanağı artmış, gelişigüzel evlilikleri, farklı ırk, dine mensup insanların evlilikleri arttırmıştır. Sevgi temelli olmayan bu evliliklerin süresi kısa ömürlü olmaktan öteye geçmemektedir. Özellikle kısa süren arkadaşlık sonrasında kurulan evlilikler, aile büyüklerinin onayı olmadan kurulan evliliklerin süresi çok uzun sürmemektedir (Yörükoğlu 1994, s.264).

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün “boşanma nedenleri araştırmasında” (2009, s.107) yaptığı araştırmada Türkiye'de boşanmaların artması, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, küreselleşme, bireyleşme, tüketim kültürü, değerlerde yabancılaşma gibi faktörler aile kurumunu etkilemekte, ailenin bir sorun çözme mekanizması olması gereken yerde sorun üreten birime dönüşmesine neden olmaktadır. Ailelerde artan boşanma oranı ise bunun bir yansıması şeklinde ortaya çıktığı ifade edilmektedir

Boşanmanın artmasının bir nedeni olarak bazı erkeklerin kadınların statü olarak yükselmesini kabul edememesidir. Bu düşünceyi benimseyen erkekler ise daha çok geleneksel evlilik kurallarına bağlı kalıp, kadının evlilikte daha pasif rol oynamasını, çocuklara bakmasını ve ev işleri ile ilgilenmesi istemektedir. Toplumda pek çok kadın, kararların alınmasında, ev işleri ve çocuk bakımında, maaş harcamalarında eşitlikçi evlilikleri istemektedirler (Zastrow, 2014 s. 264).

2.3.3 Boşanma Süreçleri

Bohannan'a göre boşanma 6 farklı süreçten geçmektedir. Boşanmalarda yaşanan güçlüklerin subjektif farklılıklardan kaynaklı olarak farklı etkiler meydana getirebilmektedir. Bu altı süreç şu şekildedir:

Duygusal boşanma: Evliliğin çözülme noktası burada başlamaktadır. Eşler tarafından birinde ilişkide duygu, istek ve arzulara karşı bir azalma hissi meydana gelmektedir. Aile işlevini yerine getirmektedir fakat kalitesi düşüktür. Duygusal boşanma yaşanmaya başladıktan sonra geri dönüp bakıldığında evliliğin temelinden sarsıldığı görülecektir. Yine bu süreçte eşlerden biri tarafından umursamama durumu mevcuttur. Evlilikte yaşanan sorunlar ve zorluklar bu süreçte daha çok zor hissedilmektedir. *Hukuki boşanma:* hukuki olarak eşler arasındaki bağlayıcılık sözleşmesinin feshedilmesidir. *Ekonomik boşanma:* aile bütünlüğü kurulduktan sonra ekonomik bir birim oluşturulmaktadır. Bu birikim eşlerin mülkiyetlerinden oluşmaktadır. Boşanma söz konusu olunca birikilen malların bölünmesi ortaya çıkmaktadır. *Anne baba olarak boşanma:* bu süreç ebeveyn boşanması olarak da bilinmektedir. Boşanmadan sonra karı-kocalık anlaşması sona erse de anne ve baba rolü devam etmektedir. Bu durumda velayet hakkı bir ebeveyne verilse bile bu durum geçerliliğini korumaktadır. *Toplumsal boşanma:* toplumun boşanmayı değerlendiriliş sürecidir. Bu süreçte bireyler toplumsal yaşantılarında çok büyük değişimler yaşayabilmektedir. Evlilik döneminde oluşturulan arkadaşlıklar boşanma sonrasında bitmektedir. Boşanan bireyler arkadaşlarının yanında bulunmadıklarını ve terk edildiklerini düşünmektedirler. *Ruhsal Boşanma:* eşler tarafından kurulmuş duygusal bağı koparmak, ayrılmak anlamına gelmektedir. Evlilik sürecinde ortaya çıkan ortak kişilik yapısından boşanma süreci sonrasında bağımsız bir hal almaya başlamaktadır. Bu süreç boşanma aşamasının en önemli süreçlerinden biridir. Bu süreçte yeni ayrılmış olan çiftlerin her biri, yeterliliklerini ve bağımsızlıklarını geliştirmeye çalışırlar. Diğer eşin desteği olmaksızın, bağımsız olarak, karşı da suçlayacak birisi olmadan tek başına yaşamayı öğrenmektedirler (Bohannan 1987; Akt. Uyar, 1999, s.20).

2.3.4 Boşanmaların Eşler Üzerindeki Etkileri

Boşanma sürecinde içinde bulunan her birey boşanmanın etkisini farklı düzeyde hissetmektedir. Boşanma sürecinde öfke, düşmanlık, depresyon, düşük özgüven, benlik kavramı, sosyal izolasyon ve terk edilme gibi duygular yaşamaktadır fakat her bireyde

yaşanan bu duyguların süresini ve yoğunluğu farklılık göstermektedir (Salts 1985; Akt. Bilici 2014, s.90).

Boşanma sonrası süreçte ise bireyler depresyon, yalnızlık, gelecek kaygısı ve kalıcı korkular gibi duygusal zorluklar yaşamaktadır. Boşanmayı tecrübe eden bireyler kişisel başarısızlık duygusu hissetmektedir (Nevid Akt. Bilici 2014, s.90).

Boşanma sosyal, ruhsal ve ekonomik sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar her iki tarafta görülebilmektedir. Kadınların daha mahrumiyet çektikleri ve daha fazla örselendikleri yapılan araştırmalar tarafından tespit edilmiştir. Karşılaşılan sorunların yaş, yaşanılan bölge, eğitim ve meslek ve sosyal sistem düzeylerine göre değişiklik gösterebilmektedir (Çelik, 2006, s.14).

Boşanma bir insanın yaşayabileceği en stresli değişimlerden biridir. Boşanma sürecinde depresyon ve öfke özellikle kadınlar için en yaygın cevaptır. Boşanmanın mecburi hale geldiği zaman bazı olumlu hisler ortaya çıkabilmektedir. Mutsuz bir evlilik sürdüren kadınlar bu evlilikten kurtulmuş bir halde daha güçlü hale gelebilmektedir (Matlia, 2012 Akt. Bilici 2014, s.91).

Ayrılık, boşanma ve tekrar evlilik aşamalı bir süreçtir. Birinci aşamada boşanma kararı alınması eşlerden en az biri tarafından çöküş olarak kabul edilmektedir. İkinci aşama ayrılık için gerekli planların yapıldığı aşamadır. Bu aşama da çocuğun bakımı ve ekonomik planlar ön plandadır. Boşanma sonucunda kadınların kendilerini daha da güçlendirebilecekleri bir süreçtir (Peterson, 1989 Akt. Bilici 2014, s.91).

Boşanma sürecinde bireyler ilk üç ay en zor süreçleri yaşamaktadırlar. Bu ayrılığa adaptasyon sürecidir ve zaman alan bir süreçtir. Boşanma sonrasında bireyin kendisini yenilemesi ve geliştirebilmesi için üç temel unsur rol oynamaktadır. Bu roller: *Ekonomik Koşullar*: parasal sorunla uğraşan anne ve babalar, boşanmanın ilk evrelerinde ayrılığa hemen hazır olamazlar ve ekonomik sorunlarla uğraşırlar. *Çocuk Sayısı*: çocuk sayısına bağlı olarak anne ve baba kendi sorunlara yeterince vakit ayıramaz, enerjilerin büyük çoğunluğunu çocukları için harcayan anne ve babalar kendi sorunlarına yeterince ilgilemezler. *Destekleyici Çevre*: Boşanmanın kolaylaştıran en önemli faktör sosyal destek sistemidir. Boşanan birey, boşanma sürecinden çevresi tarafından destek görmesi durumunda boşanmanın getirdiği olumsuz etkilerden daha çabuk kurtulmaktadır. En kötü durumu yaşayan ise ekonomik buhran

yaşayan ve ona destek olabilecek bir çevresi olmayan, çok sayıda çocukla ortada kalan kişidir. Ekonomik durumu iyi olan veya çocuksuz kişi bu boşanmadan en az zararla etkilenen kişidir (Cüceloğlu, 2002, s.384).

Boşanma sonrasında boşanmış bireyler, yeni bir kimliğe bürünmek istemekte, bunun için sosyal, mesleki, cinsel ve kişisel alanlarda kendilerini yeniden tanımlayarak, kazanmak istedikleri kimliklerle bütünleşmeye çalışırlar. Yeni kimliklerini ile bütünlük kurabilen bireyler boşanmanın getirdiği krizi daha çabuk atlatabilmektedir (Yavuzer, 2003, s.134).

Boşanan anne ve babalar, başarılı bir evlilik yapamadıkları için kendileri suçlu hissetmektedirler. Yeni düzenlerine adaptasyon sağlamaya çalışırken anne ve babaları en çok düşündüren şey çocukların geleceği ve boşanmanın çocuklara olan etkileridir (Bilici, 2014, s.91).

2.3.5 Boşanmaların Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Anne ve babalar tarafından alınan boşanma kararı sonrasında, boşanmanın ebeveynlere olduğu kadar çocuklar üzerinde de etkileri mevcuttur. Boşanmayla birlikte çocukların kişisel gelişimleri sosyal hayatlarına etki eden psikolojik sorunlar bu bölümde incelenmiştir.

Boşanmanın temel nedeninin eşler arasındaki kişisel uyumsuzluklar olduğu bilinmektedir. Çocuk sahibi olan ailelerin boşanmanın daha zor olabileceği için boşanma eylemini en zor koşullarda gerçekleştirirken bu boşanma oranlarının düşmesini sağlamaktadır. Fakat bu durumdaki ailelerin yeterince sağlıklı ilişkiler kuramadığı bu yüzden çeşitli problemlerle karşılaştıkları da bilinmektedir. Çocuğun varlığı bu uyumsuzlukları askıya kaldırılmasına neden olabildiği, sadece çocuğun varlığı için sürdürülen evliliklerin son derece sağlıklı ortamlar yarattığı, bu durumu çocuğa maruz bırakmaktansa eşlerin ayrılması çocuk için daha doğru olacaktır (Çakmaklı, 2005, s.286).

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün "Boşanma Nedenleri Araştırması" (2009, s.107) , yaptığı araştırmada, çocuklar üzerinde ciddi travmalara yol açabilen sağlıklı olmayan evliliklerin devam ettirilmesi yerine bu evliliklerin sonlandırılmasının daha çocuğun yararı açısından daha tercih edilebilir bulgusuna dikkat çekmektedir.

Boşanmaların çocuklardaki etkilerine bakılması gerektiğinde üç temel sorunla karşılaşmaktayız. Bunlardan ilki olan çocuğun günlük yaşamına olan etkileridir. Bu durum

çocuğun çevresini, anne ve babasıyla olan ilişki yoğunluğunu ve türünü, çocuğun aile ortamını etkilemektedir. İkinci sorun, çocuğun boşanma sürecinde yaşıyla ilgilidir. Eğer çocuk küçük yaşlarında boşanmaya şahit olduysa bu durum onun gelişimini derinden etkileyecektir. Son sorun ise boşanma sonrasında çocuğun kimde kalacağıdır. Boşanma sonrasında çocuk genelde anne de kalır haftada bir iki kez babalarını görmektedirler (Cüceloğlu,1996, s.381).

Boşanma süreci çocukların özellikle okul öncesi çocukların kolay kavrayacakları bir olgu değildir. Boşanma öncesindeki evre, anne ve babaların çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik ilgisiz/duyarsız oldukları bir dönemdir. Bu dönemde ilgi görmeyen çocuk, akli karışmış ve tedirgin haldedir. Kimsenin kendisini sevmediğini düşünmektedir. Boşanma sürecinin gerginlik ve çatışma içerisinde olduğu çocuğun bu süreci anlaması beklenemez. Olası bir durumda yaptığı eylemlerin sert tepkiler şeklinde karşılık bulması bu durum karşısında tamamen bocalamaktadır. Boşanma öncesinde süreçte çocuk tüm suçu kendi üstlenir anne ve babasının ayrılmasındaki nedeni kendi olarak görmektedir (Tüzün, 2004, s.28).

Boşanma sürecinde, çocuğun içinde bulunduğu yaş, anne ve babanın çocuklarına verdiği değer ve yaklaşım, anne ve babaların sosyo-ekonomik ve kültürel durumuna bağlı olarak boşanma sürecindeki etki düzeyi değişmektedir. Boşanma sürecinde çocuklar gelişim dönemi göre etkilenir bu dönemle ilgili Yavuzer'in ve diğerlerinin (2003, s.134) her aşamadaki etkileri aşağıdadır.

2.3.5.1 Gelişim Dönemlerine Göre Etkileri

Oyun Dönemi: yaşları 1 ve 3 arasında olan çocuklar, bu dönemde boşanmayı evden bir ebeveynin taşındığı düşünür fakat nedeninin ne olduğunu tam olarak anlayamaz. Bu dönemde çocukta, fazla ağlama ve bağırma, düzensiz uyku, kaygı, öfke nöbetleri, ısırma davranışları görülebilir. Ayrıca tekrar parmak emmeye başlayabilir (Yavuzer, 2003, s.135).

Okul Öncesi Dönem: yaşları 3 ve 5 arasında olan çocuklar, bu dönemde sevgi ve ilgi ihtiyacı duymaktadır. Anne ve baba arasındaki gergin atmosfer çocuklara karşı gerekli özveriyi göstermeyi engeller. Yeterli ilgiyi göremeyen çocuklar saldırgan ve sinirli olabilir. Bu yetersizlik çocukta gerilemeye neden olabilir. Çocukta güven sorunu oluşabilir, hayal gücü azalabilir ve çekingen bir kişilik yapısı oluşabilir. Annesinden ayrılan çocuklar ise korku ve panik duygusuna bürünebilir (Şen, 2013, s.38).

Okul Dönemi: Boşanma çocukların akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Okula devam eden çocuk, okula adapte olmaya çalışırken boşanma sürecindeki geçimsizlikleri ve agresif ortamında olmanın zararını görmektedir. 6-8 yaşındaki çocuklar boşanma sürecindeki olayı algılayabiliyor olabilir ancak durumu yorumlayıp anne veya babasına karşı kızgınlık diğer ebeveynine ise bastırılmış saldırganlık duyabilmektedir (Yavuzer, 2003, s.46).

Bu dönemdeki çocuklar, ebeveynlerinin ayrılmasında derin sıkıntılar yaşayabilmektedir. Yapılan araştırmalara göre bu yaştaki çocuklardan bazılarının aşırı alışkanlık ve ölüm düşüncesine büründükleri tespit edilmiştir (Tuzcuoğlu, 1994, s.260).

9-12 yaşında boşanma sürecinin etkisi altında kalan çocuklar, okul ortamında veya arkadaş ortamında, boşanmamış aile çocukları çatışmalı olduklarını tespit edilmiştir. Bu yaştaki çocuklara boşanmaya karşı şu tepkileri vermektedirler: anne ve babaya karşı asabileşme, çevreye karşı kavgacı tutum sergileme, arkadaş çevresini umursamamadan doğan yalnızlık, baş ve karın ağrıları şikâyetleri, çekingen, suçlayıcı, dikkatsizlik, okul başarılarının düşmesi, gelecek kaygıları, sürekli üzüntü hal, duyguları dışa vuramama, aldatılmış hissine kapılmaktır (Yavuzer, 2003, s.135).

Ergenlik Çağındaki Çocuklar: Ebeveynler arasındaki boşanma, ergen dönemindeki çocuklar üzerinde çok farklı bir şekilde yansımaktadır. 2 yaşında anne ve babası ayrılmış çocuk ergenlikte önemli sorunlar yaşayabilmekte, 3-5 yaş arasında anne ve babası ayrılmış çocuklardan erkek; ergenlik döneminde saldırganlık, kız ise saldırganlık ve okulda başarısızlık yaşayabilmektedir. 6-12 yaş arasında anne ve babası ayrılmış erkek çocuklar okulu reddetmektedir. 12 yaş ve üstü yaştaki çocukların boşanma sürecine dâhil olmuş çocukların ergenlik döneminde suça karışma oranı yüksek olabilmektedir (Yavuzer, 2003, s.135).

Boşanma sürecinde ve sonrasında çocuklar, kendini akranlarından farklı hissetmekte ve bazı konularda duyarlılık göstermektedirler. Arkadaşlarının hem annesi hem de babasının birlikte iken kendisinin sadece bir ebeveyni yanındadır bu sebeple çocuk evine arkadaşlarını çağırılmaz ve bu durumu arkadaşlarından saklar. Arkadaşlarının bu gerçeği öğrenmesinden tedirgin olmaktadır (Özkan, 1989, s.118).

2.3.5.2 Psiko-sosyal Etkileri

Boşanma sürecine doğrudan tanıklık etmiş, bu süreçte ebeveynleri tarafından yeterli ilgi ve sevgiyi göremeyen çocuklarda boşanma sürecinde ve sonrasında bazı psikolojik sorunlar meydana gelebilmektedir.

Suçluluk Hissi: Anne ve babası boşanan çocuklarda ortaya çıkan bir duygu suçluluktur. Boşanmanın temel kaynağı kendi olarak görür ve kendi olmasaydı anne ve babasının boşanmayacağını düşünür. Eğer bu durumun aksine ikna edilmez ilerleyen gelişim dönemlerinde duygusal sorunlar yaşayabilir. Bu durumda ailelerin çocuğa bir arada yaşayacak koşulların ortadan kalktığını uygun bir dille anlatması gerekmektedir (Türkaslan, 2007, s.105).

Korku: Anne ve babası ayrılan çocuklar, ailenin dağılmasıyla birlikte korkuya kapılmaktadır. Korkma sebepleri ise yaşlarına göre değişiklik göstermektedir. Okul öncesi çocuklar, terk edilme hissinden, yiyecek ve yatacak bir yer bulamamaktan ve eskisi kadar sevilmemekten korkmaktadırlar. Bazı çocuklardan, bu korku düzeyi üst düzeydedir ve yanında yaşadığı ebeveyni sürekli gözünün önünde bulundurarak bu korkusunu gidermeye çalışmaktadır (Yörükoğlu, 2004, s.271).

Öfke: Ebeveynleri boşanan çocuklar, boşanmanın vermiş olduğu tepkiyi farklı şekillerde gösterebilmektedir. Örneğin erkek çocuklar, öfkelerini okulda kavga ederek, öğretmenlerine karşı gelerek, anne veya babalarına bağırarak ortaya koyar. Bu durumda öfkelenen çocuğu, öfkesinin sindirmesi değil, kabul edilebilir bir düzeyde açığa vurmasına izin vermek gerekmektedir (Türkaslan, 2007, s.105).

Yalnızlık ve Reddedilme: Çocukların evlilik ve boşanma kavramlarını tam olarak anlayabilmeleri zordur. Anne ve babalarının ayrılmalarını, birbirlerini istemediklerini dolayısıyla kendisini de istenmediğini düşünmektedirler. Ailede, oluşan ebeveyn eksikliği evde bir boşluk hissine neden olur, bu his çocuklarda eski gibi olmayacağı olarak yorumlanır ve ebeveyn yokluğunda yalnızlık hissetmektedir (Benedek ve Brown, 1997, s.57).

Uyku Sorunları: Boşanma süreci etkisinde kalmış çocuklar, korku ve üzüntüyle birlikte uyku problemi yaşayabilmektedirler. Bu dönemde çocuklar, kendi yatağından yatmama, kâbus görerek uyanma gibi problem yaşayabilmektedirler. Çocuklarda uyku, bilinmeyen bir karanlığa dalmak olduğu ve bunun terk edilme kaybetme duygusuyla özdeşleştiği düşünülmektedir. Çocuklar uyandıklarından bir daha görmemek üzere

ebeveynlerinin onu terk edeceğini düşünmektedir. Bu problem çocuklarda ciddi boyutlarda sorunlar yaratabilmektedir (Türkaslan, 2007, s.106).

Gerileme: Birçok çocuk anne ve babasının boşanmasına gerileme savunma mekanizmasını kullanarak tepki vermektedir. İçinde bulunduğu gelişim döneminden bir önceki gelişim döneminin hareketlerini sergileyen çocuklar, parmak emme yatağa işeme, değişik konularda ısrar etme, eski bir oyuncuğa yeniden bağlanma ve sevmeye davranışları gösterebilmektedirler (Türkaslan, 2007, s.106).

Fiziksel Sorunlar: Boşanma sürecinde ailede yaşanan sıkıntılardan kaynaklı olarak çocuklarda fiziksel bir takım sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bunlar, mide ağrısı, göğüs ağrısı, kramplar vs. bu dönemde sık hastalanmanın temeli üzüntüden kaynaklı olarak bağışıklık sisteminin zayıflamasıdır (Türkaslan, 2007, s.107).

2.4 Ebeveyne Yabancılaştırma Sendromunu

Boşanma davalarından hemen sonra başlayan ebeveyne yabancılaştırma sürecinde, ebeveynlerden birisi diğerine karşı yabancılaştırma rolüne bürünüp, çocuğu diğer ebeveyne karşı manipüle ederek yabancılaştırmaya ve çocuğu kullanmaya başlar. Bu durum çocuklarda ciddi bir duygusal tacize maruz bırakır ve çocuklarda diğer ebeveynin varlığının yok edilmesi depresyon, travma sonrası stres bozukluğu ve bir çok ruhsal rahatsızlığa neden olabilmektedir (Torun, 2011, s.466).

Ebeveyne yabancılaştırma sendromunun bir ebeveyne diğer ebeveyne karşı bilinçli veya bilinç dışı yöntemlerde çocuğu manipüle ederek ebeveyne yabancılaştırılması sağlanır. Ebeveyne yabancılaştırma sendromuna ait 8 özellik bulunmaktadır. Bunlar:

- 1.Hedefteki ebeveyne karşı iftira kampanyası düzenlemek.
- 2.Hedefteki ebeveyni reddetmek için çocuğa tutarsız, mantıksız, zayıf ve saçma bir mantığa sürüklemek.
- 3.Çocuğun yaşantısı ve gelişimsel süreci ile tutarsız ifade, terim ve senaryolar üretilmesi.
- 4.Çocuğun ebeveynlerine karşı çelişik duygularının eksikliği göstermek.

5.Hedefteki ebeveynin ret kararının çocuğun kendisi tarafından verildiği iddiasında bulunmak.

6.Çocuğun yabancılaştıran ebeveyne karşı koşulsuz otomatik desteği

7.Çocukta belirgin bir suçluluğun olmaması sağlamak.

8.Hedefteki ebeveynin geniş ailesine karşı yayılan kin ve nefret duygularını üretmektir (Gardner, 1999 Akt. Torun, 2011, s.469).

Velayet anlaşmazlıklarında eşler arasında çıkan bir sendrom ise ebeveyne yabancılaştırma sendromudur. Çocuğun diğer ebeveynine karşı haksız suçlama içerisinde bulunması bu sendromun temel göstergesidir. Çocuğu etkisi altında bırakan ebeveyn ve çocuğun duruma vermiş olduğu katkı ile birlikte hedeflenen ebeveyni kötöleme olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sendromun anlamı ise, dile getirilemeyen düşüncelerin, hareketlerin, davranışların ile birlikte çocuğun duygusal saldırıya maruz bırakılmasıdır. Çocuğa gerekli yönlendirmeler yapılması sonucunda diğer ebeveyne karşı düşman olduğunu düşünmesi istenmektedir (Şen, 2013, s.49).

2.5 Boşanmanın Hukuki Süreci

Aile, boşanma ve aile arabuluculuğunun daha iyi anlayabilmek için bu konulardaki kanunların felsefesini ve araştırmasını değinmek gerekmektedir.

2.5.1 Anayasa

Anayasa, ailenin Türk toplumunun temeli olduğu, ailenin huzur ve refahının korunması için gerekli tedbirleri aldığı, birçok maddesinde ise aile kurumunun önemini vurgulamaktadır.

Madde 10- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

Madde 12- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

Madde 13- Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz

Madde 20- Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz

Madde 41- Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar. Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

2.5.2 Medeni Hukuk

İnsanların toplumsal güven, barış ve huzur içinde yaşayabilmeleri için düzeninin kurulması ve bu düzenin bir takım kurallardan oluşması gerekmektedir. Her toplumsal teşkilatlanmanın bir hukuk rejimine ihtiyacı vardır. Bu hukuk rejiminin temeli ise medeni hukuk kodifikasyonlarıdır. Medeni hukuk, kişilerin doğumundan başlayıp, ölümden sonrasını da kapsayan, kişi ve kişinin mal varlığı ile ilgili bireysel ve toplumsal ilişkilerini düzenleyen, adalet, güvenlik ve huzuru sağlayan gereksinimdir (Gençcan, 2013, s.72-76).

1926 yılında yürürlükte olan Türk Kanunu Medenisi, 76 yıl yürürlükte kalmış olup zamanla eskidiği ve günümüzün ihtiyaçlarına yeterince cevap vermekte zorlandığı için günün şartlarına göre yeniden düzenlenmiştir. 4721 sayılı yeni Türk Medeni Kanunu 1 Ocak 2002'de yürürlüğe girmiştir (Gençcan, 2012, s.55).

Yeni Kanun düzenlemeleri ise; eşitlik ilkesinden hareketle kadının yerleşim yerinin, kocasının yerleşim yerine bağlanması esası terk edildiği, evlenme yaşının değiştiği, evliliğin genel hükümlerinde 'kadın-erkek' eşitliği gerçekleştirmeye yönelik olduğu, boşanma sebeplerinin düzenlendiği ve hayata kast ve kötü davranışların ' ağır derecede onur kırıcı' davranış olarak eklendiği, hâkime özel önlem alma yetkisinin verildiği kabul edilmiştir. Kadının çalışma hakkı kocasının iznine tabi olmaktan çıkarılmıştır. Velayette kocanın üstün oyu ilkesi kaldırılmıştır. Miras eşitliği savunan maddelerin var olduğu, kız çocuk ve erkek

çocuk arasında eşitlik ilkesine yer verilmiştir. Yeni düzenlenen medeni kanun ile, kadının yasal haklarının iyileştirilmeyi amaçlandığı ve aileyi korumaya çalışarak eşitlik ilkesine uygun davranıldığı görülmektedir. Türk Medeni Kanunu ile hukukuna getirilen değişiklikler, nişanlanma, evlenme, boşanma ve ayrılık, nafaka, mal rejimi, edinilmiş mallara katılma rejimi, soy bağı hukuku, evlat edinmedir (Başpınar, 2003, s.79-101).

2.5.3 Aile Bütünlüğünün Korunmasına Yönelik Maddeler

Ailenin korunması, eşler arasında eşitliğin sağlanması, aile ve çocukların korunması ile ilgili anayasanın 41. Maddeyi önemli hükümler getirmiştir. Anayasanın 41. Maddesi şunlara vurgu yapmaktadır: aile Türk toplumunun temelini oluşturur ve aile eşler arasında eşitlik ilkesine dayanır. Ailenin refah ve huzuru korunması, anne ve çocukların korunması, ailenin planlamasını öğretilmesi ve uygulanması için devlete gerekli tedbirler alır. Devlet her çocuğun korunması ve bakımında yararlanması sağlamakta, çocuğun yararına aykırı olmadıkça, çocuk anne ve babasıyla ilişki kurma ve bu ilişkiyi sürdürme hakkına sahiptir.

Türk Medeni Kanunu 195. Maddesine göre: “evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi hâlinde, eşler ayrı ayrı veya birlikte hâkimin müdahalesini isteyebilirler. Hâkim, eşleri yükümlülükleri konusunda uyarır; onları uzlaştırmaya çalışır ve eşlerin ortak rızası ile uzman kişilerin yardımını isteyebilir. Hâkim, gerektiği takdirde eşlerden birinin istemi üzerine kanunda öngörülen önlemleri alır.” denilmektedir. Madde 185-194 arasındaki bu yükümlülükler, eşlerin; evlilik birliğinin mutluluğunu sağlaması, çocuk bakımına, eğitimine ve gözetimine ihtimam göstermemesi, beraber yaşamaktan kaçınmak, sadakat sorumluluğuna aykırı davranışlar sergileme, evlilik birliğini beraber yönetme, birliğin giderlerin katılmasıdır.

Türk Medeni Kanunu 196. maddesine göre: “Eşlerden birinin istemi üzerine hâkim, ailenin geçimi için her birinin yapacağı parasal katkıyı belirler. Eşin ev işlerini görmesi, çocuklara bakması, diğer eşin işinde karşılıksız çalışması, katkı miktarının belirlenmesinde dikkate alınır. Bu katkılar, geçmiş bir yıl ve gelecek yıllar için istenebilir.”

Bu maddeye göre birlikte yaşayan eşlerin, ailenin geçimini sağlarken aileye katkı sorumluluğunu ihlal etmesinden kaynaklanabilecek bir önlemden bahsetmektedir. Başka bir tabirle, eşlerin evlilik bütünlüğünün gerektirdiği, parasal sorumluluk hususunda eşler arasında

ortaya çıkabilecek anlaşmazlığın giderilmesine yönelik aile birliğinin korunması söz konusudur (Yılmaz, 2015, s.433).

Aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usullerine dair kanun madde 7’de: Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik eder. Sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında karar verilir.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa göre hâkimler ön inceleme duruşmasında, uyuşmazlıklara ilişkin konulara tespitinde bulunduktan sonra, tarafları sulhe teşvik eder ve anlaşmazlık konusunda sonuç alınabileceğine dair kanaat oluşturduysa bir defaya mahsus yeni bir duruşma günü belirleyebilmektedir. Bu maddeye göre, hakimin kanaat hakkını sulh önermek veya önermemek hususuna ait olmadığı, sulh önerisinin ön görülen sonucuna ait olduğudur. Tarafların sosyal yapısı, anlaşmazlık hususundaki düşünceleri, anlaşmazlığın çözümünden gelebilecek beklentiler gibi konuları hâkim tarafından değerlendirilerek, taraflara sulh önermesinde ve anlaşmazlığın sulh ile çözümlenebilmesine kanaat getirmesi durumunda taraflara sulha davet etmekle görevlidir (Dedeoğaç, 2011, s.285).

Avukatlık kanununun 35. madde A bendine göre uzlaşma hususu: avukatların dava öncesinde veya dava devam ederken, duruşmanın gerçekleşmesinden önce, avukata tebliğ edilen davalarda, tarafların iradeleri ve istekleri doğrultusunda elde edebileceğini düşündüğü konularda, karşı tarafı anlaşmaya davet edebilir. Karşı taraf davete karşılık vermesi durumunda ve anlaşmanın gerçekleşmesi sağlandığında; anlaşma konusu, yeri, tarihi, tarafların yerine getirmesi gereken hususları anlatan bir tutanak avukatlar ve taraflar arasında imzalanmaktadır. Bu tutanak 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 2-38. maddesine göre ilam hükmündedir.

2.5.4 Anlaşmalı Boşanma

Aile arabuluculuğunun amacı, evlenmiş olan bireylerin çeşitli nedenlerden kaynaklı olarak evlilik birlikte son vermeye karar verdikleri veya boşanmayı gerektirecek nedenlerin çözümü aradıktan sonra çözmedikleri evrede, boşanma sürecinin kendilerine ve varsa çocuklarına verebilecek olumsuz zararlardan etkilenmemek için, adil koşullarla, kısa zaman içerisinde, boşanma sonrasında her iki tarafın dostane ilişkilerini devam ettirebileceği, her iki

ebeveynin de boşanma sonrasında çocuklarını düzenli olarak görebileceği düzeni sağlamak amacıyla her iki tarafında anlaşarak boşanma sürecini tamamlamasını sağlamaktır. Bu koşulların gerçekleşebilmesi için iyi bir şekilde düzenlenmiş ve yapılandırılmış anlaşmalı boşanma ile gerçekleşebilir.

Medeni kanunda kabul edilen boşanma nedenleri özel boşanma sebepleri ve genel boşanma sebepleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Buna göre Medeni Kanunun 161-165. maddelerine göre özel boşanma nedenleri: hayata kast, zina, kötü ve onur kırıcı muamele, suç işlemek ve onursuz hayat sürmek, akıl hastalığı ve terktir. Genel boşanma nedeni ise madde 166'a göre evlilik birliğinin sarsılması veya ortak yaşamın yeniden kurulamaması, eşlerin boşanmada anlaşmaları ile fiili ayrılık nedeniyle ortak yaşamın kurulamaması olarak belirtilmiştir.

Anlaşmalı boşanmaya karar verilebilmesi için evlilik birlikteliğinin en az bir yıl sürmüş olması, eşlerin boşanmak için birlikte başvurmaları veya bir eşin açtığı davayı diğer eşin kabul etmesi, hâkim tarafından dinlenilmesi gerekmektedir (Seçer, 2016, s.259).

Medeni kanununun 163. Maddesi 3. Fıkrası doğrultusunda, eşlerin anlaşarak boşanabilmeleri için varlığı aranan diğer bir koşul da, eşlerin mali konularla çocukların durumu hususunda bir protokol düzenlemeleri (anlaşma yapmaları) ve bu düzenlemenin hâkim tarafından uygun bulunmasıdır. Anlaşmalı boşanmanın maddi koşullarından biri olan bu koşul da kamu düzenindedir ve varlığı sağlanamıyorsa anlaşmalı boşanma yolu kapalıdır. Kanun koyucu boşanma konusunda anlaşan eşlerin, boşanmanın yan sonuçları üzerinde de anlaşmalarını istemiştir. Çünkü aslında boşanmanın hukuk tarafından düzenlenmesinin en önemli nedeni boşanmanın yarattığı sonuçlardır.

Aile Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, Yeni Medeni Kanun'un yürürlüğüne girmesinden sonra 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun amacı ise, aile hukukundan meydana gelen davaları ve işleri görmek için aile mahkemelerindeki kuruluş, yargılama ve görev usulünü düzenlemektir.

Bir toplumun temelini aile oluşturmaktadır ve ailenin korunması için gerekli tedbirlerin alınma ihtiyacı gün geçtikte artmaktadır. Toplumda barış ve adaletin sağlanabilmesinde, haklara saygılı, sağlıklı ve toplum için yararlı bireylerin yetişmesinde aile önemli bir rol üstlenmektedir. Toplumun sosyal yapılanmasındaki değişimler, çocuklar ve

eşlerin sorunlarının artmasına, olumsuz durumlar yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu problemleri çözümlenmesi yargı alanına da girmektedir. Yargıyı ilgilendiren konulara bakıldığında bazı yeniliklerin getirilmesi gerekmektedir. Özel mahkemelerden biri olan aile mahkemeleri ise yargılama alanında kurulmuştur (Gençcan, 2012, s.56).

4787 sayılı aile mahkemeleri kuruluş, görev ve yargılama usulleri kanuna göre; aile mahkemesinde pedagog, sosyal çalışma ve psikolog atanması gerektiğidir. Sosyal çalışma görevlileri, dava dosyasının esasından önce ve dava dosyası yargılaması devam ederken, mahkeme tarafından istenen konularda, tarafların anlaşmazlıklarına neden olan sebepler hakkında inceleme ve araştırma yaparak elde edilen sonucu mahkemeye bildirmekle yükümlüdür. Mahkemenin gerekli gördüğü hallerde sosyal çalışma görevlisi görüş bildirmek için hazır bulunur.

Aile bütünlüğünün korunması için 4787 sayılı kanunun 7. maddesinde ‘Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik eder. Sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında karar verilir.’ denilmektedir.

2.5.5 Boşanmanın Tarafları Açısından Genel Sonuçları

Boşanma davası, boşanan tarafları maddi ve manevi olarak etkilemektedir. Dava sürece taraflar açısından oldukça zor geçmekte, boşanma süreci tarafları pek çok sonuçla yüzleşmektedir. Boşanmanın taraflar üzerindeki sonuçlara değinilmesi gerektiğinde taraflar pek çok sonuç ile karşılaşmaktadır.

Evlilik birlikteliğinin bitirilmesi boşanma davasının taraflar açısından ilk sonucudur. Medeni kanunun 166. Maddesi 2. Bendine göre, evlilik birliğinin temelinden sarsılması nedeniyle açılan davalarda, diğer tarafa göre daha az kusurlu olan taraf davaya itiraz edebilmektedir.

Boşanma davasında sıklıkla görülen tazminatın istenmesi için taraflarda kusur aranmaktadır. Medeni kanunun 174. Maddesi tazminatın kusursuz ya da az kusurlu tarafın, kusurlu taraftan isteyebileceğini belirtmektedir. Medeni kanunun 6. Maddesine göre ise tazminat talebinin kabul edilmesi için tazminat isteyen tarafın kusurunun diğer tarafın

kusuruna göre daha az olduğunu ispatlaması gerekmektedir. İspat yükü ise mahkemeye başvuran taraflar arasında çekişmelere neden olabilmektedir.

Nafaka ise boşanmanın diğer bir sonucudur. Medeni kanunun 175. Maddesine göre boşanma ile birlikte yoksulluğa sürüklenecek olan taraf daha az kusurlu olması durumundan diğer taraftın ekonomik gücü oranında nafaka isteyebilmektedir. Bu nafaka da bir süre de belirtmeyebilmektedir. Medeni kanunun 329. maddesine yoksulluk için nafakaya yoksulluk nafakası, çocuk bakımı için istenen nafakaya ise iştirak nafakası denmektedir.

Boşanan tarafların evliliklerinde dünyaya gelmiş çocukların, boşanma sürecinde ve sonrasında karşılaştıkları diğer bir sonuç ise kişisel ilişki ve velayet hususudur. Boşanmanın gerçekleşmesi durumunda çocuğun velayeti mahkeme tarafından verilen ebeveyne ait olmaktadır. Velayeti kendisinde olmayan ebeveyn ve çocuk arasında ise kişisel ilişki tahsis edilmektedir. Velayet hakkına sahip olmayan ebeveyn çocuk ile şahsi ilişki kurulması isteme hakkına sahiptir (TMK Md. 336/2-3).

Mal paylaşımı ise boşanma durumundan taraflar açısından başka bir sonucudur. Eşler arasında edinilmiş mallara katılma rejimine göre hâkim tarafından edinilmiş mallar paylaşılır (TMK Md. 202).

2.5.6 Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Yönelik Çıkarılan Kanunlar

4320 sayılı Ailenin Korunması Hakkındaki Kanunu, Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla yürürlüğe giren ilk kanun olmuş, böylece aile içi şiddet sorunu çeşitli tedbirler ve hükümler çerçevesinde önlenmeye çalışılmıştır. 4320 sayılı Ailenin Korunması dair kanunun amacı, aile içi şiddete maruz kalan aile fertlerinin korunması ve aile içi şiddeti önlemektir. Ancak uygulamada yaşanan bazı sorunlar yeni bir kanun arayışı içine girilmiş, ilgili kamu kurum ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ile 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 20 Mart 2012 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 6284 sayılı Kanun, detaylı ve geniş kapsamlı tedbirleri düzenlemekte ve bu tedbirleri alma yetkisini hâkimin yanı sıra ilgili kolluk ve mülki amirlere de verilmiş, böylece tedbirlerin kısa sürede alınarak daha etkin bir koruma sağlanması amaçlanmıştır.

2.6 Arabuluculuk

Arabuluculuk, kesinleşmiş bir karar verilmesini öngören usuller dışında, üçüncü bir kişinin müdahale ederek, bütün usulleri kapsayan alternatif uyuşmazlık çözüm usulüdür (Özbek, 2004, s.201).

Genel olarak kararları uygulama yetkisi olmayan tarafsız üçüncü bir kişinin, uyuşmazlık yaşayan tarafların anlaşılma sağlanabilecek bir çözüme ulaşmalarına destek verdiği bir süreçtir. Arabuluculuk sürecinin en önemli etkisinin gönüllü bir şekilde çözümü üretmektir (Bush ve Folger, 2013, s.8).

Arabuluculuğun temel felsefesi değinilecek olursa, arabuluculuğun ihtiyari bir yöntem olduğu anlaşılmaktadır. İhtiyari yöntem ise, uyuşmazlık yaşayan tarafların bu uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlamalarına bağlıdır yani gönüllülük esasına dayanmaktadır. Arabuluculukta toplu pazarlığa inanç esastır yani taraflar bu ilkeye güç ve değerine inanmadıkça fayda göremezler, serbest pazarlık sisteminde istihdam koşulları ve hükümleri belirleyen yöntemin en iyisi karşılıklı konuşmak olduğuna inanmasıdır. Toplu pazarlığı arabuluculuk rolünü asgariye indirmek esas olmalıdır, arabulucu gerçeği hızlı bir şekilde kavramalıdır. Arabulucu sempatik olarak taraflarla arkadaşlık kurmalıdır çünkü tarafların saygı duyacağı bir arabulucu yapacağı sağlıklı değerlendirmeler ve müzakereler büyük ölçüde etkilemektedir. Arabulucu kamu yararını kollayıcısıdır, grev ve lokavtı önleme veya kısaltma arabulucununun esas amacıdır (Kocaoğlu, 1999, s.30-35).

Arabuluculuk, uyuşmazlığın tarafsız, objektif üçüncü bir kişi yardımıyla çözümlenmeye çalışıldığı gönüllü bir yöntemdir. Özbay (2004, s.390) 07.06.2012 tarihli 6352 sayılı Hukuk Uyuşmazlıkları Arabuluculuk Kanunu'nun ikinci maddesine göre arabuluculuğu *'sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemini'* olarak tanımlanmıştır.

Diğer bir tanıma göre arabuluculuk, ortaya çıkan bir uyuşmazlık sonucunda, kişilerin mahkeme yargısına başvurmak yerine, tarafsız bir üçüncü kişinin yardımıyla, bu uyuşmazlığı

çözme hususunda fikir birliğine varmaları ile ortaya çıkan yönteme verilen addır (İldır, 2003, s.88).

Avrupa Konseyi 2002 yılında hukuki uyuşmazlıklarda arabuluculuk hakkında tavsiye kararı yayınlamıştır. Bu bağlamda karar sadece hukuki uyuşmazlıklarda uygulanmaktadır. Hukuki uyuşmazlıklar ise ticaret, tüketici ve iş hukukundan kaynaklı uyuşmazlıklardır. Tavsiye kararına göre; devletler hukuki uyuşmazlıkları en uygun şekilde düzenleyebilir ve uygulayabilmekte, mahkeme sürecinde önce veya sonra uygulanabilmekte, arabuluculuk sürecinde bilgilerin gizli kalması gerektiğinden bahsetmektedir (Şanlı, 2013, s. 413).

Uyuşmazlıkların çözümünde rol oynayan arabulucunun bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler: arabulucunun; yaratıcı, güler yüzlü, nükteden olması, girişken bir ruha sahip olması, otoritesini saygı ile sağlayabilmesi, gayretli ve istekli olması, taraflarla empati yapabilmesi, duyguları kontrol etmesini bilmesi, tutum ve davranışlarında tutumlu olması ve endüstriyel ilişkiler hakkında bilgi birikime sahip olmasıdır (Kocaoğlu, 1999, s.53-53).

Arabuluculuk rolünün üstlenen kişilerin, iki temel soru hakkında gerekli muhakemeleri yapması gerekmektedir. Bunlardan ilki, Tarafların hangi desteğe ihtiyacı olduğu, ikincisi ise çatışmalara sebep olan konunun ne hakkında olduğudur (Bush ve Folger, 2013, s.41).

Arabuluculuğun daha iyi anlaşılabilmesi ve uygulamalarda arabuluculuğun kullanılabilmesi için hukuk ve sosyal hizmet disiplininin arabuluculuk ile olan ilişkisine değinilmesi gerekmektedir.

2.6.1 Hukuk Literatüründe Arabuluculuk Sistemine Bakış

Her vatandaşın mahkeme karşısında davalı veya davacı olarak savunmada ve iddia bulunma hakkı, hukuk devletinin bir ilkesidir. Bireyler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünün ise devletten beklenilmesi; mahkemelerin fonksiyonel işlerliğini kaybetmesine, geç tecelli eden bir adalete sebep olmaktadır. Uyuşmazlıkların çözümünde, yargıya bir seçenek oluşturan, adalet sağlamayı artıran yollar oluşturulmasına çalışılmıştır. Mahkemeler göre daha esnek kurallara sahip olan uyuşmazlık çözüm yöntemi ise “alternatif uyuşmazlık çözümü” diye adlandırılmaktadır (Soygüt, 2006, s.32).

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, Anglo-Sakson kökenli kurum olup, pragmatist bir karaktere sahip olduğu için küreselleşme ile birlikte uygulama alanlarında hızlı bir işlerlik kazanmıştır. Alternatif uyuşmazlık çözümü ise; herhangi bir taraf olmayan, objektif ve

tarafsız üçüncü bir kişinin, uyuşmazlıkları bulunan tarafları, birlikte çözüme kavuşmaları için bir araya getirilmesini sağlayarak, birlikte iletişim kurmalarını, var olan sorunların çözümüne ilişkin tarafların çözümü bulmasını sağlaması, taraflara somut bir olayın şartlarına ve özelliklere uygun olarak, anlaşmaya varabilecekleri en uygun çözüm önerileri sunarak, uyuşmazlık kapsamında destek verilmesini öngören, mahkemelere kıyasla seçim imkânı sunan, gönüllük esasına üzerine kurulmuş olan uyuşmazlık çözüm yollarının bütünüdür (Tanrıver, 2006, s.151),

Taraflar arasındaki uyuşmazlıkların müzakere ve mutabakatla ile çözümlenmesi en iyi uyuşmazlık çözüm yoludur. Tarafların anlaşmazlık durumunda; yargı yoluna başvurmaları durumunda yüksek maliyet, zaman kayıpları ve karşılıklı ilişkiler üzerinde tahribata neden olmaktadır. Bu yüzden taraflar böyle bir durumda doğrudan müzakere ile uyuşmazlığı çözüme yöntemini kullanmalıdır. Eğer uyuşmazlık çözüm yolunda sakınca görülürse, mahkemeler ile kıyaslama yoluna gidilebilir. Yapılacak kıyaslamaların sağlıklı biçimde yapılabilmesi ve uzlaşma yolunun seçilebilmesi için; sözleşmesi hükümleri, hususen sözleşmenin ifa ve sorumluluklara ilişki hükmü, sorumluluk ve hakları belirleyen kanunlar, anlaşmazlığın çözümü için başvurulacak mahkemelerin doğru biçimde analiz edilmesi gerekmektedir (Şanlı, 2013, s. 407).

Alternatif uyuşmazlık çözümünün pek çok yararı mevcuttur. Bu yararlar: masraflardan tasarruf sağlaması, zamandan tasarruf sağlaması, uyuşmazlık ile ilgili konularda alanında uzman kişilerin inceleme yapma fırsatının sunulması, uyuşmazlık çözüm sürecinde tarafların doğrudan sürece katılımının sağlaması, esnek ve ılımlı çözüm sağlaması, gizliliğin sağlaması, menfaat üzerine yoğunlaşmayı sağlaması, her iki tarafın kazançlı çıkabileceği bir sonucun ortaya çıkmasını sağlaması ve ticari ilişkilerin korunmasını sağlaması gibi olumlu yönleri mevcuttur (Özbek, 2004, s. 155-174).

Alternatif uyuşmazlık çözümünün önündeki çeşitli engeller bulunmaktadır. Önem arz eden bazı hukuki konulardaki uyuşmazlıklar, güven konusundaki önemli tereddütler, taraflar arasındaki maddi durumları arasında büyük bir farkın bulunması, uyuşmazlık yaşayanların birden fazla olduğu durumlarda, büyük miktarlar söz konusu olan davalarda, avukatların arabuluculuğa muhalefetinde, gizli sayılabilecek belgelerin açıklanması gibi konular alternatif uyuşmazlık çözümünün önündeki engellerdir (Özbek, 2004, s.180-188).

Arabuluculuğun başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi bazı temel esasları bulunmaktadır. Bu esaslar; tarafların yaşadıkları sorunların anlaşılabilmesi için iyi bir değerlendirme yapmak, arabulucunun tüm süreç sonrasında gerekli analizleri yaptıktan sonra ortaya çıkan sonuçları taraflara bildirmesi, taraflardaki şüpheyi yok ederek netlik ortamı sağlamak, anlaşmanın sağlanması için farklı teklifleri taraflara sunmaktır. Arabulucunun esas görevi ise, taraflar arasındaki kutuplaşmanın iki tarafa da yarar sağlayamayacağını taraflara anlatabilmesidir. Bu, tarafların tutumlarının yanlış olduğu hususunda tarafları düşündürecektir. Arabulucunun yapmış olduğu bu bildirim eşliğinde taraflara anlamlı ve derin sorular sorarak gerçeğin anlaşılmasını sağlamaktır (Kocaoğlu, 1999, s.21-22).

Alternatif uyuşmazlık çözümünde en sık kullanılanı uzlaşma olup diğer alternatif çözüm yolları; kısa duruşma, müzakere, tarafsız ön değerlendirme, kısa jüri yargılaması, vakıaların saptanması ve tahkimdir (Soygüt, 2006, s.35).

Arabuluculuk müzakereden bir sonraki aşamada başvuru olan bir eylemdir. Taraflar kendi aralarındaki anlaşmazlığı müzakere yoluyla çözememe durumunda kendi istekleriyle tarafsız üçüncü bir kişinin yardımını isteyebilmektedir (Tekin, 2008, s.17).

Arabuluculuk süreci arabulucunun taraflarla ön temasa geçmesi ile başlamakta, taraflarla ortak bir toplantı düzenlemesi ile devam etmekte, toplantıda konuların tartışılması ve yapılan toplantıların kontrol edilmesi, alt komitelerin oluşturulması, görüşmelerin kayıta geçmesi, arabulucunun teklifi sunması şeklinde gerçekleştirilmektedir (Kocaoğlu, 1999, s.69-76).

Tarafların uzlaşmadığı noktalarda, uzlaşmalarını sağlayan arabuluculuk sisteminin başarı olabilmesi için arabuluculuk sürecini yöneten arabulucunun çeşitli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler ise şu şekilde sıralanmaktadır:

I) Öncelikle uzlaşma konusu ve ilgili olaylar bütün ayrıntılarıyla açığa kavuşturulmalıdır çünkü konunun netleştirilmesi tarafların daha iyi anlamasını sağlayacaktır (Cohen, 1996 s.150).

II) Karşılıklı hedefler, gayeler ve bunlara ulaştıracak yolların saptanması gerekir. Taraflar var olan sorunlarını ortaya koyarak çözüme ulaşmayı engelleyen faktörleri ele almalıdır. Sorunları ele almak birlikte adım atmayı sağlayacaktır (Fowler 1996, Akt. Tekin 2008, s.37).

III) Anlaşmazlık esnasında tarafların, kendi düşüncelerinde haklı olduğu yönlerini ortaya koyması gerekmektedir (Türkkan,1998, s.135).

IV) Müzakere esnasında elde edilen her kazanç için diğer tarafa da tavizler verilmelidir. Böylece zamanı geldiğinde karşı taraf da aynı özveride bulunacaktır (Wanly 1996, s.132).

V) Anlaşmazlığın kaynağını belirlemek, uzlaşma önündeki engelleri kaldırmanın birinci aşamasıdır. Bunun için tarafların görüşlerini açıkça dile getirmesi gerekmektedir. Görüşme sürecinde karşı tarafa başta rahatsızlık verici davranışlarını dile getirmemeli diyalog ilerledikçe tüm görüşleri ifade etmelidir. Anlaşmazlığın nasıl başladığı belirlendikten sonra da tarafların lehine bir çözüm yolu bulma üzerinde çalışmaya başlanmalıdır (Fowler, 1997, s.30).

VI) Uzlaşma için mümkün olduğu kadar çözüm alternatifi geliştirmek gerekmektedir. Arabulucunun elinde çözüme yönelik ne kadar çok alternatif varsa sunabileceği seçeneklerde o seviyede fazla olacaktır (Fisher ve Ury, 1989, s.109).

Arabulucunun üstlendiği çeşitli roller bulunmaktadır. Bu roller: müzakereler için gerekli ortamın oluşturulması, müzakereleri yumuşatmak, tarafların düşünce ve duyguların açıklanmasını kolaylaştırmak, iletişimi kolaylaştırmak, danışmanlıktır (Özbek, 2004, s.262-264).

Aile hukukunu ilgilendiren bütün konular aile arabuluculuğu kapsamına girmektedir. Bu konular ise ebeveynlik sorumluluğu, mal rejimi, nafaka vb. arabuluculuğun konularını oluşturmaktadır. Aile arabuluculuğunun esas konusu ise velayet ve çocukla şahsi ilişkisinin belirlenmesi konularıdır (Koçyıldırım, 2010, s.98).

2.6.2 Sosyal Hizmet Literatüründe Arabuluculuk Sistemine Bakış

Yolcuoğlu (2017, s.18) sosyal hizmeti: devletin kamu ya da özel sektör eliyle sunduğu, sosyal refah, sağlık, eğitim, belediyenin faaliyetleri, adalet, rehabilitasyon hizmeti, konut, sosyal güvenlik, eğlence ve boş zaman etkinlikleri gibi çok geniş alanlardaki tüm hizmetleri olarak tanımlamaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları uluslararası federasyonu (IFSW) tanımına göre ise; sosyal hizmet, sosyal değişim ve gelişmeyi, sosyal uyumu, insanların güçlenmesi ve özgürleşmesini teşvik eden uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmetin esaslarıdır. Temelini sosyal hizmet,

sosyal bilimler, beşeri bilimler ve yerel bilgi kuramlarının oluşturduğu sosyal hizmet, insanlar ve kuruluşları hayatın sorunlarına odaklanma ve refahın arttırılmasına yönlendirmektedir. Sosyal hizmet eğitimi konseyine (CSWE) göre ise sosyal hizmet, birey, aile, grup, topluluk ve toplumların sosyal işlevselliğini arttırmak amacıyla yardım etme sürecidir.

Sosyal hizmet disiplini aile arabuluculuğu alanında gerekli bilgi ve beceriye sahiptir. Sosyal hizmet uzmanında rollerinden biri olan arabuluculuk, aile arabuluculuğu alanında gerekli işlevi sağlayacaktır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde aile arabuluculuğunun temel hedefi; barışçıl bir ortamın kurulmasını sağlayarak, tarafların kendi kaderini belirleyecek hususlarda, objektif bir arabulucu eşliğinde, adil ve eşit şartları barındıracak bir anlaşma yapmak ve süreç sonrasında aile üyelerinin kaliteli yaşam sürdürebilmelerini sağlamaktır (Şen, 2013, s.96).

Zastrow, sosyal hizmet uzmanın; bireyler, aileler ve topluluklarla çalışırken çeşitli rollerinin olduğunu, sosyal hizmet uzmanının bu rollerde ise bilgili ve yetenekli olması gerektiğini ifade ederken, bu rolleri: destekleyici, savunucu, aracı, aktivist, eğitimci, görüşmeci, öncü, güçlendirici, koordinatör, araştırmacı, sözcü ve arabulucu olarak sıralamaktadır. Arabuluculuk rolü ile uzman, tarafların çatışmalara neden olan tartışmalarında uzlaşmasını ve karşılıklı memnuniyeti sağlamasını gerçekleştirmesidir. Arabuluculuğun uygulandığı gruplar ise, boşanan eşler, çatışma içinde olan komşular, işveren-işçi çatışması gibi tartışmaları içerir (Zastrow, 2014 s. 100-103).

Sosyal hizmet literatüründe arabuluculuk düşüncesi için 3 farklı önemli nokta bulunmaktadır. Bunlar, sosyal hizmetin bir parçası olarak genel, ana akım; diğer disiplinlerin de arabuluculuğu üstlendiği fakat sosyal hizmet uzmanının arabuluculuk rolünün olduğu ve arabuluculuğun sosyal hizmet uygulamalarında bir parçası olmasıdır (Nadir ve Nuhoğlu, 2017 s. 330).

Nadir ve Nuhoğlu'nun bildirdiğine göre genel sosyal hizmetin arabuluculuk boyutu dört farklı şekilde sunulmaktadır. Bunlardan ilki, uygulayan kişinin üstlendiği faaliyet ve görevlerden biri olması, ikincisi sosyal hizmet müdahale yöntemi olması, üçüncüsü birey, aile ve toplumla ilişkili olması, dördüncüsü sosyal hizmetin yaklaşımında bir metot olmasıdır (Nadir ve Nuhoğlu, 2017 s. 330).

Sosyal hizmet disipliniinde ailelerle ilgili bir uygulama da aile arabuluculuğudur. Boşanan tarafların psikolojik ve ekonomik konularda anlaşabilmeleri için ortaya çıkmış olan bu uygulama, profesyonel meslek elamanları ve bulunan sosyal hizmet uzmanının da gerekli eğitimi aldıktan sonra gerçekleştirebilmektedir. Sosyal hizmet uzmanı arabulucu rolünü pek çok durumda uygulayabilmektedir. Burada sosyal hizmet uzmanı, objektif bir şekilde tarafların durumunu anlamaya çalışmaktadır. Tarafların içinde bulunduğu durumu netliğe kavuşturarak iletişimsizliği çözüerek tarafların kendilerini birbirlerine ifade edebilmelerine olanak sağlar (Özgür Bayır, 2016 s.59).

Aile arabuluculuğu ayrılık ya da boşanma aşamasında olan çiftlerin aralarındaki anlaşmazlıkları bağımsız bir arabulucu yardımıyla çözümlenerek mahkeme süreci öncesinde ortak bir uzlaşmaya varabilmelerini sağlamaya yönelik, bir uygulamadır (İl, 2009, s.23).

2.7 Aile Arabuluculuğu

21. yüzyılın son çeyreğinde boşanma oranların da önceki yıllara göre çok hızlı bir şekilde arttığı, evliliklerin bitme noktasına geldiği esnasında bir uzlaşma bulma mekanizmasına yönelik bir ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Mahkemede görülen davalar; her iki taraf, çocuklar ve toplum için sosyal ve duygusal maliyetleri beraberinde getirmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde bu soruna çözüm olarak 'boşanma arabuluculuğu' mekanizması olarak nitelendirildiği, Avrupa da ise 'aile arabuluculuğu' olarak adlandırılmaktadır. Aile arabuluculuğu hem ebeveynlere hem de çocuklara yardımcı olmayı hedeflemektedir. 'Aile' kelimesi üzerine özellikle vurgu yapılması önemlidir, çünkü bu şekilde ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak, çocukların birlikteliği dâhil edilmektedir. Aile arabuluculuğu temel olarak ayrılmakta olan çiftlere, özellikle çocuk sahibi olan çiftlere; çocuklar ve mali konularda edinilen mülklerde ilişkin düzenlemeler dâhil olmak üzere boşanmadan kaynaklanabilecek hususlarda anlaşmakta varmalarında yardımcı olmak için kullanılmaktadır. Aile üyelerinin tamamı bu süreçte yer almaktadır. Boşanmadan yaşanan kriz dönemlerinin çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkiyi sürdürebilmesi ya da ilişkiyi baştan kurabilmesi için aile arabuluculuğu taraflara yardımcı olmaktadır (Parkinson, 2017, s.20).

İl (2009, s.23), aile arabuluculuğunu 'ayrılık ya da boşanma aşamasında olan çiftlerin aralarındaki anlaşmazlıkları tarafsız bir arabulucu yardımıyla çözümlenerek mahkeme süreci öncesinde ortak bir uzlaşmaya varabilmelerini sağlamaya yönelik bir uygulamadır.' diye tanımlamaktadır.

Nadir ve Nuhoglu'nun (2017, s.330) bildirdiğine göre aile arabuluculuğu; sosyal hizmet, terapi, danışmanlık ve yasal uygulamalar gibi boşanma ve ayrılma alanında diğer profesyonel müdahalelerden bağımsız özerk bir mesleki uygulamadır. Bu uygulama yenilikçi, gözlemsel temelden meydana gelmektedir. Aile arabuluculuğu uygulamaları; boşanma ve ayrılmadan kaynaklanan etkenlerin ötesinde olup, çocuk koruma, çocuk kaçırma, genç evsizler ve diğer aile sorunlar içermektedir. Aile arabuluculuğu aile ile çiftler veya ailelerdeki çatışmalardan kaynaklı anlaşmazlıkları barışçıl bir yöntem izleyerek çözümlenmelerine yardım etme sürecidir. Aile arabuluculuğu mahkemeye başvurusunda bir alternatifi konumundadır. Arabuluculuk çatışmaların sadece sonlandırılması değil çözümlenmesini de amaçlamaktadır.

Çeşitli nedenlerden dolayı aile bütünlüğünün parçalandığında, bireysel ve ortak aile üyeleri için yeni bir yaşam planının kurulması gerekmektedir. Ailenin dağılmasından kaynaklanan sorunlar için bireyler psiko-sosyal desteklere ihtiyaç duymaktadır. Boşanma durumundaki çeşitli anlaşmazlıklar ve psikolojik yıkımın önüne geçebilmek için mahkeme sürecinden önce tarafların kendi aralarındaki uyuşmazlıkları tarafsız bir arabulucu ile çözmeleri, ortak bir yarar doğrultusunda uzlaşmaları hedeflenmektedir (Weingarten, 1986 Akt. İl, 2009, s.25).

Aile arabuluculuğu, tarafların mahkeme süreci öncesinde veya süreç içerisinde edinebilecekleri bir hizmet modelidir. Mahkeme süreci devam ederken aile arabuluculuğundan yararlanmak isteyen ailelerin gereksinimleri mevcut hizmetlerle karşılanmamış olan aileler ve çocuklarla sosyal hizmet için bir yöntem sunmaktadır. Dolayısıyla daha perspektif önleme, erken müdahale önemli bir rol oynayabilmektedir. Aile Arabuluculuğu son yirmi yıldır, bireyler arasında çatışmaları azaltma ve anlaşmazlıkların çözümünde kullanılan popüler bir yaklaşım olmuştur (Manthle ve Critchley, 2004 Akt. Nadir ve Nuhoglu 2017, s. 330).

Aile arabuluculuğunun güvenilirliğini korumak ve süreci muhafaza etmek için ilkelere sahip olması gerekmektedir. Bu ilkeler profesyonel olan arabulucular olarak tarafından hazırlanmıştır. Profesyonel bir arabulucu: yer, zaman ve kişisel güvenlik sınırları çerçevesinde hareket eden, toplantıları tarafsız bir yerde gerçekleştiren, yapılacak toplantı/oturum için ideal süreyi belirleyen gibi özelliklerin olması gerekmektedir (Parkinson, 2017, s.27).

Aile arabuluculuğunun temel ilkeleri: gönüllülük esaslı bir süreç olması, gizli bir süreç olması, arabulucunun tarafsız olması, sonucu katılımcılar kontrol etmesidir (Parkinson, 2017, s.27).

İngiltere'de ilk arabuluculuk hizmeti 1978 yılında Bristol'da bağımsız, toplum tabanlı bir hizmet olarak ayrılık ve boşanmanın her dönemindeki çiftler için başlatılmıştır. Bir pilot uygulama olan bu yöntem aile davalarıyla ilgilenen bir grup avukat tarafından hayata geçirilmiştir. En önemli hedefleri ise ebeveynler arasında ayrılık ve boşanma gibi son derece stresli geçiş dönemlerinde iletişimi kolaylaştırmıştır. Arabuluculuk rolünün üstlenen kişi, çiftlerin birbirlerini dinleyerek ve çocuklarının ihtiyaç ve duygularını göz önünde bulundurup ortak karar almalarını yardımcı olmaktaydı. 1980 ve 1990'lı yıllarda hayır kuruluşları tarafından destelendiği, yerel boşanma mahkemeleri tarafından yürütülen gönüllü aile arabuluculuğu hizmetleri İngiltere ve Galler'de hızla yayılmıştır. Arabulucular başlangıçta daha çok arabuluculuk eğitimi almış sosyal hizmet uzmanları veya danışmanlardan oluşmaktaydı. Yaptıkları arabuluculuk ise yerel hâkimler ve avukatlar tarafından desteklenmektedir (Parkinson, 2017, s.21).

Aile arabuluculuğu kapsamında İskoçya kendi yasal sistemine sahip bir ülkedir ve bir yerel hizmet idareleri birliği olan İskoçya İlişkiler birliği ve Aile Arabuluculuğu hizmetleri tarafından sağlanmaktadır. İki kuruluş tarafından sağlanan arabuluculuk hizmetinin gizliliği yüksek sivil mahkeme başkanının resmi onayı haizdir (Parkinson, 2017, s.21).

2.7.1. Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Yaklaşımı

Aile, bireyin içinde bulunduğu dönem fark etmeksizin birey için vazgeçilmez temel bir birimdir. Aile kurumu; sosyal bir canlı olan insan için toplumsal hayat önemli ve gerekliyse, toplum içinde aile gerekli ve önemlidir. Evrensel bir kurum olan aile, toplumlarda insani değerler ve tarihin sürekliliğini sağlayan, aktaran ve koruyan, toplumun kültürel kimliğini oluşturan bir kurumdur (Demirkan, 2006 s.92).

Aileler, etkileşim içerisinde olup bireylerden oluşan bağımlı bir sistem olan ve karşılaşılan sorunların aile içi dinamiklerini etkileyen bir sistemdir. Çünkü aile içinde bulunan bireyler arasındaki bağdan kaynaklı duygusal ilişkilerin yaşandığı, sürekli etkileşim içerisinde olan bir yapıdır. Ailelerde 'boşanma, yoksulluk, bireylerin psikolojik sorunların yaşanması, eşleri birbirlerine kötü davranması, aldatma vb.' birçok konuyla ilgili sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Yolcuoğlu, 2014, s.50).

Aileye yönelik sosyal hizmet müdahale sürecine başlamadan önce üç konunun açığa kavuşturulması gerekmektedir.

1. Aile bireyleri arasındaki etkileşimin sorunun net bir şekilde belirlenmesi ve bu sorunun nasıl oluştuğunun belirlenmesi,
2. Müdahale için aile rızasının olması ve ailenin iş birlik içerisinde olması,
3. Değişimi harekete geçirmek için süreci belirlemektir (Jansen ve Haris 1997, Akt. Duyan 2003).

Ailelerle çalışma, sosyal hizmet disiplinin, bireylerin toplumla bütünleşmesini, sorunlarıyla baş edebilme becerisini geliştirmesini ve iyilik halini hedefleyen bir meslek olarak sosyal hizmet, aileler alanındaki çalışması çok sayıda alternatif planlı değişim süreci müdahalelerinden birisidir. Aileye yönelik sosyal hizmet müdahalesinin temel amacı her bir aile bireyinin beklentisini ve gereksinimini açıkça anlayabilmesi, problemlerini açığa kavuşturulması, sağlıklı bir aile ortamı tahsis edebilmesidir (Yolcuoğlu, 2014, s.151).

Genelci yaklaşım, bir sorunun çözümünde bireyi, grupları ve toplumu birbirlerindeki etkileşim göz önüne alarak ele alır. Genelci yaklaşımı benimseyen sosyal hizmet uzmanı, aile ile çalışma yaparken, geliştirecekleri müdahale planı kapsamında ailenin; aile içi iletişim, sözlü- sözlü iletişim, iletişim şemaları, aile yapısı, aile sınırları ve alt sistemleri, kuralları, rolleri, aile içi dengeleri, sosyal çevre ile iletişimini ve çevreden etkilenme durumunu, kaynaklardan yararlanma düzeyleri, ebeveyn çocuk ilişkisinin zorlukları, bireylerin kişisel sorunları, sosyal ve ekonomik koşulların etkileri gibi özelliklerini ele alması gerekmektedir (Turan, 2004, s.59).

Aile ve aile üyelerinin sosyal uyumlarını ve işlevlerini, problemlerin çözümüne yardım ederek işlevlerin eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesini, aileyi güçlendirerek ailenin bütünlüğünü ve refahını artırılmasını, tüm bunları sistematik ve bilinçli bir şekilde yapılmasını sağlayan mesleki faaliyet aile sosyal hizmetidir. Temel amacı ise ailenin bağlarını güçlendirmek, uyum sağlayan aile ilişkilerini geliştirmek ve ailenin topluma uyum sağlamasına yardımcı olmaktır (Bulut, 1993 s.21).

Aile terapi alanı ve evlilik gibi gelişim içinde olan alanlar sosyal hizmet uzmanları için hizmet sağlayabilecekleri yerler arasındadır. Aile hizmet kurumları, ailenin korunarak yaşamlarında güçlenmesine, aile içindeki sorunların çözümüne ve engellenmesine, ailenin

sağlıklı ilişkiler kurabilmesine yardımcı olan kuruluşlardır. Aileye hizmet sunan kurumlar, aileye odaklanıp üç boyutlu hizmet sunmaktadır. Bunlar ailenin danışması ve tedavisi, aileye yaşam eğitimi, sosyal kurumlarla geliştirilecek ilişkilerin düzenlenmesidir (Turan, 2004, s.58).

Ailelerin sağlıklı bir şekilde kurulabilmelerine, kurulan ailelerin sürdürülebilirliğini sağlamak, aile üyelerinin kaliteli bir yaşam sürebilmelerini sağlamak ve boşanmaların önüne geçebilmek tedavi edici hizmetler açısından önemlidir. Tedavi edici hizmetlerin temel amacı, ailelerdeki sağlıklı olmayan ilişkilerin düzeltilerek aileye yardım sağlamaktır. Ailelerde bir sorun olmasa da aile üyelerinin sorumluluklarını üstlenme noktasında ilişkilerini güçlendirmek eğitici faaliyetler arasındadır. Sosyal ilişkiler ve aile ilişkileri, ailenin sosyal sağlığının temelini oluşturmaktadır (Koşar, 1992, s.183).

Sosyal hizmetin odak noktası her zaman aile olmuştur. Bir toplumun güçlü yapıda olabilmesi için ailenin de güçlü olması gerekmektedir. Sosyal hizmet felsefesinde, ailenin mutluluğu, sağlığı, refahı alanları geliştirici yaklaşımlar açısından önem taşımakta ve aileye odaklanması gerektiğini savunmaktadır (Çamur, 2000, s.3).

2.7.2 Aile Arabuluculuğunda Kullanılabilecek Sosyal Hizmet Müdahale Yaklaşımları

Bu bölümde, aile arabuluculuğunda kullanılabilecek sosyal hizmet müdahale yaklaşımları; kriz müdahale yaklaşımı, problem çözme yaklaşımı, güçlendirme yaklaşımı ve ekolojik yaklaşım incelenecektir.

2.7.2.1 Sosyal Hizmette Kriz ve Krize Müdahale Yaklaşımı

Kriz müdahalesi, kısa süreli, çözüm odaklı, burada ve şimdi üzerine odaklanan yaklaşımlarını kullanarak vakayı yıkıcı bir olay ve durum içerisinde eklektik bir bakış açısıyla ele alan bir yaklaşımdır. Kriz müdahalesi; birey, aile ve grubunun işleyişini etkileyerek tutumunun değişmesine neden olan olaylar için gerekli bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, kriz durumu içerisinde bulunan müracaatçının kriz durumuyla baş edebilmesi için çevresindeki kaynakların yardımı ile baş etme becerilerini geliştirmesini sağlamak ve en kısa süre içinde sorunu çözmesi veya yıkıcı etkileri en aza indirmesi amaçlanmaktadır. Kriz her bireyin yaşayabileceği bir durumdur, bazı bireyler baş etme mekanizmalarını kullanarak kriz durumundan çıkabilir bazı bireyler ise kriz durumunda kendi mekanizmaları yetersiz kaldığı için yardıma ihtiyaç duymaktadır. Müracaatçının krizle baş etme mekanizmalarını etkileyecek

bir takım faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler krizi ortaya çıkaran olayın büyüklüğü, bu olayın sonuçlarının oluşturduğu zarar, bu olayın etkilediği kişilerin sayısı, kriz durumu içinde olan kişilerin yaşama karşı olan bakışları, yaşamdan beklentileri ve yaşam deneyimleri, destek sistemleri, baş etme becerileri, beden ve ruh sağlığı vb. krize maruz kalma durumunda kişi yukarıda sayılan faktörlerin etkisiyle krizin yükünü başarılı bir şekilde atlatamazsa burada müracaatçının acil sorunlarını çözmek için yapılacak sosyal hizmet müdahalesinde krize müdahale yaklaşımını kullanmak gerekmektedir (Yıldırım, 2016, s.481).

Kriz tipleri farklı araştırmacılar tarafından farklı kategorilere ele alınmış olsa da, en temel olarak Caplan ve Cullberg tarafından iki sınıf olarak ayrılmıştır. Birincisi travmatik ya da durumsal krizler; beklenmedik durumlar karşısında ortaya çıkan krizlerdir; doğal afet, ölüm vs. ikincisi gelişimsel krizler, bireyin gelişim dönemine bağlı olarak ortaya çıkar. Burgess ve Baldumin'e göre kriz tipleri ise; ruhsal krizler, yaşam geçişleri, ani travmatik stresler, olgunlaşma krizleri, psikopatolojiden oluşan krizler, acil psikiyatrik krizleridir (Yıldırım, 2016, s.481).

Krize müdahale hizmetlerinden etkili 4 ana bileşen vardır. Bunlardan ilki, müdahalenin etik bir temel üzerine oluşturulmasıdır. Bu etik kurallar sosyal hizmet değerleri çerçevesinde sosyal hizmet uzmanının müracaatçıya zarar vermesini engelleyen faktörlerdir. İkincisi, sosyal hizmet uzmanı kendi yöntemlerini destekleyecek teorik bilgilere sahip olmalıdır. Üçüncüsü sosyal hizmet uzmanının öz farkındalık sahibi olmasıdır. Dördüncü bileşen ise beceri ve teknikler olup krize müdahale aşamasında karşılaşılan sorunların çözümünde gerekli olan beceri ve tekniklerde bol bol pratik yapmak ve etkili olabilmektir (Crisis, 2002, Akt. Yıldırım 2016, s.484).

Turan'a göre (1995, s.295) kriz müdahalesi dört aşamalı bir süreçtir. Buna göre: *Krize yol açan sorun durumunu değerlendirme*: Bu aşamada kişinin içinde bulunduğu durum ve bu durumun onu nasıl etkilediği öğrenilir. *Kriz durumu hakkında başvurunu bilinçlendirme*: Bu aşamada kişinin kriz sonrası sahip olduğu korku, endişe, yetersizlik, güvensizlik gibi duygularını aktarmasına yardımcı olunur. *Sorunun kısımlara ayrılarak çözümlenmesi*: Bu aşamada müracaatçı sorunu ve beklentileri hakkında görüşünü belirtir. Uzmanda kendi görüşünü ortaya koyar ve ortak çözüme ulaşmak için çalışılır. *Tedavi sürecinin uygulanması*: Çözüm yollarının son kez ele alındığı, nasıl uygulanacağını belirlendiği, hangi kişi, kurum, hizmet ve kaynaklardan yararlanılacağını tespit edildiği,

tamamlanması gereken formalitelerin değerlendirildiği ve planlı bir şekilde gerçekleştirildiği aşamadır.

Mezzo boyutta kriz müdahalesi, kriz durumu içerisinde olan aileler ile gerçekleştirilmektedir. Aileler kriz durumunu tüm aile fertleri ile yaşarken ailenin bir ferдинin olması ve sistemdeki alt sistemlerin bir bozukluğun tüm ailenin dengesini etkilemesidir (Aktaş, 2002, s.114).

İnsanların yardım etmeyi görev kendisine görev olarak bilen, insanların çevresiyle olan etkileşimini ve toplumsal işlevselliğini sağlamaya çalışan, tüm bunları yaparken sosyal hizmete özgü yöntemleri kullanan, gerekli beceri ve bilgiye sahip disiplindir. Sosyal hizmet insanın işlevselliğini körelten, yaşam zenginliğini engelleyen çevresel ve bireysel faktörlerle ilgilenmektedir. Aile sosyal hizmeti ise aileye yönelik görev ve müdahaleleridir. Ailede kriz, ailenin içinden ya da ailenin dışından olayların çıkması, beklenmedik olaylar ile ailenin karşılaşması, ailenin geçiş dönemleri sırasında ailenin geçirdiği, bu süreçte zorlandığı ve çözüm önerilerini bulamadığı bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Sosyal hizmet mesleğinde, aile sosyal hizmeti, kriz döneminde aileye yardım edebilecek meslekler arasında bulunmaktadır. Bir ekip çalışması yürüterek sosyal hizmet uzmanları ailedeki krizin tanımlanmasında ve tedavi edilmesinde yardımcı olmaya çalışmaktadır. Bu süreçte kriz tedavisi, problem çözme, aile tedavisi ve güçlendirme tekniklerinden yararlanmaktadır (Demiröz, 2003, s.85-86).

Kriz, değişik olayların neden olmasıyla, çoğunlukla ani olarak ortaya çıkan, bireyler üzerinde strese neden olan ancak bu gerginliği azaltmak ya da sonlandırmak için çözüm yolu bulunamayan bir dengesizlik olarak tanımlanmaktadır. Ailede kriz ortamına neden olan olayların ise; aile içi veya aile dışında bazı olayların neden olduğu; aileye bir üyenin katılımını, aileden bir üyenin vefatı, ailedeki bir bireyin alkolik ya da suçlu bir üyeyi barındırması, göç, çalışması depresyon, savaş, işsizlik, yoksulluk, gibi olaylar krize yol açabilmektedir (Demiröz, 2003, s.86-96).

Ailede krizler sosyal hizmet müdahale alanına girmektedir. Sosyal hizmet uzmanları kriz durumundaki ailenin bulunduğu durumdan kurtulmasını için müdahale de bulunurlar. Krize müdahale geneli yaklaşımında değerlendirme, planlama, müdahale, krizin çözümü/geleceğe yönelik sürecin planlanması olarak değerlendirilmektedir.

Değerlendirme aşamasında; kişi ya da ailenin başvurmasındaki en etkili olan nedenin ne olduğu, ailenin kriz durumunu nasıl tanımladığını, aileye yardımcı olan başka kişilerin mevcut olup olmadığını ve ailenin problemini çözmek için gerekli ipuçları alınmaktadır. Planlama aşamasında, krize maruz kalan birey ya da ailenin kriz öncesindeki durumuna denge sağlayabilmesi için plan yapılmaktadır. Müdahale aşamasında, kriz içerisinde olan aileye bilinçlendirilmesi için krizi tanımlayıcı bir biçimde aktarılmaktadır. Bu krizin çözümlenmesi için önemlidir (Kirst-Ashman ve Hull, 1999, Akt. Demiröz, 2003, s:90).

Kriz süreci boyunca birçok olumsuz duygu ile karşılaşmaktadır. Bu süreçte aile üyelerinin birbirlerine veya kendisine açmadığı duygularını açmasında aile üyelerine yardımcı olunabilir. Ancak bu duyguları ifade etmeleri oldukça güç olabilir. Başa çıkma mekanizmasını araştırmak ve hangilerinin kullanılacağına karar vermek bu süreçteki önemli hususlardandır. Ailenin kriz sürecinden sonra yeniden sosyal yaşama katılmasını sağlamak ve süreçte aileye destek olmak önemlidir. Krizin çözümü ve geleceğe dönük sürecin planlanması aşaması; krizin başlangıcından itibaren neler yapıldığı kişi ya da aileyle detaylı olarak ele alınır. İleride ki yaşamlarında benzeri durumlarla karşılaşıldığında neler yapabilecekleri hususunda aile bilinçlendirilir. Gerekliğinde ailenin izlenerek kazandıkları becerileri pekiştirmeleri için destek sağlanır (Demiröz, 2003, s.91).

Krizin devam ettiği süreci boyunca birçok olumsuz duygu ile karşılaşmaktadır. Kriz içerisindeki aile fertlerinin duygularını aktaramadığı noktalarda yardımcı olunabilir. Bu durumda kriz içerisindeki bireylerin duygularını aktarmaları zor olabilir. Kriz durumunu iyi yönetebilmek için başa çıkmaz mekanizmaları bilmek ve doğru mekanizmayı kullanılacağını bilmek bu süreçte oldukça önemlidir. Aileye destek olunarak kriz sonrasında tekrar sosyal yaşama adaptasyon sağlaması önemlidir. Krizin çözülebilmesi ve kriz sonrasında ileriye dönük planlamada, kriz sürecinde neler yapıldığı aileye anlatılır. Aile bilinçlendirilerek ileride yaşanabileceği krizler hakkında bilgi sahibi olur (Turan, 1990, s.15).

2.7.2.2 Sosyal Hizmette Problem Çözme Yaklaşımı

İnsanların hayatlarının her aşamasında problemlerle karşılaşabilmektedirler, problemlerin önem derecesine ve boyutuna göre, kişilerde psikolojik ve fiziksel anlamda izler bırakabilmektedir. Problemlerin kişiler üzerinde bırakacağı bu izleri en az zararla etkilenmek, problemleri en hızlı ve etkili müdahale yöntemleriyle üstesinden gelmek için bireyler, bu

konu da çeşitli müdahale şemaları oluşturmaktadır. Problem çözme yaklaşımı; problemlerin çözümünde pratik oluşturma, problem çözme müdahalesi ile bireylerin ve ailelerin gelecekte karşılaşacağı problemler üzerinde tecrübelerinden faydalanarak, yeni doğan problemlerden en az zararla atlatabilmesi hususunda önemli bir yaklaşımdır. Problem çözme yaklaşımı, sosyal hizmet uygulamalarında, müracaatçı ve sosyal hizmet uzmanının, problemin çözümü için beraber çalışmalarını teşvik ederek, müracaatçının sorunları karşısında güçlendirme ve yeteneklerini kullandırılması ve yaşadığı sorunların üstesinden gelmesi, yaklaşımı sistemli ve bütüncül bir bakış açısı sunmasını sağlamaktadır (Danış, Kara 2016, s.2).

Problem çözmenin ilk şartı sorunu tespit etmektir. Problem çözme süreci, var olan problemin fark edilmesi ile başlamaktadır. Sırayla problem hakkında bilgi edinmek, kaynaklara başvurmak ve verileri toplamakla devam etmektedir. Problem çözen kişi/uzman eldeki veriler göre bir takım varsayımlarda geliştirerek bu varsayımlar arasından seçim yapar. En iyi çözüm yolunun hangisinin olduğunu tespit ettikten sonra problemin çözümüne gitmektir (Ünsal ve Ergin, 2003, s.74).

Arenofsky, problem çözme modelini üç basamakta vermiştir. 1- Problemin varlığının ortaya konulması, sınırlarının ve koşullarının belirlenmesi, 2- Probleme uygun stratejinin yapılandırılması, verilerin toplanması, oluşturulan stratejinin uygulamaya konması için gerekli bilgi ve kaynakların elde edilmesi, 3- Bütün bu problem çözme sürecinin gözlenmesi ve çözümün değerlendirilmesidir (Arenofsky, 2001 Akt. Ünsal Ergin 2003, s.92).

Sosyal hizmet literatüründe, problem çözme; müracaatçının problemlerini tanımlama, problemlerini anlama ve sonrasında müracaatçı ile beraber mevcut sorunları çözmeyi ifade etmektedir. Sosyal hizmet uygulamasında, problem çözme, insanı değerler, sosyal davranış, sosyal çevre, çevre ile olan bağlantılar ve yardım yöntemine dayalı geniş perspektifli yardım modelidir (Heinonen, Spear-man ve Hart, 2001 Akt. Danış ve Kara, 2016, s.5).

Bu yaklaşım, canlı bir varlık olan insanın yaşadığı süre boyunca sorun veya problem çözebilme becerilerinin içerdiği bakış açısına dayanmaktadır. Problem çözme yaklaşımı, tükenmekte olan, yaşam kaynaklarını bitirmiş insanlar ve çevresiyle olan uyumsuz davranışlarına dayandığını, sorunları yargılı ve öznel bir biçimde değerlendirdiğini öne sürmektedir. Sorun yaşamakta olan insanlar, bu zamanda yakın çevresinden veya ailesinden yardım istemekte, onlardan gerekli anlayışı göstermelerini beklemektedir. Bu yaklaşımın

amacı ise, bu kişilere ve ailelerine sorun çözme motivasyonu kazandırmak ve problemleri çözebilecek düzeye gelmelerini sağlamaktır. Problem çözme yaklaşımına göre, sorunların devamlılık haline gelmesine neden olan faktörleri; sorun çözmeye karşı motivasyon düşüklüğü, özgüven düşüklüğü, kaynaklara erişimin kısıtlı olması olarak sıralamaktadır. Bu yaklaşımın başarılı olabilmesi için, kişi ve ailenin sorun çözme motivasyonunun artırılması, öz güven kapasitelerinin artırılması, problem çözme sürecine Aktif olarak dâhil olmaları ve erişilmesi sağlanan kaynakları kullanabilecek güce sahip olması gerekmektedir (Turan, 1999, s.261-265).

Kersten'in evlilik sorunlarında yaşanan aşamaları incelediği çalışmasında, evliliklerinde problem yaşayan 49 eşle ayrıntılı görüşmeler sonucunda, evlilik sürecinde bireylerin problemlerin 3 aşamadan geçtiğini tespit etmiştir. Birinci aşama da, eşlerin beklentisi karşılanmaması sonucunda hayal kırıklığı yaşandığı, bu yüzden eşlerin birbirlerini olumsuz şekilde değerlendirmeye başladıkları lakin hoşnut etme ve problem çözme çabalarının devam etmektedir. İkinci aşama da, bireyler evlilikle birlikte gelen kazanç ve kayıpları değerlendirmektir. Eşler ayrılma ya da devam etme düşüncesinde kalmaktadır. İkinci aşamada evliliğe dair umutlar devam etmekte fakat şüpheler başlamaktadır. Üçüncü ve son aşama da evliliğin sonlanacağı düşüncesi yoğunluk kazanmakta bu yüzden problemlerden kaçma eşler arası fiziksel uzaklaşma davranışları görülmektedir. Boşanma sürecinde eşler çatışma çözümü, iletişim becerileri ve problem çözme becerileri gibi konularda eşlere yapılan yardımın gerekliliği önem arz etmektedir (Kersten 1990, Akt. Şen 2013, s.120).

2.7.2.3 Sosyal Hizmette Güçlendirme Yaklaşımı

Güçlendirme yaklaşımı, sosyal hizmet kuramı ve uygulaması açısından sadece özgün bir bilgi ya da beceri repertuvarına sahip bir uygulama yaklaşımı olmayıp, bir paradigma; bireye ve bireyi kapsayan dünyaya ilişkin bir bakış açısıdır. Güçlendirme yaklaşımının temel varsayımı ise bireylerin sorunlarının temelinde güçsüzlüğün var olmasıdır. Bu güçsüzlüğün temel kaynağı bireyin iç dünyası olmayıp, bireyi etkileyen çevresel sistemin birey üzerindeki baskısıdır (Tuncay, 2009, s.13).

Barker güçlendirmeyi, “sosyal hizmet uygulamasında bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların kişisel kişiler arası, sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal güçlerini artırmalarına ve koşullarını geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlayan bir süreç.” olarak adlandırmaktadır (Barker 1999, Akt. Tuncay 2009, s.13).

Psikoloji literatüründe güçlendirmenin temel kavramı olarak öz-yeterlilik motivasyonla bağlantılandırılmıştır. Buna göre birey sorumluluğunu yerine getirebilmesi için bunu yapabileceğine dair inancına sıkıca bağlanması gerekmektedir. Burada inanç motivasyon kaynağını temsil etmektedir. Birey yapabileceğine olan inancı artığında o işe olan motivasyonu da artmaktadır. Bireyin inancını artıran öğelerin, ben imgesi, değer verdiği çevresel faktörler ve transandantal bağlardır. Çevrenin insan davranışları, insan davranışlarının da çevreyi etkilediğini bu yüzden bireyin öz yeterliliği tek başına yeterli olmayacaktır. Sosyal hizmet disiplini, sorunların değerlendirme ve müdahale sürecinde bireyler kadar bireyin çevresini de dikkate alması gerektiğini söylemesi ve Bandura'nın öz yeterlilik kavramı uyum içerisinde (Tuncay, 2009, s.13).

Güçlendirme yaklaşımına göre çalışan sosyal hizmet uzmanı, uygulamada, ekolojik sistem perspektifi ve güçler oryantasyonunu temel alır. Sosyal hizmet uzmanı, bağlam içindeki koşullar çerçevesinde, müracaatçının güçleri ve çevresel kaynakları araştırır ve problemler yerine güçlü yönler göre ihtiyaçları tanımlar. Güçlendirme yaklaşımına göre sosyal hizmet uzmanları çoklu sosyal sistemler düzeyinde sorunları çözmeye becerilerine sahiptirler ve bireysel problemlerle toplumsal konular arasındaki bağlantılara önem vermektedirler (Öntaş, 2004, s.40).

Güçlendirme yaklaşımında, güçlenmenin kişiler arası boyutu diğer kişilerle etkileşimde bulunma ve etkileme yeteneğine sahiptir. Kişinin içinde bulunduğu pozisyon, rolü, iletişim becerileri ve bilgileri kişiler arası güçlenme de bireyin duygularını etkilemektedir. Kişiler arası güç iki kaynaktan gelmektedir. Bunlar, sosyal statü ve kişinin yeni beceriler öğrenerek yeni pozisyonlar sağlamasıdır (Gutierrez, 1991 Akt. Öntaş, s.42).

Duyan'ın (2012, s.184) bildirdiğine göre, güçler perspektifinin kaynağı olarak müracaatçının kendi becerilerini kullanabilmesi için beş ilkeyi sosyal hizmet uzmanının yerine getirmesi gerektiğini önermektedir. Bunlar; birey, aile ve toplumun kendisine ait güçlerinin olduğu; travmaya, istismar veya hastalık mücadele etmek zedeleyicidir fakat bunlar fırsat kaynaklarının olabileceği; büyüme ve değişim kapasitelerini bilmediğinizi varsayarak birey, grup ve toplumun amaçlarını ciddi bir şekilde ele alınmalı; müracaatlara en iyi hizmeti müracaatçılarla iş birliği yapılarak verilebileceği ve bulunan her çevrenin kaynağının olduğunu vurgulamaktadır.

Sosyal hizmet uzmanının güçlendirme kapsamında yerine getirmesi gereken bazı görevler vardır. Bu görevler; müracaatlarına yönelik etiketlemeleri ortadan kaldırmayı sağlamak, mevcut kaynaklara ulaşabilmesi için bireylerin farkındalığının artırılması, müracaatçılardaki değişimin sağlanması için kendilerinin güçlü olduğunu görmelerinin yapısını oluşturmak, bireylerin güçlerine ve kaynaklarına inanmaktır (Saleebey,1997 Akt. Duyan 2012, s.185).

Simon sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarla ile çalışırken, sosyal hizmet uygulamalarında kullanabileceği bazı ilkeleri önermektedir. Bu ilkeler: müracaatçıların tercihleri ve gereksinimlerine göre güçlendirme programlarının şekillendiği; müracaatçıların sorunları kendi kendine çözebilmesi yaklaşımı içselleştirilmelidir; müracaatçıların güçlerini vurgulanarak, müracaatçılara bu yönde yapılandırılmadır; tercih edilen müdahale yöntemini uygulamak yerine, kendine has taleplere cevap verebilecek, sorunlara ve gereksinimlere uygun olarak düzenlenmeli; uygulamanın ve politika geliştirmenin önceliklerini belirlemek için liderlik yapmaları sağlanmalıdır (Simon, 1994 Akt. Duyan 2012, s.182).

Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların kendilerine olan saygısını ve güvenini inşa etmesine yardımcı olmalıdır. Müracaatçıların yeni beceriler kazandırılması sağlama ve müracaatçıyı yenilgiden kurtaran ve inanç davranışlarını sınırlandıran tavırlarını kırmaları için gerekli eylemleri hayata geçirmesi yönünde cesaretlendirmesi gerekir (Şen, 2013, s.34).

2.7.2.4 Sosyal Hizmette Ekolojik Yaklaşım

Ekolojik model, farklı yaşamlar arasında değişimler gerçekleşirken, birey, aile veya küçük grupların geçici sorunları ve ihtiyaçları olanlar diye ele alınmaktadır. Bireyler, yaş dönemlerine göre birden fazla değişikliklerle karşılaşmaktadır. Bunlar, yürümeye başlamak, yaş atlamak, ergenlik dönemine uyum sağlamak, mezun olmak, evlenmek veya emekli olmaktır. Bu modelin merkezi ise geçiş sorunları, küçük grupların ihtiyaçlarını bağdaştırmaktır. Bu sorunları tespitinde yaklaşımlar belirlenerek, bu sorunların çözümünde yardım etmek için uygulamalar gerçekleştirilir. Ekolojik model, yanlış diye benimsenmiş, bireyler arasındaki sorunlara ve gereksinimlere de odaklanmaktadır (Zastrow, 2014 s.17).

Bu yaklaşım, insan davranışlarına etki eden, dış ve iç kuvvetlerin temas halinde olan etkileşimlerine odaklanan, benzer olmayan durumlara karşı uyum sağlayan bireylerin davranışlarını tanımlayan, çevresi içindeki birey ve diğer sistemlerin meydana getirdikleri etkileri açıklamaktadır (O'Melia ve ark. 1998, Akt. Danış 2006, s.46).

Ekolojik modelin temel olarak ilgilendiği konu; birey, aile ve grupların geçiş problemleri ve ihtiyaçlarını ortaya koymaktır. Problemleri ve ihtiyaçları tanımlandığında müdahale yaklaşımları seçilebilecek ve birey, aile bu geçiş problemlerinin üstesinden gelmede ve bu süreçte ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olunabilecektir (Duyan, 2008, s.55).

Ekolojik yaklaşımda, bireyler buldukları çevre ile adapte olup uyum sağlayan ve gelişen canlılar olarak görülmektedir. Bu model içsel ve dışsal faktörleri araştırmaktadır. Ekolojik model bireyleri çevrelerine karşılık veren pasif canlılardan ziyade çevresiyle aktif etkileşime giren canlılar olarak görmektedir. Ekolojik yaklaşımın uygulanmasının kaynağında insancıl bakış, sorunlar ve etkileşimin birbirleri ile ifadesi, uygun ve tam bir değerlendirme süreci, başvuran bireye kaynak ve sosyal hizmet uzmanını kolaylaştırıcı olarak görmeyi, sorunlarla başa çıkma yollarını geliştirmek için çevreden yararlanmak gerektiğini söylemektedir (Duyan, 2012, s. 162).

Ekolojik yaklaşım, özel bir durumla karşılaşan sosyal hizmet uzmanının, birbiriyle ilişkisi olan birden çok faktör hakkında detaylı bir inceleme yapmasına yardım eden sistematik bir yapıdır. İnsan gelişiminin; fiziksel, bilişsel, ruhsal, duygusal ve sosyal olmak üzere beş boyutu ile ilgili yedi ekolojik düzeyin her birinde değerlendirilebilmektedir (Duyan, 2012 S. 164).

Sosyal hizmet uzmanları, ekolojik sistem yaklaşımında sistemler ve bireyler arasında bir tampon mekanizması gibi olup hem sistemleri hem de bireyleri bilmelidir. Bireyi ve bireyin özelliklerini, çevredeki sistemleri, koşulları ve olanakları bilmek birey ile çevre arasında uyumu sağlamak açısından başarılı çalışmalarını beraberinde getirecektir (Turan, 1999, s.312).

Ekolojik model, bireyler ve bireylerin çevreleri arasındaki düzenli olmayan bağlara vurgu yaparak, bireylerin sosyal sistemleri etkilemedeki kapasitelerini dikkate alarak, sosyal sorunlara karşı bakış açısını genişletmektedir. Sosyal sorunların ortaya çıkmasının nedeni olan temel politik, sosyal ve kültürel bağlamları ve bu bağlamlar içindeki koruyucu ve risk faktörüne odaklanmayı savunmaktadır. Bir toplumun kurumsal yapısı, politik ve ekonomik önderlerin toplumun iyilik hallerini geliştirme hususunda isteklilikleri ve yaygın sosyal değerler, ekolojik yaklaşım tarafından sosyal sorunların oluşumunda önemli etken olarak görülmektedir (Duyan, 2012 s. 165).

2.8 Aile Danışmanlığı ve Aile Terapisti

Aile danışmanlığı, aile bireyleri arasındaki ilişkilerin ve aile ortamının sağlıklı ve nitelikli olabilmesi için aile fertlerine verilen psikolojik bir destek hizmetidir (Karataş ve Nadir, 2016, s.122). Aile üyelerinin bir arada oldukları zaman, yaşadıkları problemleri, birlikte çözebilme becerileri kazandırabilecek, bir temele dayanan ve mevzuat çerçevesinde aile üyelerinin alması sağlanan psikolojik yardım çeşididir (Kılıç, 2016, s.39).

Aile danışmanlığı, aile bireyleri arasında sağlıklı bir iletişim ortamının sağlanması için aile bireylerine yapılan psikolojik bir yardımdır. Aile danışmanı, aile bir bütün olarak ele alır ve aile danışmanlığında, bireylerin; iletişim bozukluklarının kaynağını görebilmelerine, kopuk iletişim yollarını bırakmalarını sağlayıp, geliştirici yolları benimsemelerine yardımcı olur. Bu yardımın amacı ise; saygıya dayalı bir aile içi iletişim ortamının tahsis edilmesi, çocukların sağlıklı bir ailede yetişmelerine yardımcı olmaktır. Aile danışmanlığı, bireylerin iç dünyalarına hitap etmekte olup duygusal yönü ağır basan bir yardımdır (Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları, 1994, s.326).

Aile danışmanlığı hizmetlerinden yararlanmak için sadece problemlili bir aile olmak gerekmez. Sağlıklı, mutlu ve başarılı çocuklar yetiştirme isteğinde olan anne ve babalar da bu konuda bilgi edinmek istediklerinde, yazılı kaynaklar, konferans ve aile eğitimi kurslarından yararlanabilmektedirler (Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları, 1994, s.327).

Hiebert, Gillespie ve Stahmann'ın tespitlerine göre ailelerde görülen ve aile danışmanlığı desteği gerektiren temel problemler: iletişim problemleri veya eksikliği, ekonomik sorunlar, evliliğe yönelik gerçek dışı beklentiler, alkol ve madde bağımlılığı, şiddet şeklinde sıralanmaktadır (Ergin, 2015, s.181).

Aile danışmanlığı içeriği dört boyutta indirgenmesi mümkündür. Bunlar: ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi için eğitim, aileye çocuk eğitimi ve yetiştirilmesi hususunda yardımcı olmak, aile içi iletişimin devamlılığını sağlamak, aile fertlerinin rollerini verimli ve etkili bir şekilde yerine getirmelerine imkân vermektir (Akyürek, 1990, s.17).

Özgüven (2001, s.6)'e göre aile danışmanlığının temel amacı, ailenin bir sistem içinde değerlendirilerek üyelerinin aile içerisinde ve çevresinde işlevsel bir uyum sağlayabilmesidir.

Aile danışmanlığı sürecinin amaçları şu şekilde sıralanabilmektedir: aile içi bireysel ilişkilerin altında yatan kaygı ve tartışmaları onarabilmek, aile fertleri arasındaki hoşgörü ve anlayış potansiyelini arttırabilmek ve aile üyeleri arasında duygusal bir bağ oluşturabilmek, aile içi veya aile dışı kriz durumlarında aile üyeleri arasındaki desteği ve aile içindeki işbirliğini arttırmak, ailenin dayanıklılığını güçlendirmek, aile üyeleri arasında doğru davranış modellerini kazandırarak iletişim maharetlerini arttırabilmek, ailedeki toplumsal ve sorumluluk değerler bilincini sağlayabilmektir (Duman, 2001;186).

Geleneksel olarak aile içinde yaşanan sorunların birçoğu aile büyüklerinin arabuluculuk yapmasıyla, eşlerin iradeleri doğrultusunda, kendileri tarafından veya aile dışından birinin desteği ile çözülebildiği bilinen bir durumdur. Fakat günümüzde, geleneksel deste ve yardım talepleri giderek azalmış, toplumun sosyo-kültürel yapısındaki değişimler aile yapısını da değişme uğratmış ve çekirdek aileye dönüşmesinde rol oynamıştır. Aile yapısındaki değişimler, ailenin otorite mevzusunu ve aile içi sorunları çözebilecek mercileri değiştirmiştir. Geleneksel ailelerde arabuluculuk yapan aile büyüğü görevini aile danışmanlarına bırakmıştır. Bu bağlamda çekirdek aileler, bir önceki nesilin tecrübelerinden yararlanma konusunda eksik kalmaktadır. Geleneksel dönemlerde geçerli olan uygulamalardan farklı olarak aileye yönelik profesyonel destek ve danışmanlık hizmetlerine daha çok ihtiyaç duymaktadırlar (Özgüven 2014, s.4-5).

Günümüzde aile içi şiddet ve boşanma oranları gün geçtikçe artmaktadır. Aile ile ilgilenen birimler, bu sorunlara yönelik politikalar ve psiko-sosyal hizmet temelli çalışmalar sürdürülmektedir. Aile sisteminde artan sorunlar, bu sorunlara çözümler bulunamayış, aileye yönelik psiko-sosyal hizmet bütününde danışmanlık ve tedavi edici hizmetlerine duyulan önemi ve ihtiyacı da gün geçtikçe arttırmaktadır (Özbesler, 2011, s.120).

V. Aile Şurası'ndaki "Aile için Rehberlik, Danışmanlık ve Terapi Çalışmaları Komisyonu" raporunda komisyon kavramsal açıdan ilgili hizmetleri şöyle tanımlamıştır:

Aile Rehberliği: rehberliğin bilgi verici, eğitici, öğretici ve yönlendirici işlevleri bulunmaktadır. Aile rehberliği; ebeveynlere bireysel ya da gruplar halinde çocuk eğitimi, ana-baba tutumları ve sağlıklı iletişim gibi konularda bilgi verme hizmetidir (V. Aile Şurası, 2008, s.27).

Aile Danışmanlığı: danışmanlığın, iç görü ve farkındalık kazandırma, yeniden yapılandırma ve geliştirme işlevleri bulunmaktadır. Bu bağlamda aile danışmanlığı; sağlıklı bir iletişim ortamının yaratılması için tüm aile bireylerine yapılan psikolojik yardım hizmetidir. Ailenin yapısal, işlevsel ve gelişimsel özellikleri bakımından aile içi ve çevre ilişkilerinde karşılaştığı psikososyal işlevsellikle ilgili sorunların çözümüne yönelik uzmanlık gerektiren hizmetler bütünüdür (V. Aile Şurası, 2008, s.28).

Aile Terapisi: aile terapisinin biyo-psikososyal açıdan iyileştirici ve tedavi edici özellikleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, aile terapisi, sağlıklı bir aile ortamının yaratılması için gerektiğinde ruhsal hastalık tanısı koyma ve tedavi etme işlevlerini de içeren biyo-psikososyal bir tedavi hizmetidir (V. Aile Şurası, 2008, s.28).

2.9 Aile Arabuluculuğu ve Aile Danışmanlığı, Aile Terapistleri Arasındaki Farklar

Aile arabuluculuğu, aile danışmanlığı ve aile terapistleri kendi içinde karmaşıklığa neden olabilecekleri uygulamalardır. Bu konunun netlik kazanması ve aradaki farkların daha iyi anlayabilmek adına tablo şeklinde farklar belirtmiştir (Parkinson, 2017, s.23).

Tablo:2 Aile Arabuluculuğu ve Aile Danışmanlığı, Aile Terapistleri Arasındaki Farklar

Danışmanlar, terapistler	Aile arabulucuları
Eşlerden tek birine danışmanlık verebilir	Daha baştan her iki eşi de dâhil eder
Müşterileri barışma yolu arıyor olabilir	Temel olarak ayrılmakta/boşanmakta olan çiftler için arabuluculuk yapar
Yasal süreçlerle ilintisi yoktur	Yasal süreçle ilintisi vardır
Yazılı sözleşmeyle başlaması pek muhtemel değildir	Genellikle kısa vadelidir
Uzun vadeli olabilmektedir	Geçmiş yerine şimdiki zamana ve geleceğe odaklanır
Kişisel/ailesel geçmiş ve şimdiki zamanı düzeltebilecek deneyimleri araştırabilir	Mutabık kalınan kararlara ve ebeveyn düzenlemelerine odaklanır
Duygulara, algılara ve ilişkilere odaklanır	Mutabık kalınan kararlara ve ebeveyn düzenlemelerine odaklanır
Yetişkinlerin bakış açılarına ve ihtiyaçlarına odaklanır	Çocuk-ebeveyn ilişkilerine ve çocuğun ihtiyaçlarına odaklanır
Kişisel anlayışı arttırmayı hedefler	Katılımcıların daha iyi iletişim kurmalarına yardımcı olmayı hedefler
Psikoanaliz kuramını kullanabilir	Arabuluculuk kuramını, sistemler kuramını, vs. kullanır.
Düşünüşü teşvik eder	Tartışmaları yapılandırır, olasılıkları etkin şekilde araştırır
Danışan-danışman ilişkileri bir süre için bağımlılık getirebilir	Katılımcıların otonomluğunu güçlü kılmayı, mahkeme işlemlerinden kaçınmayı amaçlar
Yazılı bir sözleşme ile sonuçlanmayabilir	Mutabakat Zaptı taslağı oluşturur
Yetişkinlere ilişkin bilgiler verir	Yetişkinlere ilişkin bilgiler verir

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, sorularına, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve çözümleme tekniklerine değinilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Nitel ve betimleyici bir araştırma modeli kullanılan bu çalışmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği bir araştırma olarak kabul edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 45).

3.2. Araştırma Soruları

Araştırma amacına uygun olarak 2 temel soruyu merkezine almıştır. Birincisi, aile bütünlüğünün korunmasında aile arabuluculuğu sistemi gerekli midir? İkincisi ise aile arabuluculuğu sistemi nasıl yapılandırılmalıdır ve nasıl uygulanmalıdır?

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini 81 ilde Adalet Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren adliyelerin aile mahkemelerinde çalışan hâkimler, sosyal çalışma görevlileri ve aile mahkemeleri dosyasına bakan arabuluculuk yapan avukatlar; boşanmış bireyler ve boşanma süreci devam eden bireylerden oluşturmaktadır. Fakat bu evrene ulaşmak imkânsız olduğundan çalışma evreni seçilmiştir. Bu seçim sonucunda İstanbul Bakırköy Adliyesi'nde aile mahkemelerinde görev yapan hâkim, sosyal çalışma görevlileri (sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagog) ve aile mahkemesi dosyasına bakan arabuluculuk yapan avukatlar; Bakırköy Adliyesi'nde boşanmış veya boşanmaları devam eden bireyler çalışma evreni olmuştur. Bu çalışma evreninden de örnekleme gidilmiştir. Araştırmada amaçlı örnekleme yolu izlenmiş olup ölçüt örnekleme göre çalışma grubu oluşturulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2016 s.115). Katılımcıların örnekleme dâhil edilmesinde hâkimlerin ve sosyal çalışma görevlilerin, aile mahkemelerinde çalışıyor olmaları; avukatların aile mahkemesi dosyalarına bakıyor olmaları ve arabuluculuk yapıyor olmaları, boşanmış ve boşanması devam eden bireylerin ise boşanma deneyimini tecrübe etmiş olmalı esas alınmıştır. Örneklem, yapılan nitel çalışmada Bakırköy Adliyesi'ne bağlı aile mahkemelerinde görev yapan veya davası olan kişilerle iletişime geçilebilen, bu gruplardan dörder kişi olarak belirlenmiş, toplamda 20 kişi ile görüşülmüştür.

3.4. Veri Toplama Araçları

Görüşme ilk bakışta kolay bir veri toplama yöntemi gibi görülebilir ve sadece konuşma dinleme gibi herkes tarafından kullanılan temel becerileri gerektirdiği düşünülür. Ancak görüşme; beceri, duyarlılık, yoğunlaşma, bireyler arası anlayış, öngörü, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi pek çok boyutu kapsamı açılardan, hem sanat hem de bilimdir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.96).

Veriler yarı yapılandırılmış sorularla ile toplanmıştır. Önceden hazırlanan soru formu kullanılarak açık uçlu sorular sorulmuş, etkin dinlenme gerçekleştirilmiş ve zaman zaman ek sorularla araştırma konusuna ilişkin detaylı bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu aşamada dört hâkim, dört avukat, dört sosyal çalışma görevlisi, dört boşanmış birey ve dört boşanma süreci devam eden bireyden oluşan 20 kişi ile gerçekleştirilmiştir.

3.5 Verilerin Analizi

Yapılan görüşmelerde katılımcıların isteğine bağlı olarak ses kayıt cihazı kullanılmış veya veriler not tutularak alınmıştır. Elde edilen verilerin dökümlerini sadece araştırmacı tarafından okunmuş ve dinlenmiştir. Daha sonra araştırmacı verileri kodlamıştır.

Görüşme tekniği kullanılarak verilere ulaşılması planlanan bu araştırmada verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır.

Betimsel analiz, dört aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşamada araştırmacı araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme ve gözlemlerde yer alan boyutlardan hareket ederek veri analizi için bir çerçeve oluşturur. Böylece verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmiş olur. İkinci aşamada araştırmacı daha önce oluşturmuş olduğu çerçeveye dayalı olarak verileri okur ve düzenler. Bu süreçte verilerin anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesi önem taşımaktadır. Üçüncü aşamada araştırmacı düzenlemiş olduğu verileri tanımlar. Bunun için gerekli yerlerde, doğrudan alıntılara da başvurmak zorunda kalabilir. Dördüncü aşamada araştırmacı, tanımlamış olduğu bulguları açıklar, ilişkilendirir ve anlamlandırır. Araştırmacı bu aşamada ayrıca yapmış olduğu yorumları daha da güçlendirmek için bulgular arasındaki neden sonuç ilişkilerini açıklar ve gereksinim duyulması durumunda farklı olgular arasında karşılaştırma yapar (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.159).

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıklarına baktığımızda; Adliye alışanı olan hâkimlerin, iş yüklerinin fazla olduğu için araştırmaya katılmak için gönüllü olmak istememeleri, arabuluculuk yapan avukatların iş yüklerinden dolayı kısıtlı zamana sahip olması, boşanma deneyimi yaşayan bireylerin, yaşadıkları olayları anlatırken kötü hissetmeleri ve konuşmayı sonlandırmak istemeleridir.

4. BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulguların, kavramsal çerçeve ve kuramla uyumlu olduğu görülmüş, ulaşılan tema ve kavramlar araştırmanın amaçları açısından anlamlı bir bütün oluşturmuştur. Ayrıca araştırmada katılımcıların görüşlerine doğrudan yer verilmiş, bunlardan yola çıkılarak sonuçlar tartışılmıştır. Araştırmanın bulguları benzer araştırmalarla test edilebilir niteliktedir. Bulgular yorumlanırken; adliye çalışanları ve adli sisteme dâhil olup boşanma sürecini deneyimleyen bireyler olarak 2 sınıfta toplanmıştır. Öncelikle araştırmanın katılımcıları olan hâkim, avukat, sosyal çalışma görevlileri, boşanmış bireyler ve boşanması devam eden bireylerin tanıtıcı bulgularına yer verilmiş, ardından araştırmanın ana konusunu teşkil eden aile bütünlüğünün korunmasında aile arabuluculuğunun gerekliliğine ilişkin bulgular ele alınmıştır.

4.1 Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme yapılan katılımcıların temel bilgileri verilmiştir. Sonraki bölümlerde ise görüşmelerden elde edilen veriler, nitel araştırma yönteminin betimsel analiz tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir. Aile bütünlüğünün korunmasında aile arabuluculuğunun gereksinimi anlayabilmek için, adalet sisteminde yer alan aktörlerin, öznel bakış açıları yardımıyla anlaşılmaya çalışılmıştır. Bulgular bölümünün, tematik çerçevesi, adliye çalışanı olan; hâkim, avukat ve sosyal çalışma görevlilerinin ve boşanma sürecini deneyimleyen bireylerin yorumlarından oluşturulmuştur. Ayrıca araştırmanın nitel yöntemle tasarlanması nedeniyle amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak alanda deneyimli ve araştırmaya katılmaya istekli olan meslek elemanı ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılması tercih edilmiştir.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların mesleği, iş deneyimi; evlilik yılı, boşanma durumu tabloda verilmiştir. Görüşme yapılan katılımcılar adli sistemde çalışmaları ve adli sisteme dâhil olmaları nedeniyle isimlerinin ve çalışma yerlerinin gizli tutulmasını talep etmişlerdir. Araştırmanın etik ilkeleri açısından katılımcıların anlatımlarından elde edilen metinlerde kişileri tanıtıcı bilgilere yer verilmemiş, katılımcıların isimleri yerine meslek unvanları ve boşanma durumları numaralandırılmak suretiyle veri analizi yapılmıştır.

Tablo 3: Adliye Çalışanları Katılımcılar.

No	Cinsiyet	Katılımcı Kodu	Mesleki Unvan	İş Deneyim Süresi
K1	Kadın	Hâkim 1	Hâkim	8 Yıl
K2	Erkek	Hâkim 2	Hâkim	8 Yıl
K3	Kadın	Hâkim 3	Hâkim	22 Yıl
K4	Erkek	Hâkim 4	Hâkim	32 Yıl
K5	Erkek	Avukat 1	Avukat (Arabulucu)	11 Yıl
K6	Erkek	Avukat 2	Avukat (Arabulucu)	12 Yıl
K7	Kadın	Avukat 3	Avukat (Arabulucu)	20 Yıl
K8	Kadın	Avukat 4	Avukat (Arabulucu)	27 Yıl
K9	Erkek	Sosyal Çalışma Görevlisi 1	Sosyal Çalışma Görevlisi	3 Yıl
K10	Kadın	Sosyal Çalışma Görevlisi 2	Sosyal Çalışma Görevlisi	8 Yıl
K11	Kadın	Sosyal Çalışma Görevlisi 3	Sosyal Çalışma Görevlisi	13 Yıl
K12	Erkek	Sosyal Çalışma Görevlisi 4	Sosyal Çalışma Görevlisi	14 Yıl

Araştırmaya katılanların alanında deneyimli, adalet sisteminde karar verici olan aile mahkemeleri hâkimleri, aile mahkemelerinde çalışan sosyal çalışma görevlileri (sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagoğ) ve tarafların savunucuları olan, aile mahkemeleri dosyalarına bakan (boşanma, nafaka, velayet değişikliği, kişisel ilişki) avukatlardan oluşmaktadır.

Tablo 4: Boşanma Süreci Yaşayan Katılımcılar.

No	Cinsiyet	Katılımcı Kodu	Boşanma Durumu	Evlilik Yılı
K13	Erkek	Boşanmış Birey 1	Boşanmış	6 Yıl
K14	Kadın	Boşanmış Birey 2	Boşanmış	8 Yıl
K15	Kadın	Boşanmış Birey 3	Boşanmış	8 Yıl
K16	Kadın	Boşanmış Birey 4	Boşanmış	15 Yıl
K17	Erkek	Boşanması Devam Eden Birey 1	Boşanması Devam Ediyor	1.5 Yıl
K18	Erkek	Boşanması Devam Eden Birey 2	Boşanması Devam Ediyor	20 Yıl
K19	Kadın	Boşanması Devam Eden Birey 3	Boşanması Devam Ediyor	10 Yıl
K20	Kadın	Boşanması Devam Eden Birey 4	Boşanması Devam Ediyor	25 Yıl

Araştırmaya katılan boşanma deneyimi yaşanan; boşanmış ve boşanma süreci devam eden bireyler çocuk sahibi bireylerden oluşmaktadır.

4.2 Parçalanmış Aile ve Aile Bütünlüğü

Parçalanmış aile; eşlerin yasal olarak kurdukları evlilik birlikteliğini, yine yasal yollarla sona erdirmesi sonucu, müşterek çocukların hâkim kararıyla eşlerden birine verilmesi, eşlerden birinin çalışma amacıyla geçici olarak evi terk etmesi ya da ölmesi gibi nedenlerle ortaya çıkmış bir aile türünü ifade etmektedir (Özatça, 2009, s.51).

Hâkim-1, anne, baba ve çocukların bir arada mutlu bir şekilde yaşamasını aile bütünlüğünü sağladığını, anne ve babanın ayrı olması halinde aile bütünlüğünü sağlayamadığını belirtmektedir.

“Aile bütünlüğü, anne, baba ve çocuğun birbirleriyle huzurlu, mutlu, geleceğe yönelik umutlu beraber devam ettirdikleri birliktelik. Bir arada yaşamaları gerekiyor. Boşanmış insanların ayrı ayrı ebeveynlerin çocukları ile aile bütünlüğü mümkün olabilir fakat boşanmış insanların çocuklar için bile olsa aile bütünlüğü koruması gerektiği fikrine ben katılmıyorum.”(Hâkim-1)

Hâkim-2, anne, baba ve çocukların bir arada yaşayıp ortak hareket etmelerinin aile bütünlüğünü sağladığını belirtmektedir.

“Karı, koca ve çocukların birlikte hareket etmelerini, hayata dair bir arada karar verip birbirlerine danışmayı ifade ediyor.”(Hâkim-2)

Hâkim-3, anne, baba ve çocukların güven içinde bir arada yaşamalarının aile bütünlüğünün temel şartı olduğunu vurgulamaktadır.

“Eşler ve çocukların, güven ve sadakat altında bir arada yaşadığı bir topluluk. Aile bütünlüğünün sağlanması için bir arada yaşamaları gerekiyor.”(Hâkim-3)

Hâkim-4, aile bütünlüğü için aile üyelerinin bir arada mutlu bir şekilde yaşamaları gerektiğini vurgulamaktadır.

“Aile bütünlüğü; annenin, babanın ve çocukların, mutlu bir şekilde bir arada yaşadığı yerdir. Bu şekilde yaşayan aile bir bütün ailedir. Anne ve babanın aynı evde olmadığı bir aile parçalanmış bir ailedir, aile bütünlüğü burada yoktur.”(Hâkim 4)

Aile mahkemelerinde yargılayıcı olan Hâkimler aile bütünlüğünün; bir arada yaşayan anne, baba ve çocuklardan oluştuğu; parçalanmış ailelerin aile bütünlüğünü sağlayamadıklarını düşündüğü bulgusu elde edilmiştir.

Sosyal Çalışma Görevlisi-2, aile üyelerinin bir arada olmasının aile bütünlüğünü sağladığını belirtmektedir.

“Fiziksel olarak bir ailenin bir arada olmasının dışında manevi olarak bir arada olmayı ifade ediyor. Birlik bir arada olmayı çağırıyor.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-2)

Sosyal Çalışma Görevlisi-3, aile üyelerinin aynı ortamda yaşamalarıyla aile bütünlüğünün sağlandığını, parçalanmış aile olduktan sonra aile bütünlüğünün dağıldığını ifade etmektedir.

“Anne, baba ve çocuğun mutlu yaşadığı bir ortam. Ayrı yaşayan insanların aile bütünlüğünü sağlaması çok zor. Bizim baktığımız dosyalarda da boşandıktan sonra çocuğun çıkarları doğrultusunda birlikte hareket edebilen çift çok az.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-3)

Sosyal Çalışma Görevlisi-4, aile fertlerinin bir arada yaşaması durumunda aile bütünlüğünün sağlandığını, boşanma durumunda bunun gerçek dışı olduğunu vurgulamaktadır.

“Anne, baba varsa çocuklar hepsinin bir arada yaşadığı bir bütünlük. Anne ve baba ayrıken bir aile bütünlüğü sağlanmıyor, insanlar rol yapmaya başlıyorlar.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-4)

Aile mahkemesinde boşanma sürecindeki ailelerle ilgili çalışan sosyal çalışma görevlileri, aile bütünlüğünün; bir arada yaşayan anne, baba ve çocuklardan oluştuğu; parçalanmış ailelerin aile bütünlüğünü sağlayamadıklarını düşündüğü bulgusu elde edilmiştir.

Avukat-1, bir arada yaşayan aile üyelerinin uyum içinde hareket etmesinin aile bütünlüğünü sağladığını, ayrılımları durumunda bu uyumun kaybolduğunu ifade etmektedir.

“Aile bütünlüğü benim için bir ailenin bu hayat içerisinde yaşadıkları her şey için uyumlu hareket etmesini ve birbirlerine destek olmalarını ifade ediyor. Boşanmış ailelerin Türkiye'deki algı gereği bir aile bütünlüğü

sağladıklarını düşünmüyorum ama muhakkak bunun örnekleri de vardır.”(Avukat-1)

Avukat-2, bir arada huzur içinde yaşayan ailelerin aile bütünlüğünü sağladığını fakat sonrasında aile bütünlüğünün dağıldığını ifade etmektedir.

“Aile bütünlüğü her şeyden önce huzuru, sağlıklı bir nesli ifade ediyor. Bir aile kavramının temelinde anne baba çocuk ilişkisi kurulduğu için parçalanmış ailenin, aile bütünlüğü açısından çok sağlıklı olduğunu düşünmüyorum. Çevremde de gördüğüm birçok kişide aynı şeyi yaşadığı gözlemledim. Ne kadar böyle işte ‘ben huzurlu olacağım’ deseler de hep ikilem içerisinde; bir geçmiş ile ilerisi arasında arada kalmışlık yaşıyor. Ama çocuklar açısından ben aile kavramının netleşmediğini tam tersi bir karışıklık yarattığını ve onların içerisinde de psikolojik olarak manevi olarak bir boşluk oluşturduğunu düşünüyorum bu da tabii kişiliklerine yansıyor.”(Avukat-2)

Avukat-3, aile bütünlüğünün anne, baba ve çocukların bir arada yaşadıkları bir ortamla sağlandığı, parçalanmış ailelerde ise ideal anlamda bunun olmadığını vurgulamaktadır.

“Karı kocanın, bir arada yaşaması belki çocukları varsa onlarla, bir evlilik birliği içerisinde yaşaması demek ama aslında diğer anlamı da aşağı yukarı aynı. Sonuçta anne, baba ile birlikte çocukların aynı ev içerisinde sağlıklı bir şekilde, sağlıklı bir evlilik içerisinde yaşamalarıdır. Parçalanmış ailelerin, aile bütünlüğünü ideal anlamda oluşturması zor çünkü; çocuklu ailelerin ebeveynleri, duyarlı bir anlayışta olsa da çocuğun önceliğini, yararını düşünse de; tabii ki bir arada yaşamadıkları için çocuğun 18 yaşında bitirene kadar uzakta bir ebeveynin yanında, yaşadığı düşünülünce; ne olursa olsun ideal bir evlilik bütünlüğü içerisinde, aile bütünlüğü içerisindeki kadar sağlıklı değil.” (Avukat-3)

Avukat-4, aile üyelerinin bir arada saygı ve sevgi temelli bir ortamda yaşamalarının aile bütünlüğünü sağladığını, parçalanmış ailelerin de aile bütünlüğünü koruyabildiğini ama çok istisnai durumlarda olduğunu vurgulamaktadır.

“Aile bütünlüğü karı koca ve çocuklardan oluşan çekirdek ailenin uyumlu bir biçimde yaşayabildikleri, dayanışma, saygı, sevgi ve huzurlu bir ortam içerisinde geçirdikleri zaman. Bu arada tabii aile içindeki bireylerin birbirine destekledikleri gelişmeleri için katkıda buldukları ve kendilerine ait alanlarını hedeflerine saygılı oldukları bir ortam. Parçalanmış ailelerde

çok kolay olmamakla birlikte aile bütünlüğünü sağlayabilir. Pratikte bunun çok olası olduğunu görmüyoruz. Yani çok istisnai durumlarda taraflar burada uyumlu bir süreç içerisinde olabiliyorlar. Ama genele baktığımızda Türk insanının geleneksel yapısı bunu pek uygulamak adına sanki uygun değilmiş gibi geliyor. “(Avukat-4)

Tarafların savunucuları avukatlar, aile bütünlüğü; anne baba ve çocukların fiziksel olarak bir çatı altında yaşadığı, boşanma durumunda ebeveynlerin aile bütünlüğünü büyük ölçüde sağlayamadıkları düşünülmektedir.

4.2.1 Boşanma Nedenleri

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın “Boşanma Nedenleri Araştırması” (2014, s.76) yaptığı araştırmaya göre, Türkiye'de boşanmalardaki nedenler: yakın çevrenin evliliğe müdahalesi, aldatma, ekonomik sorunlar, şiddet, yaşam tarzı, tarafların eki alışkanlıklarının devam etmesi, kişisel değerler; eşlerden birinin ev içinde görev ve sorumlulukları yerine getirmemesi, cinsel hayat, çalışma hayatı, işsizlik ve evlilik öncesi eşini yeterince tanıyamamasıdır.

Boşanması devam eden birey-1'in sosyal bir yapıda olduğu, ikili ilişkilere ve çevre unsuruna önem verdiğini fakat eşinin sosyal bir yapıda olmadığı ve evin sorumluluklarını yerine getirmediği bu yüzden boşanmak istediğini belirtmiştir

“Bizim evliliğimizde en büyük neden eşimin sosyal olmamasıydı. Hiç kimseyle konuşmamasıydı. Eşim ailem veya yakın arkadaşım ile konuşmaktan uzaktı. Eşim evin sorumluluklarını da yerine getirmiyordu.”(Boşanması Devam Eden Birey-1)

Boşanması Devam Eden Birey-2, evliliklerinde sorun yaşamadıklarını fakat eşinin kendisine, temizlik yapmadığı, sinkaflı sözler kullandığı ve kültür farkından dolayı anlaşamadıkları için boşanma nedenleri sunduğu fakat gerçek nedeninin eşinin kendisini aldatması olduğunu vurgulamıştır.

“Ben hala neden boşanıyoruz onu daha bilmiyorum, eşime sorarsanız o da bilmiyordur. Ama onun dilekçede ki ifadeleri şu şekildeydi: ‘temizlik yapmadığı, küfürlü konuştuğumu ve kültür farkı olduğu için anlaşamadığımı’ söylemiş. Ama ortadaki asıl neden ise eşimin beni farklı biriyle aldatmasıydı. O kadınla evlenmek istediği için benden resmi nikâhımı almak istedi.”(Boşanması Devam Eden Birey-2)

Boşanması Devam Eden Birey-3, boşanma nedenini tamamen eşine bağlamakta, eşinin sorumluluk sahibi olmadığını, bu yüzden bir işinin olmadığını ve ailesini sahiplenemediğini vurgulamaktadır.

“İletişimsizlik, sorumluluk sahibi olmaması, iş hayatının olmaması, beni ve çocukları sahiplenememesi.” (Boşanması Devam Eden Birey-3)

Boşanması Devam Eden Birey-4, evliliklerindeki sorunların farkında olduğunu, fakat bunları boşanma nedeni olarak görmediğini, evliliklerindeki sorunların kaynağını iletişimsiz ve fikir uyuşmazlığı olarak kategorilendirdiğini ifade etmiştir.

“Fikir uyuşmazlığı, geçimsizlik, iletişim sorunlarımız var. Benim ondan istediklerimi o yapmıyordu, onun benden istediklerini ben yapmıyordum sanırım ki boşanma davası açılmış”. (Boşanması Devam Eden Birey-4)

Boşanmış Birey-1, eşinin ailesine çok düşkün olduğunu, sık sık şehir dışına çıktığını ve uzun süreli kaldığı için bu durumdan yorulduklarını ve aralarında geçimsizlik yaşadıklarını ifade etmiştir.

“Geçimsizlik, uyuşmazlık oldu, eski eşim ailesine çok bağlıydı, ailesi Ankara'daydı çok sık Ankara'ya gidiyordu, yılın 6 ayı Ankara'da oluyordu bu durum bizi baya yordu.” (Boşanmış Birey-1)

Boşanmış Birey-2, evliliğinde eşiyile olan beklentisini tamamen farklı olduğunu, kendisinin ve eşinin farklı kurguları olduğu bu yüzden boşandıklarını vurgulamıştır.

“Gelecektekenden yana aynı şeyleri beklemiyorduk. Çocuklarla ilgili kurgularımız, kazancımızla ilgili kurgularımız, gelecekte yaşamak istediğimiz yer, her şey çok farklıydı.” (Boşanmış Birey-2)

Boşanmış Birey-3, eşinin değiştirmiş çevre değişikliği sonrasında sorun yaşadıklarını, bu değişiklik sonrası fikir uyuşmazlıklarının ortaya çıktığını, maddi ve ekonomik sorunlar yaşadıklarını ve eşinin kendisine fiziksel şiddet uyguladığı için boşandıklarını ifade etmiştir.

“Eşimin çevre değişikliğinden kaynaklanan sorunlar, fikir uyuşmazlıkları, maddi ve ekonomik nedenler, fiziksel şiddet.” (Boşanmış Birey-3)

Boşanmış Birey-4, evliliklerindeki kişisel farkındalık, çevre faktörü gibi nedenlerin evliliklerini eskittiğini ve eşleri arasında saygının kalmadığı için boşandıklarını ifade etmiştir.

“Sorunlar son 2 yılda çıktı. Evliliğimizin eskidiği, birbirimize saygı kalmadığı, tükenmişliği hissettim. Boşanmamız da, çevre faktörü, aile ile bir binada oturma, kişisel farklılık, çevre değişikliği de neden oldu.”(Boşanmış Birey-4)

Adli sürece dâhil olup, boşanma deneyimini yaşayan bireylerle yapılan görüşmeden elde edilen veriler doğrultusunda, boşanmalarındaki nedenler: fikir uyuşmazlığı, iletişimsizlik, sorumlulukları üstlenmeme, aldatma, beklentilerin karşılanmaması, ekonomik nedenler ve fiziksel şiddetten kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Avukat-1’e göre boşanmalardaki en önemli iki faktörün aldatma ve maddi nedenler olduğunu vurgulamıştır.

“Aldatma ve ekonomik sebepler.”(Avukat-1)

Avukat-2’ye göre eşlerin birbirinden farklı hayat yaşadıklarını ve bir bütün olmadıklarını, eşlerin birbirleriyle hayatlarını devam ettirme hususunda kararsız kaldıklarını ve bu durumda ben kavramını ortaya çıkardığını, biz kavramında buluşmadıklarını bu yüzden sorunların sıralanıp geldiğini vurgulamıştır.

“Bence boşanma temellerini altında yatan sebep; iki tarafın da farklı hayat yaşayıp bu yaşadıkları hayatı, hayattan beklentileri ile entegre edememelerinden kaynaklı bir sıkıntı. Eşiyle yaşadığı bir hayatı var ancak bu yaşadığı hayatı isteyip istemediği ile ilgili kendi içinde net bir sorunun cevabını bulamadığı için zamanı geçirmek için yaşıyor ama devamlı olarak dışarıda, farklı hayatlara özenerek yaşamaya devam ettiği için bir noktadan sonra ben kavramı çıkmaya başlıyor. Bizi oluşturamadığı için ‘bu yaşama birlikte devam ettirelim, ikimiz birlikte nerde zevk alıyoruz, ne ihtiyaçlarımız var ya da ben burada mutlu muyum’ sorusunu kendisine sormadığı için bu sefer dışarıda bir şeyler yaşamaya başlıyor. ‘Ben kavramı’ çıkıyor. Ben kavramı çıkınca egolar ortaya çıkıyor, sorunu oturup konuşup çözebilecekken; o uzaklaşma fazlasıyla olduğu için ondan sonra olay şuna dönüyor, ‘ben onu yapmışım da o beni anlamıyordu da’ şeklinde sürekli bencil konuşulmaya başlanıyor. Hukukta bunun temelinin sarsılması, aldatma gibi birçok sebepler yazılmış kanunda ama bence en temel sebebi: ‘kişilerin ortak yaşamla ilgili kendi içlerinde yaşamak

istedikleri o yaşamı eşiyile birlikte entegre edememesinden kaynaklı bir sıkıntı var.”(Avukat-2)

Avukat-3’e göre boşanmaların altındaki en büyük sebebin ekonomik nedenler olduğu, daha önceki yıllarda aile müdahalesinin çok olduğu, evliliklerin aldatma ve sosyal medya kullanımından kaynaklı olarak bittiğini belirtmiştir.

“Daha çok ekonomik sebepler olabiliyor. Eşlerin birbirlerini aldatması; sadakatsizlik sebepleri olabiliyor. En başta bunlar gelir. Tabi başka sebeplerde olabiliyor eskiden daha çok hani mesleğin başındayken gözlemlediğim; eşlerin anne babalarının ailelerinin müdahaleleriydi ama günümüzde son dönemlerdeki son beş altı yıldır baktığımda, davaları düşündüğümde, daha çok ya ekonomik sebeple ya aldatma. Birbirinde tetikleyebiliyor bunlar; sosyal medya bu konuda çok fazla. İnternet ve sosyal medya çok etkili; hem ekonomik ve duygusal beklentilerin artması konusunda etkili insanların üçüncü kişilere ulaşabilmesinin kolaylaşması konusunda etkili, olumsuz bir etkisi olduğunu düşünüyorum.”(Avukat-3)

Avukat-4’e göre evliliklerin bitmesinde en büyük faktörün ekonomik nedenler olduğu fakat eşlerin hayal ettikleri ve gerçekteki yaşamların çok farklı olması, hayal ettikleri yaşama kavuşamaması; aile müdahalesi, aldatma olarak vurgulamaktadır.

“Bana göre boşanmaların temelinde yatan en çok şey: tarafların ekonomik anlamda yaşadıkları sıkıntılar. Ekonomik anlamda yaşanan sıkıntıları eve yansması eşlere yansması doğal olarakta ekonomik kaosun bir biçimde insanların özel hayatlarına da yansımadır. Büyük ölçüde özellikle adli yardım dosyalarında ve dar gelirli kesimin dosyalarında; tamamen insanların hayal ettikleri hayatın başka bir şey olduğunu, özellikle işte medya, televizyon, diziler, filmler vs. ile başka bir hayatın görselini görüp, kendi hayatlarının bundan çok farklı olduğunu görüp yüzleştiklerinde. Bu anlamda daha üst gelir grubunun arzu ettiği talepleri birbirlerine dayattıkları ama ekonomik olarakta bunlara yeterli olmadıkları için karı koca arasında bir çatışma çıktığını daha çok gözlüyorum. ‘Ben de böyle bir hayata layığım, işte ben de işte en az o kadınlar gibi yaşamayı hak ediyorum ama işte kocan bana neden tek taş almıyor, kocam bana neden işte çiçek göndermiyor, neden işte benimle yeterince ilgilenmiyor ya da neden bu şekilde hitap etmiyor’ gibi bir takım serzenişler ile başlayan bir çatışma durumu oluyor. Yine aynı şekilde işte tarafların anne babalarının akrabalarının bir takım müdahaleleri, bu kayın valide gelin çatışması

dediğimiz mesele de ciddi şekilde aile birliğinin çatırdaması neden oluyor. Zaman zaman 'benim anneme bakman gerekiyor. Ondan izin almadan bir yere gitmem gerekiyor ya da bana haber vermeden şunu yapmaman gerekiyor' gibi bir takım söylemler insanların birbirlerine karşı saygısız üslup kullanmasına sonrasında da işin bitti miktar şiddete düşmesine neden oluyor. Sosyal medyanın da bu anlamda ben çok olumsuz etkilediğini düşünüyorum. Herkesin elinde bulunan cep telefonlarında bir biçimde başka insanlarla iletişime ve etkileşime geçmelerini çok kolay olduğunu. Bu anlamda da olduklarından farklı sahte kimlikler ile bir takım yazışmaların, görüşmelerin yapıldığı dolayısıyla da aile birliğinin en önemli olmazsa olmazı sadakat meselesinin bu anlamda örselendiğini görüyorum. İnsanlar burada yaptıkları yazışmaları, işte karı ya da koca birbirlerinin özel hayatını fazlasıyla merak edip, bunları araştırıp, sonrasında da buradaki yazışmaları boşanma sebebi olarak gündeme getiriyorlar.”(Avukat-4)

Tarafların savunucusu olan avukatlarla yapılan görüşmelerde, boşanma nedenlerinin temel kaynağı olarak aldatma ve ekonomik nedenler ön plana çıkmaktadır. Bunlar dışında, eşlerin birbirinden beklentileri, eşlerin ailelerin evliliklerine müdahalesi, sosyal medya kullanımı gibi unsurlarda boşanma nedenleri olarak sıralamaktadırlar.

Hâkim-1'e göre mahkemelerde boşanmanın daha çabuk gerçekleşmesi için boşanma davalarının evlilik birliğinin sarsılması' adıyla geldiğini, bunun genel boşanma nedeni olduğunu, özel boşanma nedenlerinin ise zorluğu ve kanıt gerektirdiği için daha az geldiğini, bunların başında da zina ve hayata kaste müdahaleden geldiğini ifade etmiştir.

“Evlilik birliğinin sarsılmasıdır. Bu hem yargılamanın daha kolay olması, ispatlama ihtimalinin daha fazla olması sebebiyle tarafların başvurdukları hukuki sebep. Özel sebepler ise ispatı daha zor olup ayrıca kimilerinde de belirli süre içerisinde açılması gerektiğinden daha az açılıyor fakat özel boşanma sebepleri aynı zamanda genel boşanma yani evlilik birliğinin sarsılması, boşanma sebebinin de içinde olduğundan daha ziyade açılan evlilik birliğinin sarsılması, Zina daha çok açılıyor. Hayata kaste müdahalede, suç işleme sebebiyle de gelir.”(Hâkim-1)

Hâkim-2'ye göre genel olarak ekonomik nedenler, geçimsizlik ve sorumsuzluk, aldatma nedenlerinden boşanma davalarının açıldığını, evlilik içerisinde belli bir yıldan sonra ise bireyin ben kavramını ön planda tuttuğunu vurgulamaktadır.

“Ekonomik sebepler, geçimsizlik, eve karşı sorumsuzluk, evlilikte belli bir yıldan sonra kendisi için yaşama ve aldatma olarak en sık rastladığım boşanma nedenleridir.”(Hâkim-2)

Hâkim-3’e göre boşanma nedenleri zina, cürüm ve haysiyetsizlik olduğunu bunlarında aile birliğinin temelden sarsılması altında açıldığını ifade etmiştir.

“Aile birliğinin temelden sarsılması, zina, cürüm ve haysiyetsizlik.”(Hâkim-3)

Hâkim-4, boşanma nedenlerine farklı bir pencereden bakıp, tarafların boşanma nedenlerini gizlediğini, boşanma nedenlerini tespit edebilmenin kolay olmadığını, tarafların büyük çoğunluğunun kendi içinde boşanma nedenlerini gizlediklerini; diğer nedenlerin ise, aldatma, ekonomik nedenler, şiddet, sorumlulukları yerine getirmeme ve ihmâl olarak ifade etmiştir.

“Boşanmak içinler bize geldiğinde sorunlarını tam sağlıklı olarak dilekçeye aktaramıyor. Örneğin aldatmayı taraflar kendi aralarında gizliyor ve bunu şiddetli geçimsiz diye karşılıklı anlaşmalı boşanmak istediklerini söylüyorlar. Maddi sıkıntı, ekonomik sıkıntı da olabiliyor. Benim kendi mahkememde 1000 tane dosya varsa 400’ü anlaşmalı boşanma olarak geliyor. Anlaşmalı dosyalarda altında yatan nedeni tam olarak bilmediğimiz için boşanma nedenlerini de tam olarak bilemiyoruz. Çekişmeli dosyalarda: aldatma, ekonomik nedenler, aile içi şiddet, kadının kocasını dinlememesi, kadının evin içerisindeki sorumlulukları yerine getirmesi, aile birliğindeki yükümlüğünü yerine getirmiyor. İhmâl.”(Hâkim-4)

“Hâkimlerle yapılan görüşmelere göre boşanma nedenleri; aile birliğinin temelden sarsılması adı altında boşanma davalarının açıldığı, boşanma nedenlerini gizlemek isteyenleri genel sebeplerden veya anlaşmalı boşandıklarını, bu yöntemi kullanmayan bireylerin ise daha çok ekonomik nedenler, aldatma, şiddet, ihmâl, geçimsizlik gibi nedenlerden dolayı boşandıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Sosyal Çalışma Görevlisi-1, boşanma nedenleri şiddet ve aldatma olarak belirtmektedir.

“Boşanma nedenlerinde şiddet ve aldatma daha fazla. Şiddet daha çok fiziksel oluyordu ama psikolojik şiddet de az denilmeyecek kadar vardı.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-1)

Sosyal Çalışma Görevlisi-2, boşanmaların daha çok şiddetli geçimsizlik adıyla geldiğini, bunların altındaki nedenlerin ise üçüncü şahısların evliliğe müdahalesi, iletişim bozukluğu, şiddet veya aldatma olarak vurgulamaktadır.

“Şiddetli geçimsizlik adı altında geliyor. En çok 3. şahısların evliliğe dâhil olmasıyla. Örneğin; kayın valide, görümce gibi. 3. şahısların müdahalesi ile bozulan iletişim bozukluğuna dayanıyor. Şiddetle gelen çok var, aldatma var.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-2)

Sosyal Çalışma Görevlisi-3, erkeğin ev ekonomisine katkısının olmaması, sorumsuzluklar, aile bilincine sahip olamama gibi nedenlerin boşanma nedenleri olduğunu belirtmiştir.

“Aldatma, erkeğin çalışmaması, ekonomik nedenler, erkeklerin eve para getirmemesi, çalıştığı iş yerinden barınamaması, ekonomik davranışlar ve sorumsuzluklar yani kısaca. Evlilikten beklentilerin karşılanmaması, ortak aile bilinci yani bütçenin kazanılan paranın ortak kullanılmasının eksik olduğunu düşünüyorum, senin paran, benim param gibi... Aile olma ve çift olma bilincinin kazanılmamış olması.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-3)

Sosyal Çalışma Görevlisi-4, boşanmaların kelebek etkisi gibi olduğunu, planların zaman içerisinde bozulmasıyla diğer sorunlarında da büyüyerek geldiğini vurgulamıştır. Boşanma nedenlerini kadın ve erkek olarak ayıran Sosyal Çalışma Görevlisi-4, erkeklerin aldatmadan kaynaklı olarak boşandığını, kadınların ise paylaşım ortadan kalktığı zaman, çocuğuna ve eşine zarar verme noktasında boşanma davası açtığını ifade etmiştir.

“Ülkenin içinde bulunduğu şartlara göre de değişiyor. Bana gelen boşanmalar son zamanlarda maddi durumun bozulmasına bağlı, maddi durum bozulunca aile bütünlüğü dediğimiz şeydeki bir sürü plan bozuluyor ve değişiyor. Bazı eşyalar alınıyor, onun taksiti ödenemiyor vs. maddi olarak sorunlar ortaya çıkınca bunlar yüzünden insanlar tartışmaya başlıyor, birbirlerinden uzaklaşmaya ve kopmaya başlıyor, kopmalar uzaklaşmalar gelince akabinde aldatmalar gelebiliyor, ilgi odağını başka yerde arama başlayışı geliyor, böyle olunca da aldatmalar ortaya çıkabiliyor. Kişilerin beklentilerinin ne olduğu, ne kadarının karşılanabilir makul düzeyde olduğu, her aile kendi koşullarının şartlarını biliyor aslında, bir makul çerçevesi var her ailenin bazen dışına çıkılabiliyor, onların dışına çıkılıp bide ısrar edilirse sorunlar ortaya çıkabiliyor. Boşanmaya kadın ve

erkeklerin açısından bakmak gerek; davacı erkekler, kadının aldattığını düşünüyorsa boşanma davası açarlar çünkü maddi olarak bir beklentisi yoktur eşinden zaten. İkincisi kadınla bir şeyler paylaşamıyorsa, paylaşılacak şeyleri tükettiyse biri hayatına girmişse aslında aldatan kişi kendisi oluyor, kadının ruh sağlığı bozulup erkeğe ve çocuklara kötü davranmaya başlamışsa eğer o yüzden dava açıyor. Kadınlar ise, aldatma yüzünden, şiddet görüyorsa ve şiddet devam ediyorsa, kendisiyle yeterince ilgilenemiyorsa, ilgi eksikliği varsa, tabii çocukların evin giderlerinin vs. karşılanmaması, sorumluluklar yerine getirilmiyorsa, maddi durumların bozulmasıdır.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-4)

Sosyal Çalışma Görevlileri ile yapılan görüşmeler neticesinde, boşanma nedenlerinin ekonomik nedenler, aldatma, şiddet, eşlerin birbirine karşı olan ilgisizliği, aileye dışarıdan olan müdahale gibi nedenlerden kaynaklı olarak gerçekleştiği bulgusuna ulaşılmıştır

4.2.2 Boşanmayla Birlikte Gelen Problem: “Boşanmadan Etkilenen Çocuklar”

Boşanma, çocukların sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmekte ve davranışsal sorunlara da yol açabilmektedir. Boşanmış ailelerdeki çocukların, gerekli yardımlar sağlamadığında; geç sosyalleştikleri, öfke kontrol problemleri, itaatsizlik, kurallara karşı gelme gibi tepkiler geliştirebildikleri, depresyon, endişe, okula uyum sağlamada güçlükler ve akademik başarısızlık, güvensizlik, gelecek kaygıları, suçluluk duyguları, benlik algısında zayıflama, özgüven eksikliği gibi sorunlar yaşayabilmektedirler. (Meriç, 2007, s.15)

Boşanmış Birey-1, boşanmaya karar verdikleri zaman bu durumu çocuğuyla paylaşamadıklarını, bir süre bu durumu idare etmeye çalıştıklarını ifade etmiştir.

“Çocuğumuz boşanma sürecinde 3 yaşındaydı, çocuğumuza ayrılana kadar herhangi bir şey söylemedik. Ayrıldıktan sonra çocuğumuz annesinin yanında yaşamaya devam etti. Ben çocuğumun yanına gidip onunla oynayarak, geceleri uyuyana kadar yanında kaldım, sonrasında kendi evime geri döndüm” (Boşanmış Birey-1)

Boşanmış Birey-2, boşanma sürecinin en başında çok sıkıntılı bir süreçten geçtiğini, eski eşinin çocukları farklı bir şehre kaçırdığını, çocuklarıyla tekrar kavuştuğunda büyük olanına durumu anlattığını ve bu durumu olgunlukla karşıladığını fakat boşanma davasının ilerleyen sürecinde ise çocukların büyük sıkıntılar çektiğini belirtmiştir.

“Boşanma sürecinde eski eşim, çocukları kaçırarak başka bir şehre götürmüştü. Ben evden ayrıldığımda, evde değildi yani çocuklar. Döndüklerinde ben o evde yaşamıyordum artık. Küçük çocuğum bir buçuk yaşındaydı, o yüzden onunla çok bir şey konuşmadım. Büyük çocuğumla konuştum. Büyük çocuğum 6 yaşındaydı. Büyük çocuğuma: ‘babanla bir süredir problemlerimiz var bilmiyorum sen farkında mısın ama birbirimizle çok konuşmuyoruz, ayrı evde yaşarsak daha mutlu olacağımızı düşünüyoruz, çünkü bu şekilde birbirimizi çok mutsuz ediyoruz’ dedim. Büyük çocuğum bu durumu çok olgunlukla karşıladı fakat ilerleyen süreçte onu çok acıtan şeyler oldu tabii ki...” (Boşanmış Birey-2)

Boşanmış Birey-3, boşanma kararını çocuklarıyla konuştuğunu, küçük çocuğunun bu durumu kabullenmek istemediğini fakat zamanla bu duruma alıştığını belirtmiştir.

“Çocuklarımı karşıma alarak; babalarıyla anlaşılamadığımı, sürekli tartıştıklarını, artık aynı evde yaşamak istemediğimizi söyledim, iki çocuğum var büyük olanı olaylara şahit ve bu konuda çok duyarlı, küçük çocuğum için başlarda biraz durumu kabullenmek istemedi ama zamanla bu duruma alıştı” (Boşanmış Birey-3)

Boşanmış Birey-4, çocukların tartışmalara şahit olduklarını ve bu durumdan yıprandıklarını, eşi ve kendisi ayrı ayrı çocuklarla konuşarak söylediklerini, çocukların şaşkınlıkla bu durumu karşıladığını, özellikle kızının boşanma sonrasında aile bütünlüğü kavramında çok zorlandığını vurgulamaktadır.

“Çocuklar zaten o süreçteki tartışmaları gördüler. Çocuklar da yıpranıyor, eski eşim çocuklarla ayrı konuştu, bende çocuklarla ayrı konuştum. Boşanacağımızı anlattık, ayrı konuşmamızın nedeni eski eşimle iletişim kuramamış olmamızdı. Tepkileri, şaşkınlıktan kaynaklı olarak bir şey demediler, tabii ki ayrıldıktan sonra ufak tefek şeyler yaşadık, çevre değişikliğinden kaynaklı olarak. Kızım, babasıyla ayrı değiliz moduna girdi, baba yok çünkü. Bir aile baba, anne ve çocuklardan oluşur. Boşanalı 4 sene oldu kızım daha yeni atlatıyor.” (Boşanmış Birey-4)

Boşanmış bireylerle yapılan görüşmelerde, boşanma kararını çocuklarıyla paylaştıklarında, çocukların şaşkınlık, durumu kabulleneme, aile bütünlüğünü hissedemem gibi zorluklar yaşadıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Boşanması Devam Eden Birey-1, boşanma durumunu çocuğuyla paylaşmadıklarını, çocuğun annesinin yanında kaldığını ve kendisini işte diye bildiğini ifade etmiştir.

“Boşanmayı çocuğumuza henüz söylemedik, beni işte diye biliyor, hafta sonları görmeye gittiğimde, işten geldim diye karşılıyor. Durumu anlamış mıdır bilmiyorum ama okul çağına geldiğinde bunu söyleyeceğiz. Şimdi 6 yaşında kızım.”(Boşanması Devam Eden Birey-1)

Boşanması Devam Eden Birey-2, boşanma sürecinde çocuğunun 1,5 yaşında olduğu için bu durumu paylaşmadıklarını, şu an 5 yaşında olduğunu boşanacaklarını öğrenmediğini ifade etmiştir.

“Boşanmayı çocuğumuza daha anlatmadık, boşanacağımızı bilmiyor. Bizim boşanma davamız 3 yıldır sürüyor, çocuğumuz 3 sene önce 1,5 yaşındaydı ve o zaman anne sütüyle besleniyordu, dolayısıyla paylaşmadık, şu anda bilmiyor. Şu an babasıyla iletişimi ve paylaşımı da iyi. Boşanma sürecinin ilk aşamasında çok stresli zamanlardan geçtim, dolayısıyla çocuğa yansıdı, biraz geç konuştu çocuğum.”(Boşanması Devam Eden Birey-2)

Boşanması Devam Eden Birey-3, çocuklarının şu an yaşça büyük olduğunu, bu yüzden ayrılık durumuna alışık olduklarını, boşanma kararında kendisini desteklerini ifade etmiştir.

“İlk defa ayrılma olayını yaşamadık, evden tartışma ile çıktık, çocuklarda bu olayın içinde olduğu için tedirgindi o evde. Çocuklarım benim yanımda, ikisi de bana 'geri dön, tekrar dene' demedi.”(Boşanması Devam Eden Birey-3)

Boşanması Devam Eden Birey-4, eşinin boşanma kararı aldığı için çocuklara söyleme görevinin eşinde olduğunu düşündüğünü, çocukların boşanma taleplerine şahit olduğunu belirtmektedir

“Boşanma kararını ben almadım, eşim aldı bu yüzden çocuklara nasıl söyledi bilmiyorum. Ama çocuklar evin içerisinde eşimin boşanma isteğini hep duyuyordu.”(Boşanması Devam Eden Birey-4)

Boşanma süreci devam eden bireylerden ikisi çocuğun yaşı küçük olduğu için bu durumu çocukla paylaşmadığı, diğer ikisi ise boşanma öncesindeki sorunlara şahit oldukları için bu durumu kabullenebildikleri tespit edilmiştir.

Adli sürece dâhil olan ve boşanma deneyimi yaşayan bireyler, boşanma kararını aldıktan sonra çocukların yaş, boşanma öncesindeki tartışmaya şahit olma gibi faktörleri göz önünde bulundurarak bu durumu çocuklarıyla paylaşmaktadır. Yaşı küçük olan çocukların ebeveynleri, çocukla bu durumu paylaşmadıkları, ergenlik çağına yakın ve ergenlik çağındaki çocuk sahibi ebeveynler ise çocuklarıyla bu durumu paylaşmaktadırlar. Burada tespit edilen en önemli bulgu ise, ebeveynlerin çocuklarıyla böyle bir durumu nasıl paylaşacaklarını bilememesi, farklı alternatiflerle bu durumu ileri bir tarihe atmak istemeleridir.

Avukat-1, boşanma sürecinde çocukların yerleşik düzenlerinin bozulduğu, bir ebeveynle daha az görüştüğü ve bu durumdan kötü etkilendiklerini vurgulamaktadırlar.

“Bir evlilik biterken yetişkinler karar alıyor ama çocuklar ciddi kötü etkileniyor bu süreçten. Çocuklar yerleşik düzenlerinden oluyorlar, bir ebeveyni ile daha az görüşebiliyor.”(Avukat-1)

Avukat-2, boşanma sürecinde ebeveynlerin büyük bir kısmının çocuğunu düşünmediğini, kendi egoları doğrultusunda hareket ettiklerini vurgulamaktadır.

“Ebeveynler kendi açısından bakıyor boşanma sürecine. %99’u, küçük bir kısmı ‘çocuğum bu süreçten nasıl etkilenir’ diye gerçekten düşünüyor ama geri kalan hepsi ‘benim çocuğum ne düşünüyor, ne hissediyor?’ düşüncesini yaşıyor ama uygulamaya geldiği zaman kendi egoların ve kendi düşüncelerini yönünde hareket ediyor ve çocuk ikinci planda oluyor.”(Avukat-2)

Avukat-4, boşanma kararı alan çiftlerin çocuklarını görmezden geldiklerini, göz ardı ettiklerini vurgulamaktadırlar.

“Öncelikle evlilik birliğini bitirip bir boşanma sürecine giren çiftler çocuklarını görmezden geliyorlar. Burada öncelikle, taraflar kendi hırsları kendi öfkelerine yenik düşerek en çok etkilenebilecek, en sevdikleri hayattaki varlığı göz ardı ediyorlar.”(Avukat-4)

Avukatlarla yapılan görüşmelerde boşanma kararı alan çiftlerin bu süreçte çocuklarını ikinci plana atarak, kendi istekleri doğrultusunda hareket ettikleri, çocukların bu süreçten olumsuz etkilendikleri ve yerleşik düzenlerinin bozulduğu bulguları tespit edilmiştir.

Hâkim-2, çocukların boşanma sürecinde olumsuz etkilendiğini ve çocuğun bir ebeveynini taraf olarak seçmek zorunda kaldığını belirtmektedir.

“Çocukların bu süreçte hep olumsuz etkileniyor hangi ebeveynin yanında kalıyorsa onun tarafını tutmak zorunda kalıyor.”(Hâkim-2)

Hâkim-3, ebeveynlerin boşanma sürecinde çocukları görmediklerini, onlara boşanma durumu hakkında bilgi vermediklerini belirtmiştir.

“Tarafların boşanma sürecinde çocukları yok sayıyor, onlara boşanmayı anlatmıyorlar.”(Hâkim-3)

Hâkim-4, ebeveynlerin boşanma sürecinde çocuklarını düşünmediklerini, çocukları boşanma süreci için hazırlamadıklarını vurgulamaktadır.

“Benim gördüğüm en büyük ve en önemli şey; taraflar, boşanma sürecinde ve boşandıktan sonra çocukları yok saymaktadırlar. Taraflar kendilerine ‘çocuklar nasıl etkilenir, biz çocuklara sorduk mu, çocukları boşanmaya hazırladık mı, böyle bu yıkımı kaldırabilir mi’ taraflar bunu düşünmüyor, düşünemiyor.”(Hâkim-4)

Boşanma davalarında yargılayıcı olan hâkimler ebeveynlerin boşanma sürecinde çocuklarını yok saydıklarını, çocukları boşanmayı anlatmadıklarını, çocuklarını bu sürece hazırlamadıkları bulgusu elde edilmiştir.

Sosyal Çalışma Görevlisi-1, ebeveynlerin boşanma sürecinden çocukların yüksek yararı doğrultusunda hareket etmediklerini vurgulamaktadır.

“Boşanma aşamasında ebeveynler çocuğun yüksek yararını gözetemiyorlar, sağlıklı ilişkiler kuramıyorlar çocuklarıyla, çocuk olumsuz etkileniyor boşanma sürecinden.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-1)

Sosyal Çalışma Görevlisi-2, ebeveynlerin boşanma sürecinde iletişim kuramadığını ve çocuğun yetişme çağında doğru davranışları sergilemediği için sağlıklı bir birey olma şansını çocuğun elinden aldıklarını ifade etmiştir.

“Birbirini anlamakta zorlanan iki kişi bu durumu çocuğa oldukça fazla yansıtmakta, çocukla sağlıklı ilişki kuramıyor, sağlıklı bir birey olarak çocuk yetişiyor.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-2)

Sosyal Çalışma Görevlisi-3, çocukların boşanma sürecinden yoğun şekilde etkilendiğini, çocuk-ebeveyn ilişkisini boşanma olmadan ve sonrasında çok fazla seyrinin değiştiğini, çocuğun anlam veremeden bir ebeveyne olan görüşmesinin uzun aralıklarla gerçekleştiğini vurgulamaktadır.

“Yıllar içinde çalıştıkça çocukların özellikle de boşanmada yoğun biçimde etkilendiklerini görünce en basitinden ben şöyle söylüyorum velayet verilemiyor, şahsi ilişki belirleniyor, her akşam babasının gören çocuk 15 günde bir ve sınırlı bir sürelerde görmeye başlıyor.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-3)

Aile mahkemelerinde çalışan sosyal çalışma görevlileri, boşanma sürecinde ebeveynlerin çocuklarının yararı doğrultusunda hareket etmediklerini, çocuk-ebeveyn ilişkisinin zamansal kavramanın fazla değiştiğini, iletişim kurmayan ebeveynlerin çocuklarını riske attıkları bulgularına ulaşılmıştır.

4.3 Aile Arabuluculuğu

Aile arabuluculuğu ayrılık ya da boşanma aşamasında olan çiftlerin aralarındaki anlaşmazlıkları bağımsız bir arabulucu yardımıyla çözümlenerek mahkeme süreci öncesinde ortak bir uzlaşmaya varabilmelerini sağlamaya yönelik, bir uygulamadır(İl, 2009, s.23).

Sosyal Çalışma Görevlisi-1, daha önce aile arabuluculuğunu duymadığını belirtmektedir.

“Aile arabuluculuğunu daha önce duymadım” (Sosyal Çalışma Görevlisi-1)

Sosyal Çalışma Görevlisi-2, üye olduğu farklı yerlerden aile arabuluculuğunu duyduğunu ifade etmektedir.

“Daha önce aile arabuluculuğunu duydum. İnternetten, adalet bakanlığının sayfasında, dâhil olduğum gruplardan duydum.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-2)

Sosyal Çalışma Görevlisi-3, aile arabuluculuğunu duymadığını ifade etmektedir.

“Aile arabuluculuğunu duymadım.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-3)

Sosyal Çalışma Görevlisi-4, aile arabuluculuğunu duyduğunu fakat Türkiye’de uygulanmadığını vurgulamaktadır.

“Aile arabuluculuğunu daha önce duydum. Bizde henüz yok. Türkiye’de aile arabuluculuğuna dair bir uygulama yok.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-4)

Aile arabuluculuğunu sosyal çalışma görevlilerden ikisinin duyduğunu ikisinin ise duymadığı bulgusu elde edilmiştir.

Hâkim-1, aile arabuluculuğunu duyduğunu aile mahkemelerinde maddi konularda arabuluculuktan yararlandıklarını ifade etmiştir.

“Aile arabuluculuğunu daha önce duydum. Aile mahkemelerinde de normal şartlarda da sadece maddi konulara yönelik olarak nafaka, ziynet, mal rejiminin tasviye konularında arabulucuya gidiliyor.”(Hâkim-1)

Hâkim-2, aile arabuluculuğunu duyduğunu fakat detaylı olarak bilmediğini, aile mahkemelerinde maddi konularda arabuluculuktan faydalandıklarını ifade etmiştir.

“Daha önce bu arabuluculuk kulağıma geldi fakat tam detayını bilmiyorum. Normalde arabuluculuk kurumu var fakat maddi ve ekonomik nedenlerle taraflar gidiyor”(Hâkim-2)

Hâkim-3, aile arabuluculuğunu daha önce duymadığını ifade etmiştir.

“Daha önce hiç duymadım.”(Hâkim-3)

Hâkim-4, daha önce aile arabuluculuğunu duymadığını, şu an uygulanıyorsa bile bunun sistematik olmadığını ifade etmiştir.

“Daha önce duymadım. Sistemli bir şekilde böyle bir şeyin olduğunu da zannetmiyorum.”(Hâkim-4)

Aile arabuluculuğu terimini ve uygulamasını iki Hâkimin duyduğunu ve bildiğini, iki Hâkimin ise ilk defa duyduğunu, aile mahkemelerinde maddi konularda arabuluculuk uygulamasında da yararlandıkları bulgusu elde edilmiştir.

Avukat-1, aile arabuluculuğu avukatların almış olduğu arabuluculuk eğitiminde var olduğu, bu sayede aile arabuluculuğunu duyduğunu ifade etmiştir.

“Aile arabuluculuğunu daha önce almış olduğum arabuluculuk eğitiminde duydum. Ama boşanmayla ilgili zaten başvurulamıyor. Bize öğretilen, eğitimlerde verilen buydu”(Avukat-1)

Avukat-2, almış olduğu arabuluculuk eğitiminde aile arabuluculuğu konusunun olduğu için duyduğunu ifade etmiştir.

“Daha önce aile arabuluculuğunu duydum. Aile arabuluculuğu arabuluculuk eğitimi içerisinde var.”(Avukat-2)

Avukat-3, arabuluculuk yaptığını, bu yüzden dâhil olduğu çeşitli platformlardan aile arabuluculuğunu duyduğunu ve bu uygulamanın getirileceğini duyduğunu vurgulamaktadır.

“Aile arabuluculuğunu duydum ama henüz fiilen de başlamadığı için bir tecrübemiz olmadı o konuda ama duydum. Aile arabuluculuğunu, arabuluculuk yaptığım için çeşitli platformlarda, bu konuşuluyor arabuluculukla alakalı ilgili kişilerin bulunduğu platformlarda aile arabuluculuğu diye bir müessesenin de getirilmek istendiği getirileceği konuşuluyor. Oralarda duydum.” (Avukat-3)

Avukat-4, arabuluculuk dairesinin aile arabuluculuğu eğitimi vereceğini, bu şekilde duyduğunu ifade etmektedir.

“Aile arabuluculuğunu son dönemde arabuluculuk daire başkanının vereceği eğitimle ilgili olarak duydum”(Avukat-4)

Tarafların Savucuları ve arabuluculuk sisteminde arabulucu rolü olan avukatlar, arabuluculuk eğitimi aldıkları, bu eğitim içeriğinde aile arabuluculuğu da olduğu, bu yüzden hepsinin aile arabuluculuğunu duyduğunu ve bilgi sahibi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Adliye çalışanları olan hâkim, avukat ve sosyal çalışma görevlileri, aile arabuluculuğunu duyduklarını fakat henüz uygulanmadığını, aile mahkemelerinde arabuluculuk olduğunu fakat maddi nedenlerle gidildiğini belirtmektedirler. Sosyal çalışma görevlileri ve hâkimlerin yarısının aile arabuluculuğunu duymadığını, avukatların ise aldıkları arabuluculuk eğitimi gereği aile arabuluculuğunu duyduğu ve bildiğini tespit edilmiştir.

4.3.1 Aile Bütünlüğü, Aile Arabuluculuğu ile Korunabilir

Boşanması Devam Eden Birey-1, doğru zamanda uygulanacak aile arabuluculuğunun evliliğini kurtaracağını vurgulamaktadır.

“Bu sistem uygulanmaya başlamış olsaydı bundan 1-2 sene önce yararlanmak isterdim. Ben evliliğim için gerekli fedakârlıkları yaptım ama eşimde psikolojik sorunlar mevcut. Ben ona ‘gel psikoloğa gidelim’ dedim ama gelmedi. Aile arabuluculuğu da ‘bir hastanın doktora giderek ilaç alması gibi’ evliliklerde böyle bir uygulamanın kesinlikle işe yarayacağını düşünüyorum.” (Boşanması Devam Eden Birey-1)

Boşanması Devam Eden Birey-2, olayların üç sene önce çok farklı bir şekilde geliştiğini, üç sene önce yararlı olabileceğini düşündüğü için aile arabuluculuğuna gitmek istediğini vurgulamaktadır.

“Çok şey yaşandı üç yılda, bunları göz önünde bulunduruyorum, şu an da öyle bir durumdayım ki, eşimde eski yaşananların üstünü kapatmaya çalışıyor, bende oğlum için ‘biraz kulaklarımı tıkasam mı?’ diyorum, ‘bir şey filizleniyor mu?’ diyorum, şu an sular duruldu gibi... Şu an için aile arabuluculuğuna gider miydim bilmiyorum ama üç sene önce giderdim. Çünkü yararlı olacağına inanıyorum. Üç sene önce eşim kendi gibi değildi, farklı biriydi, şu an kendi bile yaptıklarını kabullenemiyor. (Boşanması Devam Eden Birey-2)

Boşanması Devam Eden Birey-3, boşanma davalarının 3 yıldır sürdüğünü, 3 yıl önce aile arabuluculuğuna gitmiş olması durumunda faydalı olabileceğini belirtmektedir.

“Ben kendi evliliğim için belki öncesinde bu uygulamaya gidebilirdim ama şuan bunu yapamam.” (Boşanması Devam Eden Birey-3)

Boşanması Devam Eden Birey-4, aile arabuluculuğu sisteminden yararlanmak istediğini, yararlanmış olsaydı evliliği için faydalı olacağını ifade etmektedir.

“Eğer bizim ülkemizde olmuş olsaydı fayda göreceksak yararlanmak isterdim. Bence faydası olabilirdi, olurdu.” (Boşanması Devam Eden Birey-4)

Boşanma süreci devam eden bireyler, aile arabuluculuğunun daha öncesinde olması durumunda böyle bir sistemden yararlanabileceklerini ve bu sayede evliliklerinin kurtulabileceklerini düşünmektedir. Fakat boşanma süreci devam eden iki birey, şu an için evliliklerinin bittiği, böyle bir uygulamanın olması durumunda da bile yararlanmak istemediklerini ifade etmektedirler. ‘Boşanması devam eden birey-3’ bu konuda kararsız olup, ‘boşanması devam eden birey-4’ ise olması durumunda yararlanmak istediğini söylemiştir.

Boşanmış Birey-1, boşanma sürecinde bu sistemin olması durumunda yararlanmak istediğini ve etkili olabileceğini vurgulamaktadır.

“Boşanma sürecimde böyle bir uygulama mevcut olsaydı yararlanmak isterdim, profesyonel olarak birilerinin bize yardım etmesi iyi olabilirdi. Bu durum bizim için etkili olabilirdi.”(Boşanmış Birey-1)

Boşanmış Birey-2, boşanma sürecinde ya da öncesinde aile arabuluculuğu sisteminin olması durumunda kesinlikle gideceğini çünkü içinde yaşadıkları durumun karmaşık olduğunu buna dışarıdan bakan birinin olması gerektiğini vurgulamıştır.

“Türkiye’de böyle bir uygulama olmuş olsaydı yararlanmak isterdim. Ben kesinlikle giderdim. Gerçekten içinde bulunduğumuz durum kaotiktir. Biz bunu fark etmiyoruzdur. Bir uzman görüşü gerekir bize, bunu perspektif değiştirmek için belki kendime dışarıdan bakabilmek için birinin bizi yönlendirmesine ihtiyacımız vardı.(Boşanmış Birey-2)

Boşanmış Birey-3, evliliklerinde sorun yaşadıklarını bu sorunlar için profesyonel bir yardım almak için ekonomik seviyelerinin yeterli olmadığını, aile arabuluculuğu sisteminin devlet destekli olması durumunda yararlanmak istediğini ve evliliklerine iyi gelebileceğini belirtmektedir.

“Bizim evliliğimiz sürerken böyle bir sistem olsaydı yararlanmak isterdim. En azından devlet bunun ücretsiz olmasını sağlayacaktır. Bu uygulama ile bizim evliliğimize dışardan tarafsız bir şekilde bakan bir arabulucu, belki bize gerekli şeyleri söyleyerek, en azından eşim bir nebze olsun evliliğine daha fazla önem verebilirdi.”(Boşanmış Birey-3)

Boşanmış Birey-4, profesyonel bir meslek elemanının evlilikteki sorunlarına dışarıdan bakabildiğini ve çözümünde taraflara sorumluluklar yüklediğini bu sayede bazı şeylerin çözüldüğünü, aile arabuluculuğunun da bu şekilde olacağını ve yararlanma istediğini vurgulamaktadır.

“Aile Arabuluculuğundan, yararlanmak isterdim, çünkü iki tarafa bir karşı bakışın iyi geldiğini düşünüyorum. İki taraf ‘ya kızgın oluyor, ya öfkeli oluyor, ya endişeli ya üzgün oluyor.’ mutlaka negatif durumlar var ama bir profesyonel göz bu durumu ortaya çıkarıyor. Ne olması gerektiğini ya da neler olduğu, bunlar için sizi zorluyor ve denettiriyor, yaptığınızda karşılığını da alıyorsunuz.”(Boşanmış Birey-4)

Boşanmış Bireyler, evlilikleri devam ederken; aile arabuluculuğu gibi bir sistem olsaydı, yararlanmak istediklerini belirtmektedirler. Boşanmış bireyler, evlilik içerisinde yaşanan sorunların, dışarıdan profesyonel bir uzmanın bakıp, kendilerine söylemesi durumunda veya evliliklerine doğru bir şekilde müdahale edip, yanlış olan davranışları düzeltmek için gerekli müdahaleleri uygulayabileceklerini düşünmektedirler. Aile arabuluculuğundan faydalanmış olsalardı, evliliklerinin devam edebileceklerini düşünmektedirler.

Hâkim-3, aile arabuluculuğu sisteminden faydalanan çiftler için büyük başarılar alabileceği, mahkemeye gelen evli çiftler bazen boşanmak istemedikleri, bu yüzden işlerini zorlaştırdıklarını, gerçekten de boşanmak isteyenleri ise daha kolay boşanabileceklerini vurgulamaktadır.

“Bu sistem ile büyük sonuçların alınacağı düşünmekteyim. Duruşmaya gelen çiftlerin boşanmak istediğini ya da boşanmak istemediğini, bazen kadının kocasından ‘seni seviyorum gel boşanmayalım’ sözünü duymak için boşanma davası açtığını. Bazen de intikam duygusuyla boşanma davasını açanları bu boşanma davasında ise yıllar boyu devam ettirdiklerini görüyorum. Bu sistem ile gerçekten boşanmak isteyenlerin boşanmalarını kolaylaştıracağını, boşanması gerekmeyen çiftlerin ise boşanmaktan vazgeçeceğini düşünmekteyim.”(Hâkim-3)

Avukat-1, aile kurumunun duygu temelli bir kurum olacağını, aile arabuluculuğu sisteminin doğru uygulanması durumunda aile birlikteliğinin ve bütünlüğünün korunmasına yardımcı olacağını vurgulamaktadır.

“Aile çok farklı bir kurum, ben evliyim ve bir tane çocuğum var. Diğer hukuki uyumsuzlıklara benzemiyor boşanma davaları. Tarafların birbirlerine karşı hem daha sert olabildikleri hem de daha yumuşak karınlarının olabileceği bir alan. Doğru ver bilinçli bir uygulama yapılırsa yüksek bir başarı elde edilebilir.” (Avukat-1)

Avukat-3, aile arabuluculuğunun işe yarayacağını, yaramaması durumunda ise en azından bilinçli ebeveynlerin topluma kazandırılacağını vurgulamaktadır.

“Belki de toplanabilecek, kurtulabilecek evlilikte öyle bir faydası olur ama öyle bir desteğe rağmen taraflar anlaşamadılar ve boşanma davası açmaya kararlı bir taraf. O zaman bu seferde çocuklarda varsa, çocuklarıyla yıpranmaması açısından bu sefer de yine arabulucu ile bir

araya gelip, arabulucu gözetiminde diğer şartları konuşmaları açısından basamaklı bir şey aslında uygun olabilir.” (Avukat-3)

Avukat-4, aile arabuluculuğunun toplum baskısı altında kalan çiftlere son kez düşünme ve duygularını canlandırma süreci olacağını, arabuluculuk sistemi içerisinde en faydalı arabuluculuğun olacağını belirtmektedir.

“Kesinlikle belki arabuluculuğun en faydalı olacak alanının bu olduğunu düşünüyorum. Burada işin içerisinde çok fazla talep yok. Öncelikle insan ilişkilerini kurtarmak ya da ilişkilerini bitirmek adına çok keskin bir bıçağın üzerinde yürürken, hangi tarafa geçeceklerini karar verip veremedikleri zamanlar oluyor ya da tarafların ailelerinin, yakın dostlarının, çevrelerinin etkisinde kalarak, aslında kendi istemedikleri bir yola çıkıyorlar ve buradan dönmek için bir biçimde bir şeye ihtiyaçları var. Birisinin ‘Lütfen bir daha durup düşünün’ ya da ‘aranızdaki iletişimi kesen şey neyse onu ortadan kaldıralım ve sadece dürüstçe duygularımızı anlatıp, nasıl bir çözüm üreteceğini düşünelim’ gibi bir yaklaşımla gittiğinizde bence mutlaka çözüm olacaktır. Bence böyle bir sistem işe yarayabilir diye düşünüyorum yani tarafları bir araya getirip tarafsız bir kişinin önünde, tek tek duygularını anlatmaları belki karşı tarafa, dinleme konusunda ciddi bir isteklendirme olacaktır ve bu hani köprüden önceki son çıkış noktasını hissetmeleri de bu anlamda faydalı olabilir. Zira gerçekten insanlar üste onur, gurur, gelenekler vs. nedeniyle bazen isteseler de tekrar denemeyi ya da başka bir noktada bir araya gelmeyi bunu söylemekte zorlanıyorlar. Kendilerine bile itiraf edemedikleri anlar oluyor. En azından ‘tekrar düşünmeye ve tekrar olabilir mi, nasıl olabilir?’ diye bir daha değerlendirmeye bence sevk edecektir.”(Avukat-4)

Sosyal Çalışma Görevlisi-1, kendi dosyalarında yola çıkarak, görüştüğü ailelerin barışma şansı verdiklerinde barıştıklarını, bu sistemin doğru uygulanması durumunda boşanmaların engelleneceğini belirtmektedir.

“Bu sistem iki tarafın da istek ve ihtiyaçları gözetilerek, ortak bir noktada bulunabiliyorlarsa gerçekleşebilir. Bazen bize evlilik birliğinin devamı gibi bazı dosyalar geliyor bence bu aile arabuluculuğuna giriyor aslında, orda birlikte tarafları birlikte alıp; ilişkilerindeki artılar, eksiler, çocukların durumları hepsi birlikte değerlendirildiğinde ve genelde çocuk olursa da ortak bir payda da buluşabiliyorlar. Yani olumlu tarafları fazla hem de boşanmaları engellenmiş oluyor. Bana gelen dosyalarda yaklaşık 3

çift barıştırdım, boşanma davasının ortasında, bu yüzden işe yaracağını düşünüyorum.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-1)

Sosyal Çalışma Görevlisi-4, aile arabuluculuğunun toplum tarafından kabul edilip, bilinçli yaklaşılması halinde yararlı olacağını vurgulamaktadır.

“Aileler açısından bakacak olursak ulaşılabilirlik çok önemli. Bence ücretsiz olması, yaygın olması ve toplumun bilinçlendirilmesi yani buna tıpkı; ‘başın ağrıyor doktora gidiyorsun, ilaç alıyorsun ya’ buna da başvurabilirsin bu kötü bir şey değil. Bu aile arabuluculuğu ve aile terapisinde kabahatin kimde olduğunu bulmaya gitmiyorsunuz, toplum bu konuda bilinçlenmeli. Bir karı koca olarak sorunuz var, aile olarak siz oraya gittiğinizde ‘kim suçlu, kim kabahatli’ onu bulmaya gitmiyorsunuz. Siz orada sorunlarınıza ortak zemin aramaya gidiyorsunuz toplumda bu bilinç oluşursa; bence verimli olur. (Sosyal Çalışma Görevlisi-4)

Aile arabuluculuğu sistemi, doğru yöntem ile uygulanıp ve ulaşılabilirliği sağlanması durumunda, evliliklerinde sorun yaşayan çiftlere çözüm getireceği düşünülmektedir. Aile arabuluculuğundan yararlanmadan direkt mahkemeye başvuran bireyler için farklı bir alternatif sunan aile arabuluculuğu, evlilik ve mahkeme arasında tampon görevi göreceği ve bu sayede aile bütünlüğünün korunması amaçlanmaktadır. Evlilik birlikteliğinin sonlanması durumunda bile boşanma sürecinde iletişim kurulacağı ve bu sayede müşterek çocuklara boşanma sürecinin etkisi yansıtılmayacağı; adliye çalışanlarının ortak düşüncesidir.

4.3.2 Aile Arabuluculuğundan Faydalanan Çiftlerin Çocuklarına Katkısı

Boşanmış Birey-2, aile arabuluculuğunun evlilikleri kurtarmasına bile ebeveyn-çocuk ilişkisini sağlam zeminde bir ilişki kurabileceğine ve boşanma sürecinin çocuklara yansımayaacağını belirtmektedir.

“Ben aile arabuluculuğunun, aileyi kurtarmadığı noktada çocuklara yarayacağını düşünüyorum. Birilerine muhakkak yarar %100 olması %5ine yarar yetmez mi, denemeye değer mi? Bir insanın psikolojisi sosyal ilişkileri yani şöyle söyleyeyim, benim kızım ‘bir hafta annemde bir hafta babamda kalayım’ diyen kız, boşanma davası üç yılda bittiği için o süreçte tablo o kadar çirkinleşti ki hayatımın sonuna kadar evlenmeyi düşünmüyorum. Size getirdiğim noktadan sonra o kadar çok şey yaşandı. Kızım şu an ‘anne erkeklerin hepsi çok kötü’ diyor.”(Boşanmış Birey-2)

Boşanmış Birey-3, aile arabuluculuğunun aslında çocuk temelli olması gerektiği çünkü bütün boşanma sürecinde çocukların çok etkilendiği, bu sistem ile belki etkilenmeyebileceklerini söylemektedir.

“Evdeki yaşanan sorunlar ve şiddetten çocuklarım çok fazla etkileniyordu, gece ağlayarak uyanıyorlardı. Beni yanlarında ayırmıyorlardı babalarının zarar vereceğini düşündükleri için. Bu süreçte kendimden çok çocukların etkilendiğini gördüm, eşimde çocukları koz olarak kullandı ve belki boşanmaktan vazgeçebilirim diye velayet konusunda benim canımı yakmak istedi. Aile arabuluculuğu bence eşlerden ziyade çocuklar için uygulanması gerekiyor, belki bizler yollarımızı ayırdık ama çocuklar her zaman babayla görüşmeye devam edecek, eğer bu sistemden yaralanmış olsaydık, bir uzman, eski eşimin düşüncelerini değiştirebilirdi, boşanma sürecinin sadece ikimiz arasında kalmasını sağlayabilirdi ve bu sayede çocuklarımız sorunlardan uzakta durabilirdi.”(Boşanmış Birey-3)

Boşanmış Birey-4, eski eşiyle ayrıldıktan sonra konuşmadığını, arada bir iletişimsizlik olduğunu ve çocukların ayrılık sonrasındaki durumlarından birbirlerini haberdar edemediklerini, aile arabuluculuğunun iletişim engellerini kaldırması durumunda çocuklara yarar sağlayacağını belirtmektedir.

“Yararlansaydım eğer belki evliliğim devam etmezdi ama en azından kaliteli bir ayrılık yaşayabilirdik, yani çocuklar için en azından. Biz şu an eski eşimle çocuklar için bile konuşmuyoruz, görüşmüyoruz. Bizim görüşmemiz gereken iki çocuğumuz var, çocuklar ve baba düzenli olarak görüşüyor fakat iletişimsizlik beni üzüyor, ben çocuğumu babasına gönderiyorum fakat çocuğum babasından çıkıp başka yere gidebilir. Bu durumdan ne benim ne de babanın haberi olmuyor. Boşanma sürecinde çocuklarım 14 ve 10 yaşındaydı o zamanlar kaliteli bir boşanma yapamadığımız için görüş günleri benim acımdan çok zor geçiyordu ve bu durum beni yıprattı.”(Boşanmış Birey-4)

Boşanmış bireylerle yapılan görüşmelerde, boşanma sürecinin en olumsuz etkilenen çocuklar olduğu, velayeti kendisinde olmayan ebeveyn ve çocuğun ilişkilerinin nötr seviyeye ilerlediği, taraflar arasındaki iletişimsizliğin çocuklara kötü yansıdığı bulgularına ulaşılmıştır.

Boşanması Devam Eden Birey-1, boşanma sürecinin başında ve ilerleyen zamanlarda eşiyle iletişim engellerinin olduğu ve çocuğu göremediğini, aile arabuluculuğunun çocuklar için iletişim sorunlarını ortadan kaldıracığını belirtmektedir.

“Biz eşimle şu an farklı illerde yaşıyoruz. Eşim bana boşanmanın gerçekleştiği ilk günlerde çocuğumu göstermiyordu. Ben her hafta icra yoluyla çocuğumu görmeye gidiyordum. Çocuğum bu durumdan etkileniyordu tabi. Çocuğum annesinin yanında içine kapanırken benimle yalnızken gayet neşeli ve mutlu. Biz eşimle hiç iletişim kuramıyorduk, boşanma sürecinde de kuramadık, aile arabuluculuğu iletişim kurmayı öğretme noktasında yararlı olur diye düşünüyorum. En azından çocuklar için bizlere bir şey katabilirdi.” (Boşanması Devam Eden Birey-1)

Boşanması Devam Eden Birey-2, boşanma sürecinde çocukların etkilendiğini, bunda kendisinde payının olduğunu, aile arabuluculuğundan faydalanma durumunda daha az etkilenebileceklerini düşünmektedir.

“Aile arabuluculuğuna gitsek, çocuk etkilenirdi miydi bilmiyorum, aile arabuluculuğunun bana vereceği motivasyonla belki daha az etkilenebilirdi.” (Boşanması Devam Eden Birey-2)

Boşanması Devam Eden Birey-3, evlilik sürecindeki sorunların ve boşanma sürecinin olumsuz etkilerinin halen devam ettiğini belirtmektedir.

“Ben çocuklarım için evliliğimi devam ettirdim ama çocuklarıma kötü yansıdı. Şu an kızım babasından nefret ediyor.” (Boşanması Devam Eden Birey-3)

Boşanması Devam Eden Birey-4, eşiyle yaşadığı sorunların çocuklara yansıdığını, bu konuda bilinçli davranmadıklarını, aile arabuluculuğu ile farkındalık kazanabileceklerini vurgulamaktadırlar.

“Yaşadığımız sorunlar çocuklara da yansıdı, çoğu tartışmamız da çocuklara yansıdı. Aile arabuluculuğuna gitseydik oradaki alacağımız eğitimler ve yönlendirmeler doğrultusunda değişirdi.” (Boşanması Devam Eden Birey-4)

Boşanma sürecini devam eden bireyler, boşanma sürecindeki sorunları çocuklara yansıdıkları, mevcut sorunlar, iletişimsizlik, çocukların kullanılması gibi faktörler boşanma sürecinde çocukları yıprattığı, aile arabuluculuğundan yararlanmış olmaları durumunda;

çocukların boşanma sürecinden daha az etkilenebileceklerini düşünmekte, en azından boşanma gerçekleşse bile, aile arabuluculuğundan alacakları eğitimle, eşleri ile iletişim konusunda zorluk yaşamayacakları bu sayede çocukların etkilenmemesini sağlayacakları bulgusuna ulaşılmıştır.

Hâkim-3, boşanma sürecinde çocukların eşler tarafından yok sayıldığı, aile arabuluculuğu sistemi ile ebeveynlere farkındalık kazandırılacağını vurgulamaktadır.

“Duruşmalardaki ve genel hayat felsefesindeki çıkış noktası, çocuklardır. Bireylerin evlilikleri bitebilir fakat çocukları hayatlarında baki kalacaktır. Tarafların boşanma sürecinde çocukları yok saydığı, onlara boşanmayı anlatmadığı fakat aile arabuluculuğu sistemin işleyişi durumunda bir çocuğun bile hayatının değişebileceğini düşünmekteyim. Tıpkı deniz yıldızları gibi, bir tanesini denize atarsak hayatları değişebilir.”(Hâkim-3)

Hâkim-4, aile arabuluculuğunun taraflara çocuklarının önemini kavratılabileceğini söylemektedir.

“Aile arabuluculuğu sistemi taraflara, çocuk meselesi düşündürür, taraflar ayrılrsa bile hiç olmazsa çocukların psikolojik ve sosyal durumları sağlıklı kalabilir.”(Hâkim-4)

Avukat-1, boşanma sürecinde çocukların mevcut düzeninin bozulduğunu, duygusal olarak kötü etkilendiklerini ve bir ebeveyni ile daha az görüştüğünü, aile arabuluculuğu ile çocukların tüm bunlardan daha az etkilenebileceğini vurgulamaktadır.

“Bir evlilik biterken yetişkinler karar alıyor ama çocuklar ciddi kötü etkileniyor bu süreçten. Çocuklar yerleşik düzenlerinden oluyorlar, bir ebeveyni ile daha az görüşüyor. Aile arabuluculuğu, bence çocuk odaklı çalışırsa güzel bir etkisi olur. En azından çocuklar için duygularını rahatlıkla ifade edebilirler.”(Avukat-1)

Avukat-2, boşanma sürecinde tarafların kendi çıkarı doğrultusunda hareket edip, çocukların içinde buldukları psikolojik durumunu ve ihtiyaçlarını göz ardı ettiklerini, aile arabuluculuğunun ebeveynlere bunu gösterebileceğini vurgulamaktadır.

“Ebeveynlerin %99'u kendi açısından bakıyor boşanma sürecine. Küçük bir kısmı 'çocuğum bu süreçten nasıl etkilenir' diye gerçekten

düşünüyor ama geri kalan hepsi 'benim çocuğum ne düşünüyor, ne hissediyor?' düşüncesini yaşıyor. Kendi egoların ve kendi düşüncelerini yönünde hareket ediyor ve çocuk ikinci planda oluyor. Dolayısıyla aile arabuluculuğu sürecinde olduğu zaman, belki o çocuklarla toplu iletişim kurulduğunda, gerçekten çocukların yaşadığı handikabı, yaşadığı psikoloji ve neye ihtiyacın olduğunu ortaya çıkartıp, ebeveynlerin bunu görmesi sağlanabilir. Benim için boşanma davalarında en büyük sıkıntı çocukların, parçalanmış bir yaşam tarzı bürünerek o aile güven kavramının oturmamasının önüne geçebilir. Yine bu süreç yaşanırsa yine yaşanır ama en azından çocuklar açısından daha sağlıklı bir ortam tahsis edilir.”
(Avukat-2)

Avukat-4, aile arabuluculuğu sisteminde ebeveyn-çocuk ilişkisi, boşanması sonrasında çocukla olan ilişkin bilgilendirici yönlendirilmesi yapılmasında doğru boşanma sürecinin yönetileceğini ve çocukların örselenmeyeceğini vurgulamaktadır.

“Aile arabuluculuğu sürecin içerisinde gerçekten çocukların boşanmadan dolayı ne kadar örsenebileceği ya da doğru boşanma süreci yönetilmediğinde; anne baba ilişkilerini doğru düzenlenmediğinde, çocukların bu konuya ilişkin, nasıl kaygılar endişeler taşıyabilecekleri konusunda da, bir biçimde bilgilendirmenin yapılması gerektiğini düşünüyorum. Hem kendilerinin bundan sonra karşılaşacakları yeni hayat biçimi ile ilgili ne bilip ne bilmediklerini hem de çocuklarının, bu konuya ilişkin bu evlilik birliğinin bitirilmesi durumunda, neler hissedecekleri, bunların, yaşamı ile ilgili nasıl travmalar yaşatabilecekleri konusunda bir bilgilendirme olmalı.”(Avukat-4)

Sosyal Çalışma Görevlisi-1, aile arabuluculuğunun uygulanması durumunda çocukların yüksek yararının gözetileceğini belirtmektedir.

“Çocuğun yüksek yararını gözetecek şey, iki ebeveynin de sağlıklı bir ilişki etrafında birlikte yaşamasıdır. Aile arabuluculuğu ile bunu sağlarsak eğer çocukların yüksek yararını gözetmiş oluruz.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-1)

Sosyal Çalışma Görevlisi-2, aile arabuluculuğu sistemi ile çocukların adli sürece dahil olmalarını engelleyeceğini vurgulamaktadır.

“Birbirini daha iyi anlayan, iletişim sorununu çözmüş ebeveynler, daha sağlıklı ebeveynlere sahip olabilirler, zaten sağlıklı ebeveyn sağlıklı”

çocuk, yani çocuğun yararına olacaktır. Çocukların adli sisteme dâhil olmalarına engel olacaktır.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-2)

Sosyal Çalışma Görevlisi-3, taraflar arasındaki sert çekişmelerin arasında kalan çocukların aile arabuluculuğu sisteminin uygulanmasıyla daha sağlıklı bir şekilde yetişebileceğini vurgulamaktadır.

“Ebeveynlerin çekişmesi demek, çocukların arada kalması demek, çocuklar arada kalmamış olacak, boşanmanın gerçekleşmediği durumda da, boşanma gerçekleşmeyip o evliliği daha sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için o süreçte bir şeyler yapmış olacak, çocuklar daha sağlıklı bir ortamda olacak.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-3)

Sosyal Çalışma Görevlisi-4, aile arabuluculuğundan faydalanan anne ve babalara katkı sağlanacağını bu katkının çocuklara yansıtacağını, doğru uygulanması durumunda çocuğun anne ve babasının bir arada yaşayacağını vurgulamaktadır.

“Bu sistemin uygulanması durumunda, anne baba olarak katkı sağlar. Annelik ve babalık olarak katkı sağlar. Annelik ve babalığa katkısı olunca anne ve babalarımız doğru tutum sergileyince çocuğa faydası çok olacaktır. Çocukta daha doğru düzgün tutumlar sergileyen anne babaya sahip olacaktır. İşin sonunda da sistem doğru uygulandığında çocuğun anne ve babası ayrılmamış olacak. Ayrılmadıklarında parçalanmış aile çocuğu olmak kimsenin tercih ettiği bir şey değil.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-4)

Adliye çalışanları, boşanma sürecinde çocukların ebeveynlerinin öncelikli olarak kendilerini düşündüklerini, çocukların boşanma sürecinde ve sonrasında ‘nasıl bir ruh haline sahip olacaklarını’ düşünmediklerini, çocuklarının ikinci plana attıklarını, aile arabuluculuğu sisteminin çocuklu ebeveynlere bu konuda uyarıcı bir telkinde bulunacağını, çocuk odaklı aile arabuluculuğunun ebeveynlere farkındalık kazandırarak, çocukların doğru yönetilen bir boşanma sürecinde ebeveynlerin doğru tutum sergileyerek çocuklarını ikinci plana atmayıp, ilk planda çocuk odaklı düşüneceklerini ve bu sayede çocukların boşanma gibi bir düşüncede yıpranmayacaklarını veya daha az yıpranacakları bulgularına ulaşılmıştır.

4.4 Aile Bütünlüğünün Korunmasında Doğru Aile Arabuluculuğu Sistemi Nasıl Olmalı?

Aile arabuluculuğu gereksiniminde olan aile üyeleri, tercih ettikleri arabulucu tarafından organize edilen, gizlilik ilkesinin gözetildiği, bilginin paylaşıldığı ve çözüm

alternatiflerinin tartışıldığı görüşmelere katılırlar. Süreç içinde gereksinim duyulan bilgi ve belgelerin edinilerek paylaşılması ile müzakere edilecek konuların netleştirilmesi için arabulucu yardımcı olur. Her biri maksimum bir saat olarak planlanan görüşmelere taraflar birlikte katılırlar ve her birey kendini ifade etme hakkını kullanır. Aile arabuluculuğu sürecinde genelde 3-6 seans görüşme yapılarak sonuca ulaşılmaktadır (İl,2009 s.28)

Hâkim-1, aile arabuluculuğu sisteminin psikoloji ve psikiyatri alanında eğitimin almış kimselerce yapılacak, taraflar arasındaki iletişimsizliği saptayıp çözüm bulabilecek bir uygulamanın doğru sonuç alabileceğini düşünmekte. Farklı bir şekilde sonuçsuz kalacağını ifade etmektedir.

“Gerçekten bunun eğitimini almış psikolog, psikiyatrinin ya da aile terapistlerin sağlayabileceğini düşünüyorum. Diğer türlü olursa bile arabulucuların, ailelerin müdahalesi ya da insanların birbiriyle iletişimsizliğini, saptayıp çözüm bulmasını, mümkün olmayacağını düşünüyorum çünkü gerekirse bunlar bir tedavi ile sağlanabilecek şeyler.”(Hâkim-1)

Hâkim-2, hali hazırdaki arabuluculuk sisteminin uygulamadaki halinin pasif ve işlevsiz olduğunu, aile arabuluculuğu sistemini yol gösterici ve çözüm odaklı olması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Hali hazırdaki arabuluculuk işe yaradığını düşünmüyorum, arabulucu alacaklı ve borçluyu çağırarak ‘sen ne diyorsun diyerek’ taraflara soru sormakla yetiniyor, bu gibi bir arabuluculuk topluma yararlı olmayacaktır. Arabuluculuğu ve aile arabuluculuğunu yapacak kimselerin yol gösterici kişilerden oluşmalı. Sadece tarafları dinleyip bununla yetinecekse böyle bir arabuluculuğa gerek yoktur. Taraflara çözüm önerileri üretmelidir.(Hâkim-2)

Hâkim-3, aile arabuluculuğu sisteminin rant amaçlı kullanılmadan, aile mahkemesindeki uzmanlar tarafından uygulanması gerektiği, bu sistemin gizlilik ilkesiyle doğru orantılı bir şekilde işlemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

“Aile mahkemesi bünyesinde çalışan uzmanlar tarafından dışarıya bilgi sızdırılmadan, aile mahkemesi hâkiminin direktifi ile yapılması gereklidir. Türk sosyal yapısında yenge, amca ve muhtarın zaten arabulucu olduğu bu yüzden dışarıda başka bir kurum olarak aile arabulucusunun olmaması gerektiği, olması durumunda ekonomik kaygılara dönüşeceği bu

yüzden bu sistemin hâkim yönlendirilmesinde uzmanlar tarafından yapılması gerekmektedir. Uzmanların mahkeme dilekçeler verilmeden önce çiftlerin profillerini çıkartarak, fotoğrafını çekmesi gerektiğine inanıyorum. 'bana çivi verirsiniz ben çivi çakarım ama bir heykeltıraşa çivi verirsiniz o çiviyle bir heykel inşa edebilir', uzmanlarda aldıkları mesleki eğitimle boşanmaya psiko-sosyal açıdan yaklaşarak farklı bir yöntem geliştirebilir.(Hâkim-3)

Hâkim-4, aile ve sosyal politikalar bakanlığı bünyesinde aile terapistleri ve aile danışmanlığından oluşacak bir kurulun, çözüm odaklı olması halinde doğru sonuç elde edeceğini vurgulamaktadır.

"Aile müdürlüğü (ASPB), bünyesinde, sadece bu kurumun çatısı altında aile terapisti veya aile danışmanlığı gibi bir kurul olması gerekiyor. Bu sistem çözüm odaklı olmalıdır."(Hâkim-4)

Hâkimlerle yapılan görüşmelerde, aile arabuluculuğu sisteminin normal arabuluculuk sisteminden farklı olarak, çözüm odaklı, yol gösterici, alanında uzmanlaşmış kişiler tarafından verilmesi halinde başarılı olacağı, aile arabuluculuğun devlet himayesinde kurularak rant çevrilmemesi gerektiği bulgularına ulaşılmıştır.

Sosyal çalışma görevlisi-1, aile arabuluculuğu sisteminin, hâkim yönlendirmesiyle aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlilerine gelmesi gerektiği, bu uygulamanın bir süreç şeklinde ilerlemesini ve takip aşamasında kat edilen yolların somut olarak görülmesiyle ilerlemesi gerektiğini ifade etmiştir.

"Hâkimlerin yönlendirilmesiyle biz sosyal çalışma görevlilerine gelebilir, velayet davasında bize nasıl geliyorsa bu da bize böyle gelmeli çünkü hâkimin gönderdiği bir dosyayı daha çok dikkate alıyor taraflar. Düzenli bir şekilde olmalı, en az 2 haftada bir görüşmelerin devam etmesi gerekiyor, bu 2 hafta da tarafları planmış süreçlere uyup uyulmadığına bakılmalı, işte 'bu süreçte şunu planlıyoruz, aşabilmişiz mi aşamamış mıyız' diye." (Sosyal Çalışma Görevlisi-1)

Sosyal çalışma görevlisi-2, aile arabuluculuğunun herkesin rahatlıkla ulaşabileceği bir yerde olması gerektiği, buraya insanların gelmesi için gerekli ön yargılarından arındırarak gelmeleri gerektiğini, alanında uzmanlaşmış meslek elemanlarıyla tarafların sorun odaklı bir sistem kurulması halinde başarı olacağını vurgulamaktadır.

“Bu sistem adliye dışında bir bürosu olan, herkesin ulaşabileceği göz önünde bir yerde olabileceği, örneğin kaymakamlık bürosu gibi bir yerde olmalıdır. Bu sistem çerçevesinde, profesyonel meslek elemanlarının barındırdığı, mesela bir sosyal hizmet uzmanı, bir psikoterapisti gibi. Ciddi bir şekilde işlerliğinin olduğu, oraya insanların önyargısız 'gidelim, sorunumuzu konuşalım deyip' rahatlıkla gidebileceği, utanıp sıkılmadan gidip, uzmanla görüşüp, sorunları uzmanla süzgeçten geçirip bir sistem olmalıdır.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-2)

Sosyal Çalışma Görevlisi-4, ulaşılabilir, ücretsiz, yaygın ve toplum bilincinin kazandırılarak yapılacak bir aile arabuluculuğu sisteminin ailelere doğru sonuçlar vereceğini belirtmektedir.

“Aileler açısından bakacak olursak ulaşılabilirlik çok önemli. Bence ücretsiz olması, yaygın olması ve toplumun bilinçlendirildiği bir sistem olmalıdır.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-4)

Aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlileri, aile arabuluculuğunun ücretsiz, ulaşılabilirliği kolay olan bir kurum, ön yargıdan uzak bireyler; alanında uzmanlaşmış aile arabulucuları ile bir sistemin kurulması halinde aile arabuluculuğunda başarılı sonuçlar elde edeceği bulgularına ulaşılmıştır.

Avukat-1, aile arabuluculuğunda doğru sonuç alabilmek için tarafların istekli olarak gelebileceği, birlikte başvuru şartı arandığı, bir tarafın istememesi durumunda ise arabulucunun ikna kabiliyetinin yüksek olması gerektiğini, bu özellikleri taşıyan bir sistemin daha doğru sonuçlar elde edeceğini belirtmektedir.

“Bu sistemde uzun çalışmalar yapılması gerekiyor, tarafların istekli olması lazım, birlikte başvuru şartı olması lazım, her iki eşin istekli olması lazım. Bu sistem gönüllük esasına dayalı olmalı bence. Bir tarafın istemediği durumda da iş arabulucuya kalıyor ikna kabiliyetinin yüksek olması lazım.”(Avukat-1)

Avukat-2, aile arabuluculuğunun kişiye özel uygulamalar kullanılarak, kişinin çevre faktöründen uzaklaşıp, evliliğine odaklanacak bir tekniği kullanması, bu tekniğini de psikoloji eğitimi almış kişilerin daha doğru yapabileceğini vurgulamaktadır.

“Aile arabuluculuğu sisteminin, normal arabuluculuktan biraz daha farklı olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü siz bir dava açarken şahsi bir

dava açıyorsanız, o kararı siz işinizle ilgili verdiğiniz için bireysel olarak veriyorsunuz ama aile hukuku ile ilgili bir arabuluculuk olacağı zaman 'eşlerin annesi, babası kişilerin kendi çevresindeki insanlar, onlar ne der, bu kadar şeyler bizim gözümüzün önünde olduğu' düşüncesi oluştu için bireysel hareket edebilme kabiliyetleri azalıyor bir noktada sonra. Eşler, başkalarını da düşünerek hareket ediyorlar. Dolayısıyla aile arabulucusunun yapacağı, yöneteceği süreci yönetebilmek için sadece tarafların karşılıklı oraya gelip, orada birebir konuşmasını bence yeterli olmadığını düşünüyorum. Aile arabuluculuğundaki tekniklerin, biraz daha psikolojinin daha ayrıntılı ve kişiye özel bir tekniklerin uygulanması gerektiğini düşünüyorum.”(Avukat-2)

Avukat-4, iş arabuluculuğu sistemi gibi prosedürde kalmayacak bir sistemin, tarafların bir araya gelerek problemlerini konuşabilecek bir sistemin doğru sonuçlar doğuracağını belirtmektedir.

“Biraz daha insanın, toplumun daha çok etkisi altında kalacağı bir alan olduğu için bu, diğerleri kadar şekilci olmamalı. İş hukuku arabuluculukların da şunu yapıyoruz: telekonferans yöntemiyle ya da işte başka yöntemlerle de tarafları iletişimini sağlayıp, bir araya getirmeden tutanağı bağlayabiliyoruz. Bence aile hukukuna ilişkin yapılacak arabuluculukta bir biçimde güvenlik adına herhangi bir ciddi bir problem yoksa tarafların işte şiddet eğilimleri ile ilgili ya da ruhsal durumları ile ilgili ciddi bir problem yoksa yüz yüze gelmeleri sağlanılmalı.”(Avukat-4)

Arabuluculuk yapan avukatlar, iş arabuluculuğunda yapılan arabuluculuğun daha çok prosedür gereği yapıldığı ve sonuç elde edilemediği, aile arabuluculuğun ise, prosedürden ziyade tarafların bir araya gelerek, sorunlarını konuşabileceği bir sistemde, psikoloji alanında eğitim almış kimselerce yapılmasının doğru aile arabuluculuk uygulaması olacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Adliye çalışanları, aile arabuluculuğu sistemi için iki farklı sistem önermektedirler. İlki, adliye bünyesinde çalışan sosyal çalışma görevlileri ile yapılacak bir uygulamanın olması ve bu uygulamanın gizlilik ilkesiyle hareket etmesi gerektiği. İkinci ise adliyeden farklı bir yerde; bürosu olan devlete veya özel kurumda kurulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Aile arabuluculuğunun sahip olması gereken özellikleri ise, ön yargısız, sorunların konuşarak çözümünün sağlanacağı, ücretsiz, yaygın ve toplumun bilinçlendirildiği, kişiye özel

tekniklerin uygulandığı ve yüz yüze gelmelerini sağlayabilecek bir sistem olması gerektiğini belirtmektedirler.

Boşanması Devam Eden Birey-1, insanların boşanma sürecinde sorunlarını rahatça konuşabileceği destek alabileceği bir profesyonel yardımın ulaşılabilir olmadığı, bu yüzden sorunların giderek arttığını, konuşabilecek bir profesyonel yardımda sorunların çözümüne daha rahat ulaşabilecekleri, her aileye farklı bir uygulama sunulacak aile arabuluculuğunun doğru sonuçlar alabileceğini vurgulamaktadır.

“Boşanan insanlar konuşamıyor, konuşacak birini bulamıyor, yaşananları içine atıyor, bu büyüyor, intikam güdüyor, sonra düşmanlık başlıyor. Aile arabuluculuğunda en azından konuşacak biri olacak ve içine atmadan bu olay büyümeyecek. Aile arabuluculuğunda ilk önce tek tek çağrılması gerekiyor, sonrasında birlikte alınabilir çünkü kavga edebilirler. Her aile farklıdır, her yara farklıdır, buna göre düzenlemeli.” (Boşanması Devam Eden Birey-2)

Boşanması Devam Eden Birey-4, mahkeme öncesinde bir basamak olarak aile arabuluculuğu sisteminin getirebileceğini, bu uygulamada belirli zaman sürmesi gerektiği ve eşlerin duygularının tekrar canlandırılması gereken tekniklerin uygulanması gerektiğini ifade etmiştir.

“Taraflar mahkemeye gitmeden önce, boşanmanın önünü kesebilmek için bu sistemin önce uygulanması gerekiyor. İnsanların hemen dava açması biraz şarta bağlanabilir gibi aile arabuluculuğuna katılım, aile arabuluculuğunun 6 ay gibi bir süre içerisinde gerçekleşmesi, bu zaman zarfında eşlerin birbirinin kıymetini anlaması sağlanabilir gibi.”(Boşanması Devam Eden Birey-4)

Boşanmış Birey-1, tarafsız bir profesyonel kişinin tarafları dinleyip çözüm odaklı uygulamalar ile kurulan bir uygulamanın başarılı olacağını ifade etmektedir.

“Aile arabuluculuğunda önce sorunları dinleyip, haklı haksız olarak bakmayıp, bu olayı nasıl çözerim olmalı. Çünkü şöyle bir şey var, her iki tarafta kendi doğruları ile hareket ediyor, birbirlerine bunu kabul ettiremiyorlar, arabulucu tarafsız olarak baktığı zaman, o haklı veya haksıza değil de, bu işi nasıl çözebilirime bakacaksa başarılı olur.”(Boşanmış Birey-1)

Boşanmış Birey-2, aile arabuluculuğu sisteminin ağır taşları oynatması gerektiği, bu ağır taşların, sevgi, davranış, duygu ve düşünceler olduğu eğer bunları dokunabilecek bir sistem olursa işe yarayacağını fakat kurulacak kurumun özel bir işletmede devlet destekli olması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Uzun süreli bir çalışma yürütebilirlerse, ağır taşları yerinden oynatabileceklerse, devlet al atabiliyorsa eğer insan istedikten sonra herkesle anlaşır aşında. Çekirdek sevgidir ama sevgiye zedeleyen şeylerde davranışlardır ve davranışların temelinde duygular onların temelinde de düşüncelerimiz vardır. Bizim gerçekten bu kadar kocaman taşlarımız düşüncelerimizi yerinden oynatabilecek bir çalışmaya el atarlarsa neden olmasın ki! Bu süreç bence uzun süreli terapileri sıklığı fazla, nedenini, niçinini güzel araştıran bir sistem olmalı, bu kadar yüksek nüfuslu ülkede bu mümkün olur mu bilmiyorum tabii ama neden olmasın. Çünkü bir şeyleri kurtarmak aileden geçiyorsa eğer bence her şey yapılabilir. Fakat bizim genel olarak Türk toplumunda memur işini çok yapmıyor. Bu sistem kendimden yola çıkarak, ben bir özel eğitimciyim, ben bir kurum açtığımda çocukları ben buluyorum ben eğitiyorum ama devlet bana ödeneğini ödüyor, ben çocuktan da alsam aynı parayı alacağım devletten de alsam aynı parayı alacağım sonuçta ben eğitimi mi ona göre veriyorum. Bu şekilde bir sistem olabilir, danışmanımı ben seçerim ödeneği devlet verir, eczane ilaç almak gibi. ” (Boşanmış Birey-2)

Boşanmış Birey-3, boşanma kararı almadan önce, eşlerin son çare olarak görebilecekleri, belirli ödevlerin verilecek kurulacak bir sistemde, doğruluk ve dürüstlüğü önem verilen bir sistemin kurulması gerektiğini ifade etmektedir.

“Aile arabuluculuğuna boşanmaya karar verilmeden gidilmeli, son çare olarak görülmeli bence. Bir müddet bu uygulama eşler üzerinde sürdürülmeli. Bence eşler gün sonunda bir günlük tutmalı, bu günlüğü arabulucuya rapor etmeli, arabulucu günlükten hareketle, eşlere ‘nelerin doğru, nelerin yanlış yapıldığını’ anlatmalı, eşler bu doğrultuda sorumluluklarını yerine getirilmeli. Aile arabulucusu eşlere ‘sonuna kadar dürüst davranmalarını gerektiğini ve paylaşımların eksiksiz bir şekilde olması’ gerektiğini söylemeli ki eşler bu duruma hassasiyet gösterin. Bu sistem zorunlu olmamalı, çünkü bir aile gönül üzerine kurulur, bir taraf gitmek istemezse hiçbir anlamı kalmaz, bu sistem gerçekten evliliğini kurtarmak isteyenler gitmeli.” Boşanmış Birey-3)

Boşanmış Birey-4, bu sistemin aile danışmanlığı gibi olması gerektiğini fakat ücreti tarafların değil devletin karşılaması durumunda daha işlevsel olacağını vurgulamaktadır.

“Bu sistem bir aile danışmanı gibi olmalı, bizim ülkemizde sistem para odaklı, parayı verdiğiniz zaman her şey çok farklı oluyor, bunu devlet yapması durumunda çok profesyonel olacağını inanmıyorum, eğer devlet arabulucunun ücreti karşılar ve vatandaşlar cüzi bir miktar ödeyebilir. Giden insanların arabulucuya saygıyla gitmesi gerekiyor, bugün rehber öğretmenine giden bir çocukla psikoloğa giden bir çocuğun aldığı verim aynı değil, arada fark var, psikoloğun saygınlığı var ve sizi dinliyor.”(Boşanmış Birey-4)

Boşanmış ve boşanma davası devam eden bireyler, aile arabuluculuğuna gitmek istediklerinde, gittikleri aile arabuluculuğunun; kişiye özel programların olması, tarafsız bir arabulucu tarafından yönetilmesi, uzun süreli terapilerin olması, duygu ve sevgi temelli olması, taraflara sorumluluklar yüklediği ve bu sorumlulukların yerine getirilmesi gereken bir uygulama olması gerektiği ve aile arabuluculuğunun ücretsiz bir sistem temelli kurulması durumunda doğru sonuçlar alınabilmesi muhtemel bir uygulama olduğu kanısında oldukları bulgusuna ulaşmıştır.

4.4.1 Aile Arabuluculuğu Hangi Süreçte Uygulanmalı

Boşanması Devam Eden Birey-3, sevgisinin var olduğu zamanlarda, buldukları noktaya gelmeden önce aile arabuluculuğuna gitmek istediğini vurgulamaktadır.

“Bizim sorunlarımız yaşanırken, ben eşimi seviyorken böyle bir sisteme giderdim ama şu saatten sonra asla gitmem. Benim için gerçekten bitti. Biz bu noktaya gelmeden önce olmalıydı. Benim attığım adımı eşimde atabilirdi.” (Boşanması Devam Eden Birey-3)

Boşanması Devam Eden Birey-4, mahkeme önceki süreçte uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Taraflar mahkemeye gitmeden önce, boşanmanın önünü kesebilmek için bu sistemin önce uygulanması gerekiyor.” (Boşanması Devam Eden Birey-4)

Boşanmış Birey-1, boşanma sürecinin öncesinde veya boşanma süreci devam ederken, evliliklerine objektif olarak bakmadığını, böyle bir uygulamanın boşanma bitmeden önce uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Bazen insanlar bir anlık sinirle ‘bitti, yapamıyorum’ diyebilirler ama aradan belli bir zaman geçtiğinde acaba şöyle yapsaydık diyebiliyor, mesela şu an ki hayat tecrübem olsaydı belki de ben idare edebilirdim bir şekilde. Bende evliliğimde bazı şeyleri çoğaltmış büyütmiş olabilirim. Aile arabuluculuğuna gitseydim, profesyonel bir destek almış olsaydım, şu an hissettiklerimi o an hissedecektim ve bir şeylerin çözümüne gidebilecektim. Belki de evliliğimiz bitmeyebilirdi.”(Boşanmış Birey-1)

Boşanmış Birey-2, aile arabuluculuğunun boşanma öncesinde uygulanmasının daha işlevsel olacağını ifade etmektedir.

“Biz sorunlarımız varken aile danışmanlığına gittik, aslında bize iyide geliyordu fakat sonrasında gitmedik, aile arabuluculuğunun boşanma öncesinde olması daha iyi olacaktır.”(Boşanmış Birey-2)

Boşanmış Birey-3, boşanma süreci öncesinde yararlanmak istediğini ifade etmektedir.

“Bizim evliliğimiz sürerken böyle bir sistem olsaydı yararlanmak isterdim.”(Boşanmış Birey-3)

Aile arabuluculuğu sisteminin, doğru müdahalede bulunabilmesi için, çiftlerin aile arabuluculuğuna doğru zamanda müdahale etmesi gerekmektedir. Aile arabuluculuğunun doğru zamanı, boşanma deneyimi yaşayan bireylere göre; sorunları fark ettikleri, mahkemeye başvurmadan önceki süreçte olması gerektiğini söylemektedirler.

Sosyal Çalışma Görevlisi-1, boşanma öncesinde veya boşanma devam ederken de uygulanabileceğini vurgulamaktadır.

“Bu süreç boşanmanın ilk aşamasında veya dava açıldıktan sonra olabilir. Çünkü boşanma devam ederken barışan çiftler oluyor.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-1)

Sosyal Çalışma Görevlisi-2, mahkeme öncesinde uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Tarafların mahkemeye intikal etmeden önce uygulanması gerekir.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-2)

Sosyal Çalışma Görevlisi-4, dava dilekçesinde dile getirilmeyen sorunların yazıya döküldüğü bununla birlikte geri dönülmez bir yola girildiği için mahkeme öncesindeki tarafların aile arabuluculuğuna gitmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

“Boşanma davası açılmadan önce veya sonra diye ayırmamız lazım. Aile arabuluculuğu hiç dava açmadan önce olması gerekiyor. Çünkü dava açıldıktan sonra o dosyaya daha önce evlilik içerisinde dile getirmediğin bir şekilde idare ettiğin, rol yaptığın durumları; o dilekçeye yazdığında ve dilekçe karşı tarafa tebliğ edildiğinde, karşı taraf dilekçeyi okuduğunda artık o aile için aile arabuluculuğu hiçbir işe yaramaz. Sorunları dava dilekçesine girmeden önce insanlar konuşabilirse fayda sağlar.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-4)

Sosyal çalışma görevlileri, tarafların boşanma davası açmadan önce aile arabuluculuğundan yararlanması durumunda daha çok olumlu sonuçlar alabileceklerini, boşanma davası açıldıktan sonra dile getirilen sorunlarla birlikte zor bir sürecin başladığı, bu süreçte de aile arabuluculuğunun kullanabileceği fakat çok fazla işlevsel olmayacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Hâkim-1, aile arabuluculuğunun dava açılmadan önce olması gerektiğini ifade etmiştir.

“Boşanma davası açılmadan evvel olmalıdır.”(Hâkim-1)

Hâkim-2, boşanma davasında dilekçelerin somut delillere dayandığını, bunları diğer tarafın görmesi durumunda işlerin zorlaşabileceğini bu yüzden boşanma davasından önce olması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Bu sürecin tarafların mahkemeye dilekçe vermeden önce gitmesi gerektiğini düşünüyorum. Verilen dilekçelerde somut olaylar aktarıldığı, deliller belirtildiği için geri dönüşü olmayan bir yola girildiği bu yüzden durumun karmaşıklaşabilmektedir.”(Hâkim-2)

Hâkim-4, aile arabuluculuğu uygulamasının çok yönlü olması gerektiğini, doğru sonuçlar alınırca mahkeme iş yükünü hafifleteceğini bu yüzden mahkeme öncesinde olması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Bu sistem davadan önce uygulanmalı ki mahkeme iş yükünü hafifletsin, taraflara aile arabuluculuğuna git müracaat et diyebilmeliyim.” (Hâkim-4)

Aile mahkemelerinde yargılayıcı olan hâkimler, aile arabuluculuğu sisteminin mahkeme öncesi olması gerektiğini çünkü dava dilekçelerinde somut delillerin aile

arabuluculuğu uygulamasını zorlaştırabileceği, aile mahkemelerinde iş yükünün hafiflemesi içinde dava açılmadan önce uygulanması gerektiği bulgularına ulaşılmıştır.

Avukat-1, aile arabuluculuğunun her süreçte uygulanabileceğini, bir sınır çizmenin doğru olmayacağını vurgulamaktadır.

“Bu uygulama boşanma sürecinin her aşamasında uygulanabilir. Bir sınırlama çizmek makul değil. Boşanmadan önce de olabilir, boşanmanın son aşamasında da olabilir çünkü kişiler ve fikirleri değişebilir.”(Avukat-1)

Avukat-3, boşanma davası açılmadan önce tarafların alacağı aile arabuluculuğu desteği ile daha çok olumlu sonuçlar alacağını vurgulamaktadır.

“Bir dava açmadan önce, dava açmayı niyetlenmiş gelmiş, işte başvuru yapıyor, aynı iş hukukundaki gibi. Dava açmadan zorunlu bir aile arabuluculuğu şartı gelecekse; ‘ben boşanma dava açmak istiyorum, önce gidiyorum arabulucuya başvuruyorum, arabulucuda karşı tarafı çağırıyor, ikisini birlikte görüştürüyor’ ama buradaki amaç ne? Amaç, dava açılacak ve bunun için şartların konuşulması mı yoksa bu insanların dava açmaktan vazgeçmesi aile bütünlüğünü tekrar sağlanması mı? Biz, aile hukuku ile ilgilenen hukukçular, bir nevi arabuluculuk sistemi olmasaydı da; bize gelen boşanma taleplerinde zaten bir nevi önce şunu anlamaya çalışıyoruz: ‘gerçekten bu insanlar kesin ve kesin kararlı, boşanmak istiyorlar mı, yoksa acabalarla mı gelmişler veya bu evlilik kurtarılabilir durumda mı.’ Kendi tecrübe bize göre değerlendirmeye çalışıyoruz. Ve o zaman, eğer kurtarılabilir durumlarsa bizim bilgimiz yeterli olmuyorsa, biz dışarıdan destek almalarını istiyoruz. Arabuluculukta da belki şu olabilir; aile mahkemelerinin pedagogları gibi resmi görevlileri gibi olabilir. Hukukçu arabulucuya gelir taraflar, dertlerini ilk toplantıda, iki tarafta mutlaka anlatırlar. Ne olduğunu anlamaya çalışır, yardımcı olunmaya çalışılır. Ondan sonra eğer bir profesyonel destek alınması gerekiyorsa, aile mahkemesine şöyle bir bilgi verilebilir: bu çiftle ilgili ‘şöyle bir sonuca vardık. Taraflarda bunu istiyorlar. Boşanma davası açılmadan önce bir profesyonel destek almak istiyorlar’. Bu konuda işte desteğinizi istiyoruz’ gibi mahkemeye başvurulup, o mahkemenin; psikoloğu, bu çiftle bir görüşme yapabilir, arabulucu ile beraber ya da ayrı bence herhalde öyle daha sağlıklı olur.”(Avukat-3)

Avukat-4, kendi taraflara kendi uygulamadan yola çıkarak mahkeme öncesinde uygulanan aile arabuluculuk sisteminin daha doğru olacağını dile getirmektedir.

“Ben kendi adıma her zaman müvekkillerime şunu yapmaya çalışıyorum; boşanmak için görüşmeye gelen taraflardan birini dinleyip, ardından hani bir biçimde ‘gerçekten istiyor musunuz? Son kararınız mı ya da başkalarının etkisi altında kalmadan sadece kendinizde kaldığınızda, içinize döndüğünüzde, bu evliliği bitirmek mi niyetiniz, yoksa kaç tarafa cezalandırmak ya da birilerine bir şey ispat etmek mi? Sonrası ki süreçte mi ne yaşayacağınızı biliyor musunuz? Boşandıktan sonra hayatınızı düzenlemek adına bir planınız var mı? Tek başımıza yaşayabilecek misiniz? Ekonomik anlamda, psikolojik anlamda bunun altyapısını hazırladınız mı? Bunu yapabileceğinizi düşünüyor musunuz?’ Böyle bir konuşma mutlaka oluyor. Hatta şey yapıyorum. ‘Evet gerçekten istiyor musun? Son kararın mı? Lütfen bir 72 saat geçsin, tekrar bir daha düşünün, sonra gerçekten eminseniz isteğinizi buysa vekâletinizi çıkartın ve biz gerekeni yapmaya çalışalım.’ böyle bir şey yapıyoruz. Ardından genellikle şunu yapıyorum karşı tarafı arıyorum. Taraflardan birinin boşanma isteğini iletip, onun da bu konuda ne düşünüp düşünmediğini anlayıp, gerekirse çiftleri bir biçimde karşılıklı dinlemeyi tercih ediyorum. Bu hem boşanmanın, boşanma olup olmayacağı konusunda hem de anlaşmalı boşanmaya dönüştürme imkânı varsa, işte boşanma ve boşanmanın ferilerine ilişkin birtakım ortak fikrin oluşmasına neden oluyor. Özellikler çocuk varsa! Velayet konusu, ebeveynlerle olan şahsı ilişkisinin nasıl olacağı, bunlardan hangisinin çocuğun daha faydasına olacağını, karşılıklı konuştuklarından da sanki doğru çözümler bulunuyormuş gibi geliyor. İşin özünde şunu itiraf etmeliyim gerçekten bazen kendime eleştirsem de sosyal sorumluluk projesi gibi boşanma davası yaptığımı düşünüyorum. Boşanmak için gelen insanların %30 tekrar düşünmeye ikna edip bir biçimde gönderdiğimiz de evliliklerinin devam ettiğini görüyorum.” (Avukat-4)

Arabuluculuk yapan avukatlar, aile arabuluculuğunun mahkeme öncesinde uygulanmasının doğru sonuçlar için daha yararlı olacağı söylediği gibi mahkeme sürecinde de uygulanabileceği bulgusuna ulaşmıştır.

Adliye çalışanları, aile arabuluculuğu sisteminin boşanma davasından önce olmasında büyük yarar sağlayacağını fakat boşanma devam ederken de uygulanabileceğini söylemektedir. Boşanma davası açıldığında, verilen boşanma dilekçesinde var olan veya dile getirilmeyen sorunların, dile getirilmesi tarafların tekrar barışma ihtimallerini düşüreceği için boşanma davasından önce olması gerektiğini bulgularına ulaşmıştır.

4.4.2 Aile Arabuluculuğu Hangi Esasa Dayanmalı: Gönüllük Mü, Zorunluluk Mu?

Boşanma girişiminde bulunan taraflar, yaşadıkları psikolojik ruh haliyle birlikte aile arabuluculuğundan yararlanmak istemeyeceği, bu uygulamanın mahkemeye başvurmanın ön koşulu olması gerektiği yani zorunluluk esasına dayalı olması gerektiği Hâkim-1 tarafından vurgulanmaktadır.

“Gönüllük esasına değil çünkü insanlar gönüllük esasına dayalı olursa, içinde buldukları psikoloji içerisinde özellikle aile mahkemelerinde birbirine karşı negatif duygularla gitmezler. Zorunluluk olmalı, yaptırım olmalı en azından dava şartı olmalı, yani gidip bir tedavi olmazsanız bir dava açamazsınız bununla ilgili bir raporu da dava dilekçenize eklemeniz gerekir şeklinde bir zorunluluk olmalı.” (Hâkim-1)

Hâkim-2, bu uygulamanın herkes için zorunlu olamayacağını, belirli kıstaslarda olması gerektiğini, bunun için en az bir tarafın istemesi gerektiğini belirtmektedir.

“Aile arabuluculuğu herkes için zorunlu olamaz, taraflardan en az birisi istiyorsa tarafları arabulucuya göndermek gerekiyor.” (Hâkim-2)

Arabuluculuk sisteminin gönüllük esas odaklı olduğunu fakat kurulması planlanan aile arabuluculuğu mahkeme öncesinde şart koşulması gerektiği Hâkim-4 tarafından söylenmektedir.

“Bu sistem gönüllük esasına olmalıdır ama bir yerden sonra gönüllük esasına çıkıyor, sonuçta taraflar boşanma davasından önce belge getirecekler bu yüzden zorunluluk olacak. Taraflar bana geldiğinde ben bunu hemen reddedebilmeliyim, taraflara aile arabuluculuğuna git müracaat et diyebilmeliyim.” (Hâkim-4)

Hâkimler, boşanma girişiminde bulunacak çiftlerin bir yaptırıma dayalı olmadan aile arabuluculuğuna yararlanacak çiftlerin sınırlı sayıda kalacağını herkesin yararlanmayacağını düşünüyorlar. Bu yüzden aile arabuluculuğu sisteminin, çeşitli şartlara dayanarak zorunlu olması gerektiğini savunmaktadırlar.

Sosyal Çalışma Görevlisi-1, gönüllük esasına dayalı olması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Bu sistem iki tarafında istek ve ihtiyaçları gözetilerek, ortak bir noktada bulunabiliyorlarsa gerçekleşebilir.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-1)

Sosyal Çalışma Görevlisi-2, zorunluluk esasına dayalı olması gerektiğini vurgulamaktadır.

“İnsanlar kendiliğinden gitmiyorsa, bu sistemden geçmeden boşanma davası açamazsın gibi bir zorunluluk getirilmeli. Ön görüşmeyi aile arabuluculuğu bürosunda yapmalı.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-2)

Sosyal Çalışma Görevlisi-3, aile arabuluculuğunun bir alternatif olarak sunulması gerektiği, gönüllük esasına dayanması gerektiğini söylemektedir.

“Bence aile arabuluculuğuna, boşanmaya gelmiş bireylerin dilekçeleri verdiğinde seçenek olarak sunulabilir, bu imkanının olduğundan bahsedilebilir.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-3)

Sosyal Çalışma Görevlisi-4, sistemin ilk uygulandığında yaygın olmayacağını bu yüzden başlarda zorunlu sonrasında ise zorunluluk-gönüllük arasında bir esasa dayanması gerektiğini söylemektedir.

“Ciddi bir yaygınlaşmanın gerçekleşmesi durumunda, metropol şehirlerinde gidenler olur fakat kırsalda yine de gitmeyebilirler. Gitmedikleri durumlarda ASPB ve adalet bakanlığı eşgüdümlü çalışarak zorunlu ve gönüllü ortasında bir çalışma yapılabilir. Bu sistem ilk kurulduğunda zorunlu olması gerekir.”(Sosyal Çalışma Görevlisi-4)

Sosyal Çalışma Görevlileri yapılan görüşmelerde, 2 sosyal çalışmacı aile arabuluculuğunun gönüllük esasına dayalı olması gerektiğini, ikisinin ise zorunluluk esasına dayalı olması gerektiği bulgularına ulaşmıştır.

Avukat-1, sistemin gönüllük esasına dayalı olması gerektiğini belirtmektedir.

“Bu sistemde uzun çalışmalar yapılması gerekiyor, tarafların istekli olması lazım, birlikte başvuru şartı olması lazım, her iki eşin istekli olması lazım. Bu sistem gönüllük esasına dayalı olmalı bence.”(Avukat-1)

Avukat-2, belirli bir süre için bu uygulamanın olması halinde tarafların gitmek istemeyeceği bu yüzden zorunlu olması gerektiğini vurgulamıştır.

“Aile arabuluculuğu gönüllülük esasına dayalı olsa dilekçe aşamasında herhangi bir şey olmayacak ama zorunlu olursa bizim toplumumuzda şöyle bir durumda var ‘işte psikoloğa gidilir mi, aile danışmanına gidilir mi, ben o kadar sorunlu değilim ben kendimi biliyorum’

diye bir yanılığ var. Dolayısıyla zorunlu olmadığı sürece kimse kolay kolay 'ben buraya gideyim böyle bir çabaya gideyim' demeyecek. Arabuluculuğun ruhunda zaten genel olarak gönüllük esas var ama dayatmanın olması gerektiği, en azından bir süre o sürecin içerisinde gelene kadar olması gerektiğini düşünüyorum.”(Avukat-2)

Avukat-3, kesinlikle gönüllük esasına dayalı olması gerektiğini belirtmektedir.

“Aile arabuluculuğunda herhangi bir zorlama olamaz bence çünkü mahkemede bile olmuyor. Yani mahkemede bile hâkim kendi görüşüne göre ihtiyaç hissederse tarafları; sulha davet edebiliyor ya da işte bir aile danışmanı ile görüşmeyi, psikologla görüşmeye davet edebiliyor. Ama iki tarafta ya da biri en azından 'yok ben asla istemiyorum devam edeceğim' dediğin vakit mahkeme bile buna karar veremiyor. Arabulucu hâkim değil dolayısıyla onu zorlayamaz diye düşünüyorum.”(Avukat-3)

Avukat-4, boşanacak çiftlere göre bu esasına düzenlenmesi gerektiği, çocuklu ve uzun yıllardır süren evlilikler için zorunlu olması gerektiği diğerleri için gönüllük esasına dayalı olması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Bu belki iki aşamalı olarak değerlendirilebilir: zorunlu olması değil ihtiyari olması bence daha doğru olabilir. Zira bir evlilik başladıktan sonra çok kısa zaman içerisinde çiftler uygun olmadıklarını, uygun partnerler olmadıklarını ya da birlikte bu evliliği sürdüren yiyecekleri konusunda emin olduklarında bunu tekrar müzakere etmek çok anlamda olmayabilir. Sadece ihtiyari olarak bunu gerçekten müzakere etmek istiyorlarsa bu yapılabilir. Daha uzun süreli evliliklerde bence daha faydalı olabilir çünkü burada artık işin içerisine; çocuklar da girdiği için daha önemli, aile birliğinin devam edebilmesi. Diğerinde insanların vereceği kararlar çok bireysel, sadece kendilerini ilgilendiren sonuçları kendileri üzerinde olabilecek bir karar olduğu için çok zorunlu olmasına gerek yok diye düşünüyorum. Özellikle çocukların olduğu evliliklerde daha çok zorunlu olarak bunu yapılması işe yarayacak gibi geliyor. Sonuçları itibarıyla gerçekten iradesi dışında başka insanları, çocukları etkileyecek bir kararda bence bir kere bir kez daha düşünmek için böyle bir zorunluluk olmalı.”(Avukat-4)

Arabuluculuk yapan avukatlardan ikisi, arabuluculuğun tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğunu, bu yüzden aile arabuluculuğunun da gönüllük esasına dayalı olması gerektiğini söylerken, Avukat-2'in zorunlu olması gerektiği, Avukat-4, mevcut arabuluculuk

sisteminin gönüllük esasına dayalı olduğunu fakat aile arabuluculuğunun ihtiyari veya zorunlu olabileceğini, çocuklu aileler için; arabuluculuğun zorunlu olması gerektiği bulgularına ulaşılmıştır.

Aile arabuluculuğunun bu noktasında, İl (2009.25) "Aile arabuluculuğu gönüllü, güvenli işbirliğine dayalı bir süreçtir" demektedir.

4.4.3 Aile Arabuluculuğunu Kimler Yaparsa Doğru Sonuç Elde Edilir

Hâkim-1, aile arabuluculuğunu psikologlar, psikiyatri, aile terapisti, eğitim alan uzmanlar tarafından yapılması gerektiğini söylemektedir.

“Aile arabuluculuğunu, psikologlar, psikiyatri, aile terapisti, eğitim alan uzmanlar yapmalıdır.”(Hâkim-1)

Hâkim-2, aile arabuluculuğunu yol gösterici özelliği olan, taraflara çözüm gösterebilecek, sosyal hizmet uzmanı, evlilik danışmanı ve psikologların yapması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Aile arabuluculuğunu yapacak kimselerin yol gösterici kişilerden oluşmalı. Sadece tarafları dinleyip bununla yetinecekse böyle bir arabuluculuğa gerek yoktur. Taraflara çözüm önerileri üretmelidir. Bu arabuluculuğunu alanında profesyonel kişiler tarafından yapılması gerekmektedir. Bunlar sosyal hizmet uzmanı, evlilik danışmanı, psikologlardan oluşmalıdır. Fakat bu işi yapacak kişilerin yetkisi olmalıdır. Yoksa bu sistem işlemez.”(Hâkim-2)

Hâkim-3, aile arabuluculuğunu aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlileri tarafından yapılması gerektiğini belirtmektedir.

“Aile mahkemesi bünyesinde çalışan uzmanlar tarafından dışarıya bilgi sızdırılmadan, aile mahkemesi hâkiminin direktifi ile yapılması gereklidir.”(Hâkim-3)

Hâkim-4, aile arabuluculuğunu psikolog, emekli aile mahkemesi hâkimleri, evliliklerin uzun yıllar devam eden çiftler ve din adamları tarafından yapılması gerektiğini belirtmektedir.

“Bu kurulda psikologlar, emekli aile mahkemesi, deneyimli çiftler, 30-40 yılını geçmiş çiftler, din adamları olabilir”(Hâkim-4)

Bir adliye çalışanı olan ve yargılayıcı yetkisi bulunan hâkimler, aile arabuluculuğunu yapacak kişilerin, yol gösterebilecek yeterli düzeyde eğitim almış kişilerin olabileceğini

söylerken, aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlilerin bu işi için ideal kişiler olacağını söylemektedirler. Aile arabuluculuğuna meslek bazında ise, psikolog, emekli hâkim, uzun süreli deneyimli çiftler, sosyal hizmet uzmanları ve evlilik danışmanlarının olabileceğini söylemektedirler.

Sosyal Çalışma Görevlisi-1, aile arabuluculuğunu, aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlileri, aile hâkimleri veya aile mahkemesi dosyalarıyla uğraşan avukatlar tarafından yapılması gerektiğini söylemektedir.

“Aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlileri, aile hâkimleri, boşanmalara bakan avukatlar.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-1)

Sosyal Çalışma Görevlisi-2, aile arabuluculuğunu, sosyal hizmet uzmanı, bir psikoterapist, psikolog, evlilik terapisti ve nitelikli uzmanların yapması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Bu sistem çerçevesinde profesyonel meslek elemanlarının barındırdığı, mesela bir sosyal hizmet uzmanı, bir psikoterapist, psikolog, evlilik terapisti ve nitelikli uzmanlardan oluşmalıdır.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-2)

Sosyal Çalışma Görevlisi-3, aile mahkemesindeki uzmanların deneyimli olduğu bu yüzden aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlilerin yapması gerektiğini belirtmektedir.

“Aile mahkemesinde çalışan uzmanlar yapmalı çünkü aile konusunda çok hâkimler.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-3)

Sosyal Çalışma Görevlisi-4, aile arabuluculuğunu, aile mahkemesi hâkimleri ve sosyal çalışma görevlileri, avukatların yapması gerektiğini söylemektedir.

“Aile mahkemesi hâkimleri yapabilmeli bence, aile mahkemesinde ki uzmanlar tabii bunların belli kriterlere tabii tutulması gerekiyor. Aile mahkemesi hâkimleri, avukatlar, aile mahkemesi uzmanları olabilir.” (Sosyal Çalışma Görevlisi-4)

Aile mahkemesinde çalışmakta olan sosyal çalışma görevlileri, daha çok boşanma davaları süren bireylerle yüz yüze görüşme yaptıkları, boşanma sürecinde velayet hususunda rapor hazırladıkları için aileyi, takip sürecinde izlemektedirler. Aile arabuluculuğu sistemine,

aileyi yakından tanıklarını düşündüklerini bu yüzden aile arabulucusu olarak aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlilerin doğru kişiler olacağını düşünmektedirler. Bunun dışında; aile hâkimleri, boşanma davasına bakan avukatlar, psikoterapistlerin yapması gerektiğini de söylemektedirler.

Avukat-1, aile arabuluculuğunu uzman kişilerin yürütmesi gerektiğini söylemektedir.

“Aile arabuluculuğu sistemi Türkiye’de uygulamaya konulduğunda, aile terapistlerinin yapması gerekiyor. Mevcut arabuluculuk sisteminde Türkiye’de avukatlar yapabiliyor sadece ama aile arabuluculuğu konusunda avukatların başarılı olabileceğini düşünmüyorum. Çünkü biz sonuç odaklı bir mesleğiz. Aile daha hassas bir konu, uzman kişilerce yapılabilir ancak. Aile arabuluculuğunun temel amacı boşanmayı engellemek ise sadece avukatların yapmaması lazım.”(Avukat-1)

Avukat-2, aile arabuluculuğunu avukatların ve psikologların yapması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Aile Arabuluculuğunu, alanında en az 10 yıl deneyimli olan, kendini ifade edebilen psikologlar yapmalı. Bence avukatlar da aile arabuluculuğunu yapmalı ama avukatların eğitim sürecinde ciddi bir sınava tabii tutulmalı. Çünkü biz de avukatlıkta sadece yaptığımız kanunlar, kanunları uygulaması ve müvekkille görüşmelerimiz de oluyor aslında arabuluculuk sürecini başlamadan önce karşılıklı olarak gizli bir şekilde yapıyoruz. Dolayısıyla hem psikolojide giriyor hem kanunlarda giriyor. Her şeyi çok yönlü bir şekilde değerlendirebiliyoruz ama eğitimde psikoloji yönüne biraz daha farklı daha temel eğitim verilirse ben avukatın yapması gerektiğini düşünüyorum. Belki bu süreçte avukat, psikolog birlikte hareket edebilirler çünkü çocuklarda olacak işin içerisinde.”(Avukat-2)

Avukat-3, aile arabuluculuğunu avukatların yapması gerektiğini, avukatların ise aile danışmanı ve psikologlardan yardım alması gerektiğini belirtmektedir.

“İlgili, alakalı, aile davalarına girmiş, hiç aile mahkemesinin kapısından girmemiş bir hukukçunun çok faydalı olacağını düşünmüyorum. Şu anda iş uzman arabuluculuğunda; hiç iş davasında girmemiş ama uzmanlık eğitimini almış her arabulucu bunu yapabiliyor. Aslında yanlış! Çünkü o işin özünü bilmiyor. Bir arabulucu olarak ben hukukçuların yapması gerektiğine inanıyorum. Orada zaten uzmanlık; ayrı bir uzmanlık gerektiren bir konu varsa taraflara ‘Biz bunu arzu ederseniz, örneğin işte

psikolog gönderin veya aile danışmanından destek alabilirsiniz hatta devlet, 1-2-3 numaralı aile mahkemelerinin psikologlarının bu konuda görevlendirdi randevu alabilirsiniz' gibi yönlendirebileceğimiz uzmanlar mutlaka olabilir.” (Avukat-3)

Avukat-4, aile arabuluculuğunu boşanmış bir avukatın aile arabuluculuğunda başarılı olacağına inandığını vurgulamaktadır.

“Daha önceki dönemlerde aile mahkemeleri kurulurken şöyle bir kriter vardı; ‘belli bir yaşın üzerinde, evli ve çocuklu insanlar ya da en azından evlenmiş boşanmış insanlar olmalı’ yani bir kez hayatında evliyim yaşamış ve bir evlilik bitirmiş ya da evliliğini sürdüren çocuğu olan insanlar’ sanıyorum bu anlamda daha başarılı olacaktır. Boşanmış bir avukat arabulucu taraflarda nasıl bir etki yarattığını bunların nasıl bir duygulanım içerisinde olduğunu daha iyi anlayacaktır. Yani empati yapmak adına daha iyi bildiği ve geçtiğimiz süreçte. Bu tarafta bilecektir yani hem evliliği hem boşanma yaşamış bir insan burada evlilik birliğinin dağılmasının sonuçlarını da birebir bilen birisi yardımcı olabilir diye düşünüyorum” (Avukat-4)

Boşanma davalarında taraflara müvekkil olan ve arabuluculuk görevini yapan avukatlar, aile arabuluculuğunu kimin yapması gerektiğine dair farklı cevaplar vermişlerdir. Avukat-1 aile arabuluculuğunun kesinlikle avukatların yapmaması gerektiğini çünkü ailenin zaman isteyen sorunları olduğunu fakat avukatlığın sonuç odaklı bir meslek olduğunu söylemektedir. Avukat-2 ise alanında deneyimli olan psikologların veya iyi bir eğitimden geçmiş avukatların yapabileceğini düşünmektedir. Avukat-3 ise aile arabuluculuğunun avukatların yapması gerektiğini, avukatların yetersiz kalacağı yerde psikoloğa yönlendirilebileceğini söylemektedir. Avukat-4 ise bu işin avukatlar tarafından yönetilmesini, bu avukatların evli veya boşanma deneyimi yaşayan avukatlardan oluşması gerektiği bulguların ulaşılmıştır.

Boşanmış Birey-1, aile arabuluculuğunu, sorunları anlayabilecek profesyonel bir meslek elemanının olması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Bu işin profesyonel, tecrübeli, insanların sorunları anlatıldığında anlayabilen derine inebilen profesyonel meslek elemanları.” (Boşanmış Birey-1)

Boşanmış Birey-2, aile arabuluculuğu; psikolog, sosyologlar ve sosyal hizmet uzmanlarının yapabileceğini belirtmektedir

“Bu sistemde tabii ki psikoloğun olmasını isterdim, ilişki danışmanı olması lazım. Sosyologlar ve sosyal hizmet uzmanları da olması gerekir.”(Boşanmış Birey-2)

Boşanmış Birey-4, profesyonel, analiz muhakeme gücü yüksek olan meslek elamanları veya psikologların yapması gerektiğini belirtmektedir.

“Arabulucu sıfatını taşıyan, profesyonel bir eğitim almış, iki tarafı da tarafsız anlayabilmeye çalışan biri. Psikologlar arabuluculuk için başlanabilir, meslek elemanları çünkü sizi dinleyebilir, öneride bulunur, durumu analiz ettikten sonra yönlendirme yapabilir.”(Boşanmış Birey-4)

Boşanmış bireylerle yapılan görüşmeler neticesinde, aile arabuluculuğu rolünü üstlenecek kişilerin, insan ilişkilerini analiz edebilecek, sorunların çözümünde yol gösterebilecek, sosyolog, psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve profesyonel meslek elemanların yapması gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Boşanması Devam Eden Birey-1, aile arabuluculuğunu kendi alanında uzmanlaşmış birisinin yapması gerektiğini belirtmektedir.

“Dışarıdan bakan birisi sorunları tespit edip dile getirebilir. Tabii bunu yapan kişinin de alanında uzman birisi olması lazım.”(Boşanması Devam Eden Birey-1)

Boşanması Devam Eden Birey-2, aile arabuluculuğu daha çok psikoloji eğitimi almış ve rahat tavırlar sergileyen biri olması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Bu sistemde, resmi olmayan bir meslek elemanı olmalı. Hâkimlerin mesela bir duruşu var, karşısına çıkarsam, konuşmam ben hâkimle. Böyle insan psikolojisinden anlayan, beni anladığını hissedebilen biri olmalı.”(Boşanması Devam Eden Birey-2)

Boşanması Devam Eden Birey-4, aile arabuluculuğunu, psikologlar ve din görevlilerinin yapabileceğini belirtmektedir.

“Bu süreci psikologlar yürütebilir. Tabii bir din görevlisi veya aile büyüğü belki bize bu süreçte yardımcı dokunabilir.” (Boşanması Devam Eden Birey-4)

Boşanma süreci devam eden bireylerle yapılan görüşmelerde, aile arabuluculuğuna gitmiş olmaları durumunda kendilerine en yakın arabulucunun: dinleyen ve kendini anladığını hissettiren, profesyonel ve tarafsız olan, yaşanan durumu analiz eden ve bunu uygulamaya dönebilen kişilerin, meslek bazında psikolog, sosyolog, sosyal hizmet uzmanı veya din görevlilerin bu işi yapabileceği bulgusuna ulaşılmıştır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1 Sonuç

Araştırmada, aile bütünlüğünün korunmasında aile arabuluculuğunun önemi araştırılmıştır. Bunun için dört aile mahkemesi hâkimi, dört aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlisi, dört aile mahkemesi dosyalarına bakan ve arabuluculuk yapan avukat, 4 boşanmış birey ve 4 boşanma süreci devam eden bireylerle görüşülmüştür.

Yapılan araştırma sonucunda, aile mahkemesi hâkimlerinin genel düşüncesi; aile arabuluculuğunun aile bütünlüğünü koruyacağı; bireylerin herhangi bir mekanizmadan geçmeyip direk boşanma davası açtığı, çoğu bireyin boşanma nedenlerinin boşanmayı gerektirmeyecek nedenler olduğu, aile arabuluculuğu gibi bir sistemin bu tarz boşanmaların önüne geçebileceğini vurgulamaktadırlar. Aile arabuluculuğu sistemine rağmen boşanma işlemine devam edilse bile, müşterek çocuğun boşanma sürecinde bir silah olarak kullanılmadığı, taraflar arasında iletişim becerileri kazandırılacağı için müşterek çocuğun boşanma sürecinde fiziksel ve ruhsal yıpranmadan uzak kalabileceği ön gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlileri ise; evlilik sürecinde en büyük problemin eşler arasındaki iletişim problemi olduğu, bu problemin diğer nedenlerin ana kaynağı olduğunu belirtmişlerdir. Aile arabuluculuğu ile çiftlere doğru iletişim tekniklerinin öğretilerek, iletişim engellerinin önüne geçilebileceği, bu sayede; boşanma oranlarının azabileceği ve aile bütünlüğünün korunabileceğini vurgulamaktadırlar. Boşanma sürecinde en çok yıprananın çocuk olduğu, boşanan ebeveynlerin çocuk konusunda bilinçli davranmadıkları bu yüzden çocuğun manipüle edilerek bir taraf tutturulduğu ve çocuğun yerleşik düzenini bozularak, tek bir ebeveynin yönlendirmesiyle çocuğun karşı tarafa karşı kullanıldığı vurgulanmaktadır. Aile arabuluculuğunun daha çok çocuklu ebeveynler üzerine, çocuk odaklı bir sistem olması halinde, çiftler boşanmışta olsa aile bütünlüğünü koruyacağı ve çocuğun boşanmadan minimum düzeyde etkileneneğini düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Aile mahkemesini dosyalarına bakan ve aktif olarak arabuluculuk yapan avukatlar ise, arabuluculuk sisteminin doğru uygulanmasıyla olumlu sonuçlar elde edildiği, aile arabuluculuğunun arabuluculuk bünyesinde en önemli arabuluculuk olacağını, bu arabuluculuk ile hem boşanmış bireylerin azalacağı hem boşanmadan etkilenen çocukların azalacağını hem de aile bütünlüğünün korunacağını belirtmektedirler. Aile arabuluculuğu, normal arabuluculuktan farklı olarak davalı kimselerin mahkeme atmosferinin öncesinde yüz yüze

gelmesiyle ve doğru tekniklerin uygulanması sonucunda bir çocuk ailenin kurtarılabileceğini düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Boşanmış bireylere bakıldığında, evliliklerinde aile arabuluculuğu sistemine yakın aile danışmanlığı gibi sistemden yaralanmak istedikleri fakat bunu iki boşanmış bireyin yapabildiği, diğer ikisinin ise ekonomik ve iletişimsizlik nedeniyle gidemediği görülmüştür. Boşanmış bireylere aile arabuluculuğu sistemi anlatıldığında hepsi bu sistemden yaralanmak istediklerini ve yararlanabilmiş olsaydı evliliklerinin halen sürebileceğini belirtmişlerdir. Boşanmış bireylerin diğer sorunları ise boşanma sürecinde, boşanma sürecinin çocuklara yansması ve velayet konusudur. Yine boşanmış bireyler aile arabuluculuğu sisteminden yararlanmış olsalardı çocuklarının boşanma sürecinde yıpranmayacaklarını ve her iki ebeveyni de sağlıklı ilişkiler geliştirebilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Boşanma aşaması devam eden bireylere bakıldığında, şu an için aile arabuluculuğu sistemi olsa bile yararlanmak istemeyeceklerini çünkü onlar için evliliklerinin bittiğini düşünmektedirler. Fakat evliliklerinde sorun yaşadıkları zaman aile arabuluculuğu gibi bir sistemin olması durumunda gidebileceklerini, bu sistem sayesinde evliliklerinin toparlanabileceğini düşünmektedirler. Boşanması devam bireylerde çocuk konusunda, boşanma sürecinin başında sorun yaşamakta olduğu, çocuklarıyla sağlıklı iletişim yolu bulamadıklarını ve çocukların bu süreçten olumsuz etkilendiğini belirtmektedirler. Aile arabuluculuğu sistemine dâhil olmaları durumunda, kendilerine ve eşlerine iletişim tekniklerini öğretebileceği bu sayede çocukların daha az yıpranabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Aileler, çeşitli nedenlerden dolayı parçalanmaktadır. Aile bütünlüğünün ise bilinçli olmayan davranışlar, çiftler arasındaki iletişimsizlik nedeniyle dağıldığı görülmektedir. Boşanma kararı alan bir birey, öncelikle mahkemeye giderek boşanma davası açmakta ve eşinden boşanmak istemektedir. Fakat evlilikteki sorunlar devam ettiği zaman ve boşanma davası açılmadan önceki süreç arasında bir tampon görevi yapan bir mekanizmasının kurulması gerekmektedir. Bu mekanizma aile arabuluculuğudur. Aile arabuluculuğu, doğru bir uzman, doğru bir zaman ve doğru uygulamalar kullanıldığında aileler için büyük önem arz etmektedir. Aile arabuluculuğu, aileye dışardan ve tarafsız olarak bakan bir profesyonel meslek elemanın ailedeki sorunları tespit ederek, aileye ödev vereceği, sorumlukların yerine getirilmesi durumunda aileyi boşanmadan kurtararak aile bütünlüğünü koruyacaktır. Aile arabuluculuğunun uygulanması ve boşanma kararının devamı hususunda, aile arabuluculuğu

tarafllara çocuğun önemi vurgulayarak, çiftlere iletişim tekniklerini öğreterek sağlıklı iletişim kurmalarını sağlayıp, çocuğun yüksek yararı doğrultusunda ebeveynleri bilinlendirecektir.

5.2 Öneriler

Çalışmaları devam eden aile arabuluculuğu sistemine araştırma bulgularından hareketle şu öneriler tavsiye edilmektedir.

- Aile arabuluculuğu kurumu herkes tarafından ulaşılabilir bir kurum olması gerektiği, aile arabuluculuğu sisteminin maliyetinin tamamını veya büyük bir kısmının devlet tarafından karşılanmasının gerekli olduğu, ekonomik durumu iyi olmayan ailelerinde bu sistemden yararlanması sağlanmalıdır.
- Aile arabuluculuk sisteminin, boşanmaları engelleyebilmesi, mahkemelerde dosya sayısını azaltması için gayri ihtiyari bir esasa dayanması gerektiği, burada çocuksuz ailelerin aile arabuluculuğuna katılımlarının gönüllük esasına dayalı olması gerektiği, çocuk sahibi ailelerin ise mahkeme öncesinde bu sisteme katılmalarının zorunlu olması gerektiği veya bir tarafın istemesi durumunda aile arabuluculuğunun zorunluluk esasına dayalı olması gerektiği tavsiye edilmektedir.
- Aile arabuluculuğu sisteminde aktif olarak rol alacak arabuluculara; aile arabulucularının sisteme başvurmuş kişilere doğru uygulama ve öneriler sunması sağlayacak, arabuluculuk yöntemlerini kapsayan eğitimlerin verilmesinin sağlanması, arabulucunun bunu doğru uygulaması durumunda ise bu sistemin yüksek başarı elde edeceği düşünülmektedir.
- Aile arabuluculuğunun boşanmanın her sürecinde uygulanması ile birlikte, mahkeme öncesinde uygulanmasının daha doğru olacağı, mahkeme sürecinde anlaşmazlıkların ve çatışmaların artabileceği, mahkeme öncesinde uygulanacak aile arabuluculuğu sisteminin taraflar arasındaki çatışmaları minimum düzeye indirgeyebileceği düşünüldüğü; aile arabuluculuğunun yasal süreçle bağlantı kurabilmesi için bu sistemden yararlanmış kişilere rapor verilmesinin bu raporu mahkemede delil olarak kullanabilmelerini sağlanmalıdır.
- Aile arabuluculuğundan yararlanan kişilere, aile bütünlükleri koruyabilmelerini, çocuk sahibi ailelerin boşanma sürecinde çocuklarını sağlıklı gelişimlerinin sürdürebilmelerini sağlayabilmesi ve çocukların boşanma sürecindeki olumsuz etkilerden koruyabilmesi için arabulucu tarafından çiftlere iletişim tekniklerinin öğretilmesi, boşanma gerçekleşse bile aralarındaki iletişimi koruyabilmelerini sağlayacak uygulama ve metodları ebeveynlere sunulması, çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkileri uzun vadede iyileştirmesinin arabulucu tarafından sağlanmalıdır.

- Aile arabuluculuğu sistemi uygulamasında ailelerin geçmişindeki sorunlardan ziyade şimdiki zamana ve gelecek zamanlarına odaklanması ve aile üyelerinin otonomlarının güçlü kılınmasını sağlanmalıdır.
- Avrupa’da ve Amerika’da aile arabuluculuğu avukatlar ve sosyal hizmet uzmanları tarafından yürütölmekte olup, Türkiye’de sosyal hizmet uzmanlarının; aile, çocuk, iletişim vb. konularda gerekli eğitimi aldığı düşünöldüğünde aile arabuluculuğunda sosyal hizmet uzmanlarının aktif olarak rol alması gerektiği tavsiye edilmektedir.

6.KAYNAKLAR

- ADAK, N. (2012), Değişen Toplumda Değişen Aile, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- AİLE VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (2010), Aile Yapısı Araştırması 2006, Ankara.
- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, (2014), Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması, Ankara.
- AİLE ve SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, (2015), Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması, Ankara.
- AKTAŞ, A. M. (2002), Aile Terapisinin Gelişimi ve Ruh Sağlığı Alanındaki Yeri, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt:13 Sayı:1*, s.113-119.
- ANADOLU- AÖF, (2016) Aile Sorunları (2. Ünite), Aile ve Çocukla Sosyal Hizmet (s.40-72), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
- ARIKAN, Ç. (1992), Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma, Ankara: Şafak Matbaası.
- AVCI, N. (1991), İletişim ve Aile, Türk Aile Ansiklopedisi, Cilt: 2, s.627-628. T.C. Başbakanlık AAK Başkanlığı Yayınları.
- BAHAR H. İ. (2009), Sosyoloji, Ankara: Karınca Yayınları.
- BAKTIR, S. (2003), Aile Mahkemeleri, Ankara: Yetkin Yayınları.
- BAŞBAKANLIK AİLE VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, V. Aile Şurası “Aile Destek Hizmetleri” Komisyon Kararları, ANKARA: T.C. Başbakanlık ASAGEM.
- BAŞPINAR, V. (2003), Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2 Cilt: 53, s. 79–101
- BAYRAKTAROĞLU H., ÇAKICI, E. (2013), Evlilik Uyumuyla İlişkili Faktörler, *Eurasian Journal of Educational Research*, Sayı: 53/A, s.297-312
- BENEDEK, E. VE BROWN, C. (1997), *Boşanma ve Çocuğunuz* (S. Katlan, Çev.), Ankara: HYB Yayıncılık.
- BİLİCİ, A. B. (2014), Boşanma Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:18, Sayı: 2 s.79-110
- BULUŞ, M. BAĞCI, B. (2016), Evlilik Doyumu: Aile Yılmazlığı ve Etkili İletişim Becerilerinin Rolü, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:40 s.136-152
- BULUT, I. (1993), Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını, Ankara
- BUSH, R. A., FOLGER, J.P. (2013), Arabuluculuk ve Getirileri, Ankara: Nobel Yayınları.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ ÇAKMAK E., AKGÜN, Ö.E, KARADENİZ, Ş., DEMİREL, F. (2012), Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi.

- CANEL, A. N. (2012), Evlilik ve Aile Hayatı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Eğitim Programı, İstanbul: Nakış Ofset Matbaa
- COHEN, H. (1996), Her Konuyu Müzakere Edebilirsiniz, (Ş. Cüceloğlu, Çev.) İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- CÜCELOĞLU, D. (2003), İnsan ve Davranışı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ÇAĞ, P. & YILDIRIM, İ. (2013), Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 39
- ÇAKMAKLI, K. (2005), Sorunlu Çocuklar, *Ailede Çocuk Eğitimi*. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Yayın No: 124, s.261-291.
- ÇAMUR, G. (2000), Aile İşlevleri ile Ailenin Demografik, Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri ve Yaşam Döngüsü Arasındaki İlişkiler, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- ÇELİK, M. (2006), Evlilik Doyum Ölçeği Geliştirme Çalışması, Yayınlanmış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri, Adana.
- DANIŞ M.Z, KARA Z. (2016), Sosyal Hizmette Problem Çözme Yaklaşımı, *The Jurnal of Academic Social Science Studies Dergisi*. Cilt:3 Sayı:45 s.1-10
- DANIŞ, ZAFER M. (2006), Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı, *Aile ve Toplum Dergisi*, Cilt:3 Sayı:9 S:45-53
- DEDEAĞAÇ, E. (2011), 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri. Ankara: ABEM Ankara Barosu Eğitim ve Kültür Merkezi Yayını, Koza Matbaacılık.
- DEMİRAY UĞUR, (2007), Genel İletişim, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- DEMİRBAŞ K. (2016), Arabuluculuk ve Uzlaştırma, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Konya.
- DEMİRKAN, S. (2006), Türk Ailesinin Korunması ve Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşları ile İşbirliğinin Önemi, *Aile ve Toplum Dergisi*, Cilt:3 Sayı: 9 s.91-95.
- DEMİRÖZ, F. (2003), Ailede Krizler ve Sosyal Hizmet, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Cilt:1 sayı: 14 s. 85-98.
- DUYAN, V. (2003), Aileye Yönelik Planlı Müdahale Sürecinin Aşamaları, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, No:14 Sayı: No:1, s.41-61.
- DUYAN, V. (2012), Sosyal Hizmet, Temelleri, Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını

ERDOĞAN, S. (2016), Ailenin İşlevleri, Toplumsal Yaşamda Aile (s. 42-63), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yay.

ERGİN, N.G.(2008), Evli ve Boşanmış Kişilerin Evlilik Uyumu ve Cinsiyetçilik Açısından Karşılaştırılması, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

ERGİN, T. (2015), Evlilik İlişisini Geliştirmeyi Amaçlayan Çalışmalar, Evlilik Okulu: Evlilikte Kişilerarası İlişkiler ve İletişim Becerileri, İstanbul: Remzi Kitabevi.

FİŞHER, R., URY, W. (1989), Evet Dedirtme Sanatı, İstanbul: İlgı Yayıncılık.

FOWLER, A. (1997), Müzakere, İkna ve Etkileme (A. Bora ve O. Cankoçak, Çev.), Ankara: İlkaynak Yayınları.

GENÇ, Y. VE SEYYAR, A. (2010), Sosyal Hizmet Terimleri Sözlüğü, Sakarya: Sakarya Yayınevi.

GENÇ, Y., TAYLAN, H. H., ADIGÜZEL, Y., KUTLU, İ. (2017), Aile İçi Şiddetin Ergenlerin Şiddet Eğilimlerine Etkisi: Antalya Liseleri Örneği, Sakarya University Journal of Education, Cilt: 7 Sayı:2 s.409-423

GENÇCAN, Ö.U. (2012), 6100 Sayılı HMK Hükümlerine Göre Aile Mahkemesi Davaları, Ankara: Yetkin Yayınları.

GENÇCAN, Ö.U. (2013), 6100 Sayılı HMK Hükümlerine Göre Medeni Hukuk Davaları, Ankara: Yetkin Yayınları.

GİTTİNS, D. (2011), Aile Sorgulanıyor, (T. Erdem, Çev.) İstanbul: Pencere Yayınlar

GÖRGÜN BARAN, A. (2004), Türkiye'de Aile İçi İletişim ve İlişkiler Üzerine Bir Model Denemesi, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1 s. 31-41.

GÜLEÇ, G. (2012), Aile ve Evlilik, *Aile Yapısı ve İlişkileri* (s. 62-79), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yay.

GÜLGÜN I. (2003), Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler, Ankara: Seçkin Yayınevi

GÜNEN, H. (2016), Mardin İlinde Gerçekleştirilen Tercihli ve Geleneksel Evlilik Çeşitleri, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversite, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

GÜVEN, N. & SEVİM, S. A. (2007), İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar ve Algılanan Problem Çözme Becerilerinin Evlilik Doyumunu Yordama Gücü, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt:3 Sayı:28 s.49-61

GÜVENÇ, B. (2010), İnsan ve Kültür, İstanbul: Boyut Yayın Grubu.

HORTAÇSU, N. (1991), İnsan ilişkileri, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- HÜNLER, O. S. & GENÇÖZ, T. (2003), Boyun Eğici Davranışlar ve Evlilik Doyumu İlişkisi: Algılanan Evlilik Problemleri Çözümünün Rolü, *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt:18 Sayı:51 s. 99-108
- İL, S. (2009), Aile Arabuluculuğu, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Cilt:20 Sayı:1, s.23-31
- İLKKETENCİ R. (2004), Evli Bireylerin Problem Çözme Becerileri ve Evlilik Uyumları Arasındaki İlişki, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Konya.
- KALYONCU, H. (2014), Aile İçi Şiddet ve Şiddet Ortamında Çocuklar, İstanbul: Yediveren Yayınları
- KANSIZ, M. & ARKAR, H. (2011), Mizaç ve Karakter Özelliklerinin Evlilik Doyumu Üzerine Etkisi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Sayı: 12 s.24-29.
- KARADAĞ, Ş. (2015), Evlilik Uyumu İlişkisinde Aile İçi İletişimin Rolü: Konya Örneği, Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- KARATAŞ, K. (2001), Toplumsal Değişme ve Aile, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt:12 Sayı:2, s.89-98.
- KILIÇ, Ş. (2016), Türkiye'de Aile Çalışmaları, *Aile Eğitimi* Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yay.
- KOCADERE, M. (1995), İyi ve Kötü Evliliklerin Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Betimsel Bir Çalışma, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- KOÇAOĞLU, M.A. (1999), Türk İş Hukuku'nda Arabuluculuk Kurumu, Ankara: Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendeki Yayını.
- KOÇYILDIRIM, G. (2010), Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- KONGAR, E. (1970), Türkiye'de Aile: Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:3 Sayı:2, s.58-83.
- KOŞAR, N. (1992), Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı, Ankara: H.Ü. Yayınları.
- KSGM. (2008), Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı. Ankara: T.C. Başbakanlık KSGM.
- KUYUCU, Y. (1999), Anne Babaları Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Lise Öğrencilerinin Uyum Sorunlarının Karşılaştırılması, Eğitim Bilimleri Programı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir
- LALE, M. İ. (2004), Türk Aile Düzeni ve Aile İçi İlişkiler, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- MERİÇ, B. (2007), Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Uyum Düzeylerini ve Sosyal Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Bir Grup Rehberliği Çalışmasının Sınanması, Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul

- NADİR U., NUHOĞLU H. (2017), Adli Sosyal Hizmet Açısından Mesleki Bir Rol Olarak Aile Arabuluculuğu. Yücel D., Gönültaş M.B (Ed.) Adli Sosyal Hizmet Müdahale ve Yaklaşımları, Ankara: Nobel Yayınları
- OZANKAYA, Ö. (1991), Toplumbilim, İstanbul: Cem Yayınevi.
- ÖNTAŞ, Ö. (2004), Çocuk Hakları ve Sosyal Hizmetin Güçlendirme Yaklaşımı Açısından Suça Yönelen Çocuk-Polis İlişkisi, Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÖZATÇA, A. (2009), Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- ÖZBAY, İ. (2004), Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Tutanağının İlam Niteliği, *Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8 Sayı:3-4 s.387-418
- ÖZBEK, M. (2004) Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- ÖZBESLER, C. (2011), Sosyal Hizmet Eğitiminde Aile Tedavisi Yaklaşımları ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmet. V. Işıkhani, T. Tuncay, & E. Erbay (Haz.), "Sosyal Hizmet Sempozyumu 2011: "50. Yılında Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi: Sorunlar, Öncelikler ve Hedefler" (Konferanslar ve Bildiriler) içinde (s. 120-122). 15-16 Aralık 2011, Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmet Bölümü.
- ÖZGÜVEN, İ. E. (2014), Evlilik ve Aile Terapisi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- ÖZGÜVEN, İ.E. (2001), Ailede İletişim ve Yaşam. Ankara: PDREM Yayınları
- ÖZKAN, Z. (1989), Türkiye'de Boşanmaların Sebep ve Sonuçları, Yayınlanmış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÖZTÜRK, S. (2006), Anne Babası Boşanmış 9-13 Yaşları Arasındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Anne Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri İlişkisi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir
- ÖZÜĞURLU, K. (2013), Evlilik Raporu: Evlilik - Aile ve Yaşam Birlikteliği, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- PARKINSON L. (2017), Aile Arabuluculuğu Yeni Aile Adalet Sistemine Dair Uygun Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi, (Y. F. Yücel Çev.), Adalet Bakanlığı Yayınları
- SAYIN, Ö. (1990), Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- SEÇER Ö. (2016), Anlaşılmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt:7 Sayı:2 s.259-286
- SEZAL, İ (1996), Aile Nedir? Başbakanlık Yayınevi
- SEZAL, İ. (2002), Sosyolojiye Giriş, Ankara: Martı Yayınları.
- SOYGÜT, M, (2006), Türk Ceza Ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.

SUCU, İ. (2007), Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği),Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

ŞAFAK ÖZTÜRK, C. & ARKAR H. (2014), Evli Çiftlerde Evlilik Uyumu ve Cinsel Doyum Arasındaki İlişkiler Literatür Sempozyum, Cilt:1 Sayı:3 s.16-24

ŞANLI, C. (2013) Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, İstanbul: Beta Yayınları.

ŞEN, B. (2013), Boşanma Süreci ve Arabuluculuğu, Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

ŞENER, A., VE TERZİOĞLU, G. (2008), Bazı Sosyo-Ekonomik ve Demografik Değişkenler ile İletişimin Eşler Arası Uyuma Etkisinin Araştırılması, *Aile ve Toplum Dergisi*, Cilt:4 Sayı:13 s.7-20.

ŞENTÜRK Ü. (2010), Aile Psikolojisi ve Eğitimi, İnönü Üniversitesi İnuzem Yayını, Malatya.

TANRIVER S. (2006), Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Ve Özellikle Arabuluculuk, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı:64 S.151-177

TAYLAN, H. H. (2003), Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler: "Selçuk Köyü Örneği", Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

TAYLAN, H. H. (2005), Türkiye'de Geleneksel Aile Yapısı ve Değişen Cinsiyet Rollerini Toplumsal Yapı Analizleri (Doktora Dersi Makale Ödevi), 1-11.

TAYLAN, H. H. (2016), Sakarya Üniversiteleri Öğrencileri Penceresinden Türkiye'de Aile İçi Sorunlar. *International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS) – Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi – Bildiriler Kitabı* (s. 459-474).

TEKİN, A. (2008), Türk Emniyet Teşkilatında Müzakere ve Arabuluculuk, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara

TORUN F. (2011), Ebeveyne Yabancılaştırma Sendromu, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, Cilt:3 Sayı:3 s. 466-482

TUNCAY T. (2013), Genç Kanser Hastalarının Hastalık Deneyimlerinin Güçlendirme Yaklaşımı Temelinde Analizi: Bir Model Önerisi, Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

TURAN, N. (1990), Psikiyatride Krize Müdahale Ve Sosyal Hizmet, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Sayı:8, s.1-17.

TURAN, N.(1999), Sosyal Kişisel Çalışma, Birey ve Aile İçin Sosyal Hizmet, Aydınlar Matbaacılık, Ankara.

TURAN, Ö. (2004), Boşanmış Ailede Yetişen Gençlerin Evlilikten Beklentileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- TÜRKASLAN, N. (2007), Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Baş Etme Yolları, *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, Cilt:3 Sayı:11, s.99-108
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (TÜİK), (2010). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2009, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- TÜZÜN D. (2004), Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkisi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Lefkoşa.
- ULUSLARARASI AİLE YILI ÖZEL İHTİSAS KOMİSYON RAPORLARI. (1994), *Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları*. ANKARA: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- UYAR, S. (1999), Boşanmış Bireylerin Evlilik Süreci Ve Bugüne İlişkin Psikolojik Sorunları Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, GATA, Ankara.
- ÜNSAL, Y. & ERGİN, İ. (2003), Fen Eğitiminde Problem Çözme Sürecinde Kullanılan Problem Çözme Stratejileri ve Örnek Bir Uygulama, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt:10 Sayı:1 s.72-91
- VATANDAŞ, C. (2003), Aile ve Şiddet Türkiye'de Eşler Arası Şiddet, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Ankara: Uyum Ajans
- WANLY, E. (1996), Başarının Sırrı (Ş. Tahir, Çev.), İstanbul: Scala Yayıncılık.
- WİLLİ, J. (2012). *Aşk ve Evlilik Terapisi: Kadın ve Erkeğin "Birlikte" Gelişimi*. (İ. İgan, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- YALÇIN, H. (2014), Evlilik Uyumu İle Sosyo-demografik Özellikler Arasındaki İlişki, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* Cilt:3 Sayı:1 s.250-261
- YAVUZER, H, (2003), Ana-Baba Okulu. Ankara: Remzi Kitabevi.
- YAVUZER, H. (2003), Çocuğu Tanımak ve Anlamak. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- YAZICIOĞLU, Y. (1995), Değişen Teknoloji ile Aileye Etkisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H. (2016), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, İstanbul: Seçkin Yayın.
- YILDIRIM, Ş. (2016), Sosyal Hizmette Krize Müdahale Yaklaşımının Kullanımı Krize Müdahale, *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt:3 Sayı:4 s.481-486
- YILMAZ, K.K. (2015), Evlilik Birliğinin Korunması, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı:120 s.423-464
- YOLCUOĞLU, İ.G. (2014), "Türkiye'de Tüm Çocuklarımızı İyi Yetiştirmek, İstanbul, Nar Yayınevi.
- YOLCUOĞLU, İSMET G. (2017), Sosyal Hizmet/Sosyal Çalışma Bilim ve Mesleğine Giriş, Nar Yayınevi, İstanbul.
- YÖRÜKOĞLU, A. (2004), Çocuk Ruh Sağlığı. İstanbul: Özgür Yayınları.
- ZASTROW C. (2014), Sosyal Hizmete Giriş. Ankara: Nika Yayınevi.

KANUNLAR

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982), *T.C. Resmi Gazete*, 17863, 9.11.1982.

Türk Medeni Kanunu. (2001), *T.C. Resmi Gazete*, 24607, 8 Aralık 2001.

Ailenin Korunmasına Dair Kanun. (1998), *T.C. Resmi Gazete*, 23233, 17 Ocak 1998.

Aile Mahkemeleri'nin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun. (2003).

T.C. Resmi Gazete, 25439, 18 Ocak 2003.

1136 Sayılı Avukatlık Kanunu.

EKLER

EK:1 Araştırma Soruları

Hâkim, Avukat ve Sosyal Çalışma Görevlilerine Sorulan Sorular.

Yaş:

Cinsiyet:

Çalışma yılı:

1. Aile bütünlüğü size ne ifade ediyor?
2. En sık karşılaşılan boşanma nedeni nedir? Mesleki bakış açınızla boşanma olgusuna nasıl bakıyorsunuz? Boşanmaların artmasını engelleyebilecek bir uygulama var mı? Varsa nelerdir?
3. Daha önce aile arabuluculuğunu duydunuz mu? Aile arabuluculuğu sistemi hakkında ne düşünüyorsunuz? Aile arabuluculuğu sistemi nasıl olmalıdır? Boşanma sürecinin hangi aşamasında olmalıdır?
4. Aile arabuluculuğunun ebeveynler ve çocuklar açısından önemi nedir? Ayrı ayrı değerlendirir misiniz?
5. Aile arabuluculuğu rolünü kimler üstlenmelidir? Neden

Boşanmış ve Boşanma Aşaması Devam Eden Bireylere Sorulan Sorular.

1. Eşinizle nasıl tanıştınız, evliliğiniz kaç yıl sürdü?
2. Sizce boşanma nedenleriniz neydi? Boşanma kararını kim verdi?
3. Ailenizde ve yakın çevrenizde boşanma deneyimi yaşayan bireyler var mı? Boşanma sürecinde onlardan yardım/destek aldınız mı? Boşanma kararına yakın çevrenizin tepkisi nasıl oldu?
4. Boşanma karar aldığınızda çocuklarınıza nasıl söylediniz? Tepkiler nasıl oldu?
5. Boşanma sürecinde psikolojik ve hukuki bir desteğe ihtiyaç duyduunuz mu? Boşanma sürecinde bir aile danışmanından yardım aldınız mı?
6. Daha önce aile arabuluculuğunu duyduunuz mu? Aile arabuluculuğu uygulaması olsaydı eğer boşanma aşamasında bu uygulamada yararlanmak ister miydiniz? Sizce evliliğinize etkili olur muydu?
7. Sizce aile arabuluculuğu sistemi nasıl olmalı? Bu sistemden doğru sonuçlar alabilmek için aile arabuluculuğunda kimler görev almalı? Nasıl bir süreç izlenmeli? Boşanan insanların böyle bir sisteme ihtiyacı var mı? Varsa neden?
8. Boşanma sürecinde velayet konusunda tartışmaları çözerken zorlandınız mı? Bu durum çocuğunuza yansımaları var mı? (Yansıdıysa) Aile arabuluculuğuna gitmiş olsaydınız çocuk etkilenmeden anlaşabilir miydiniz?

T.C.
BAKIRKÖY ADLİ YARGI İLK DERECE MAHKEMESİ
ADALET KOMİSYONU BAŞKANLIĞI

Sayı : 2018/12324 Muh
Konu : Uğur YAŞA

BAKIRKÖY
13/07/2018

BAKIRKÖY ADLİ YARGI İLK DERECE MAHKEMESİ
ADALET KOMİSYONU BAŞKANLIĞINDAN

Hakimler ve Savcılar Kurulu Genel Sekreterliğinin 12/07/2018 tarih ve 93586998/14581/36015 sayılı Uğur YAŞA konulu yazıları, takdiri Bakırköy Aile Mahkemelerine ait olmak üzere ilişikte gönderilmiştir.

Bilgi ve gereği rica olunur.

Recep UYANIK
Adli Yargı
İlk Derece Mahkemesi
Adalet Komisyonu Başkanı Y.

Ek: 1 Adet Yazı

DAĞITIM:

Bilgi ve Gereği İçin:

Bakırköy 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12. Aile Mahkemeleri Hakimlikleri

"Bu evrak elektronik imza ile imzalanıp DYS üzerinden gönderilmiştir ayrıca fiziki evrak gönderilmeyecektir."

Adalet Sarayı	34144-Bakırköy/İstanbul	Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat : Z.Katibi--: Mehmet Hanefi DOĞAN
Sant.Tel	:0 (212) 414 54 00-50	Dahili : 54 22
Sant.Tel (AveA)	:0 (505 582 12 21-22-23)	Faks : 0 (212) 583 03 23
E-Posta	: www.bakirkoy.adalet.gov.tr	E-Ağ : www.adalet.gov.tr

UYAP Bilişim Sistemindeki bu dokümana <http://vatandas.uyap.gov.tr> adresinden GLNaXOn - cpP195w - MJPyKob - 34aStM= ile erişebilirsiniz.

T.C.
HAKİMLER VE SAVCILAR KURULU
Genel Sekreterliği

K.K.Ş.
13.12.2018
Komisyon/Asil üye-40351

Sayı : 93586998/14581/36015
Konu : .....

12/07/2018

BAKIRKÖY ADLİ YARGI İLK DERECE MAHKEMESİ
ADALET KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

İlgi : Bakırköy C. Başsavcılığının 04/07/2018 tarihli ve 2018/1051 sayılı yazısı.

Bakırköy 6. Aile Mahkemesinde sosyal çalışmacı olarak görev yapan Uğur YAŞA'nın; Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümünde yapmakta olduğu "Aile Bütünlüğünün Korunmasında Aile Arabuluculuğunun Gerekliliği" başlıklı yüksek lisans tez çalışması kapsamında İstanbul il sınırları içerisinde bulunan adliyelerde yer alan aile mahkemelerinde görev yapmakta olan 4 (dört) hâkime boşanma amacıyla mahkemeye başvurmuş çiftler ve boşanmış bireylerle yapılacak çalışmada yer alan envanterleri ulaştırmak ve uygulamak üzere izin verilmesini talep eden ilgi yazı ekinde gelen 04/07/2018 tarihli dilekçesi Hâkimler ve Savcılar Kurulu Birinci Dairesince görüşülerek,

İlgili hâkimlerin uygun görmeleri koşuluyla izin verilmesine 12/07/2018 tarih ve 956 sayı ile karar verilmiştir.

Bilgi edinilmesini ve ilgililere tebliğini rica ederim.

cinza
Mehmet TAŞDEMİR
Tetkik Hâkimi

Bu belge, 5070 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak elektronik imza ile imzalanmış olup, ayrıca fiziki olarak gönderilmeyecektir.

Emniyet Mahallesi Mevlana Bulvarı No:36 Yenimahalle/ANKARA Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat: Şube Müdürü Arif ARSLAN
Telefon : (0 312) 204 13 98 - 74 e-posta : bsyk.islenileri@bsyk.gov.tr

UYAP Bilişim Sistemindeki bu dokümana <http://vatandas.uyap.gov.tr> adresinden VmCbeYg - LMgtoU2 - n+N9lUx - d0WfTk= ile erişebilirsiniz.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı: Uğur Yaşa

Doğum Yeri ve Tarihi: Konya – 10.08.1993

Yabancı Dili: İngilizce

İletişim (Telefon/e-posta): ugurryasa@gmail.com

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise: Bahaeddin Güney Lisesi(2011)

Lisans: Sakarya Üniversitesi- Sosyal Hizmet(2015)

Yüksek Lisans: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Hizmet (2018)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl: Bakırköy 6. Aile Mahkemesi (2016)